

ДИРЕКТОР

проф. д.ик.н. Стоян Денчев

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Главен редактор

проф. д-р Лъчезар Георгиев

проф. д.п.н. Пламен Легкоступ

проф. д.и.н. Иван Стоянов

проф. д-р Кристина Върбанова-Денчева

доц. д-р Стефан Коларов

Консултант

Иван Иванов

Технически редактор

Райна Карабоева

Коректор

Цветанка Рашкова

ISSN 1310-4624

5000 Велико Търново
ул. „Теодосий Търновски“ № 2,
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

Б И Т

1784 София
бул. „Цариградско шосе“ № 119
Университет по библиотекознание и
информационни технологии

ИЗДАТЕЛ

НАУЧНО СПИСАНИЕ ЗА КНИГАТА

ГОДИНА XVI, № 1-2, 2014

ВЕЛИКОТЪРНОВСКИ УНИВЕРСИТЕТ
„СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“
УНИВЕРСИТЕТ ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ
И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ

СЪДЪРЖАНИЕ

д-р Александра Костова, проф. д.ик.н. Стоян Денчев. РОЛЯТА НА КУЛТУРАТА ВЪВ ВЪНШНАТА ДЕЙНОСТ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ	2
проф. д-р Лъчезар Георгиев. ПАРАТЕКТОВЕ И КОМПОЗИЦИОННА СПЕЦИФИКА В КНИГИТЕ НА ЕСА ДЕ КЕЙРОШ НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК	7
д-р Николай Василев, проф. д.п.н. Александра Куманова. ЗА АНТОЛОГИЯТА НА БЪЛГАРИЯ (LIBER AUREUS) (Принципи, структура, дидактика)	19
доц. д-р Илияна Бенина. СМЪРТТА И НАСИЛИЕТО В РЕВИЗИИТЕ НА ВЪЛШЕБНИ ПРИКАЗКИ НА АНДЖЕЛА КАРТЪР	33
проф. д.п.н. Александра Куманова. АКАДЕМИК АЛЕКСАНДЪР ИВАНОВИЧ СУБЕТО — МИСЛИТЕЛ НА XX—XXI ВЕК	39
Тодор Билчев. ЕПИСКОП НЕСТОР ОСТАНА ЗАВИНАГИ В РУСЕ	47
„СТРАНИЦИ ОТ ИСТОРИЯТА НА КНИГАТА“ БЕ ПРЕДСТАВЕНА ВЪВ ВЕЛИКО ТЪРНОВО	51
Минко Георгиев. ВТОРИ ТОМ ВОЕННА ПРОЗА „ХРАБРОСТТА И МЪКАТА НА БЪЛГАРИЯ“	53
Георги Н. Николов. САМУИЛ СТРЕЗОВ. СПОМЕН ЗА ЕДНО ПЕРО	55
д-р Стела Валериева. СРЕЩА С ПРЕВОДАЧА И ПИСАТЕЛЯ РУМЕН СТОЯНОВ В СТАРАТА СТОЛИЦА	60
доц. д-р Любомира Парижкова. ЗА ЕДНО ПО-СМИСЛЕНО НАСТОЯЩЕ	61
д-р Стела Георгиева. НЕЛИ КОСТОВА ПРЕДСТАВЯ В МОНОГРАФИЯ БИБЛИОТЕКАТА КАТО КУЛТУРЕН ФЕНОМЕН	62

РОЛЯТА НА КУЛТУРАТА ВЪВ ВЪНШНАТА ДЕЙНОСТ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

д-р Александра Костова
проф. д.ик.н. Стоян Денчев

Фактът, че културата обхваща всички сфери на човешкия живот и играе основна функция за определяне функционирането на обществата и икономиките, има важни последиствия върху външните отношения и начина, по който те се водят. Културата е неизменна част от стратегическата цел на Европейския съюз за постигане на просперитет, солидарност и сигурност на международната сцена, осигурявайки си наред с това по-силно присъствие на тази сцена. Във връзка с това културата се интегрира постепенно в т. нар. „обществена дипломация“ на ЕС, а от друга – е част от усилия на съюза като донор за намаляване на бедността в световен мащаб.

1. Културата в дипломацията на Европейския съюз

„По дългия път на историята се оказва, че да накараш хората да разберат мислите, ти носи много по-голяма сигурност от това да изпратиш още една подводница” – Уилям Фулбрайт

След събитията в Ню Йорк от 2001 г. ЕС започна да полага по-активни усилия за интегриране на културата и културния диалог във взаимоотношенията с външния свят, активизирайки по тази линия сътрудничеството си с редица страни, групи страни и международни организации като ЮНЕСКО. Културата започна все по-ясно да се осъзнава като начин за споделяне на европейски ценности, сред които спазване на човешките права, многообразието и равенство, както и като предпоставка за взаимно разбирателство.

В края на 2008 г. Съветът на Европейския съюз прие заключения относно насърча-

ването на културното многообразие и междукulturния диалог във външните отношения на Съюза и на неговите държави-членки, които обаче останаха без конкретни последиствия.

Влезният в сила през 2009 г. Лисабонски договор създаде необходимите предпоставки за постигане на стратегическа и оперативна последователност във външните отношения на ЕС, включително посредством умело направляване на външното въздействие на вътрешните политики. Във връзка с това, през 2010 г. усилията за по-структурирано и целенасочено използване на ролята на културата във външните отношения на ЕС получиха нов тласък. Първата европейска институция, която даде посока на тези усилия, бе Европейският парламент, който през май 2011 г. въз основа на доклада на холандската евродепутатка Marietje Schaake от Комисията по култура и образование, прие резолюция относно културните измерения на външните дейности на Европейския съюз¹. Чрез резолюцията Европейският парламент не само очерта необходимостта от пълноценно използване на културата във външните дейности, но и предложи конкретни мерки и всеобхватен подход по проблематиката. Европейските депутати настояха „културната дипломация“ да се използва по-активно като средство за насърчване на демократичните ценности и процеси, за постигане на разбирателство, растеж и приобщаване. За тази цел Парламентът призова настоящия „разпокъсан“ подход на ЕС във външните измерения на културата да бъде заменен със съгласувана и всеобхватна стратегия, която да бъде неразривна част от работа на ЕСВД и останалите институции, да

бъде отчетена във всички външни политики на Европейския съюз и вътрешните такива с външни измерения (развитие, търговия, разширяване). Европейските депутати призоваха за отделянето на бюджет от 500 000 евро за подготвителни дейности в това направление.

Европейската комисията възложи изпълнението на тези „подготвителни действия“ на консорциум от европейски културни институции². Екипът по проекта проведе серия от обществени консултации и „картографира“ съществуващите ресурси и подходи по отношение на културата във външните отношения на общо 54 страни от ЕС и неговите източни, южни и стратегически партньори. На 7 и 8 април 2014 г. в Брюксел се проведе заключителната конференция за представяне и обсъждане на резултатите от тези подготвителни действия, които бяха обособени в конкретни насоки и препоръки за въвеждане на стратегически подход към културата във външните отношения на ЕС. В събитието участваха представители на Европейския парламент, Европейската служба за външна дейност, граждански организации и културни институции. Комисарят по въпросите на образованието, културата, многоезицието и младежта Андрула Василиу посочи в своето изказване³, че през XXI век „меката сила“ на Европа се състои в това да използва на глобалната сцена собствения си опит от успешно управляване на културното многообразие. Сред отправените въз основа на инициативата препоръки са: пълноценно сътрудничество в трети страни между културните институти и културните аташета от държавите-членки на ЕС; изпращане на експерти по култура към делегациите на ЕС; стимулиране на сътрудничеството между европейски градове с такива от държавите-партньори; осигуряване на целево финансиране за културни дейности във външните отношения и др.

2. Културата в донорските усилия на ЕС за постигане на устойчив икономически растеж

„Ние навлизаме в критична фаза на предефиниране на устойчивото развитие в него-

вите три стълба – икономически, екологичен и социален. Културата е в сърцето на всеки от тях” – Ирина Бокова⁴.

Въпреки сполетялата го през последните години финансова и икономическа криза, ЕС и неговите държави-членки предоставят над половината от официалната помощ за развитие (ОПР) в света, като само през 2012 г. тя достига 55 млрд. евро⁵. В периода 2007–2012 г. средно 94% от цялата външна помощ на ЕС се отчита като официална помощ за развитие, като общото финансиране от ЕС за културата в рамките на европейската политика за развитие и инструментите за външна помощ е над 200 млн. евро, което представлява увеличение от над 100% в сравнение с предходни програмни периоди⁶. Тенденцията се запазва и за настоящия програмен период до 2020 г., като само програма „Творческа Европа“, до която имат достъп и граничещите с ЕС развиващи се страни, е получила увеличение с около 9%. Културното измерение на помощта е вплетено във всички инструменти за външна помощ и Европейския фонд за развитие, включително под формата на хоризонтални тематични програми (напр. „Инвестиции в хората“ на Инструмента за сътрудничество за развитие, където специално за култура в периода 2007–2013 г. ЕС бе предвидил средства в размер на 50 млн. евро). Европейският съюз създаде и редица тематични програми на регионален принцип или такива, насочени към определени стратегически партньори, например „Култура+“ и „Филм“ за развиващите се страни от Африка, Карибите и Тихия океан, Регионалната програма за културно сътрудничество в рамките на Източното партньорство или действащия в периода 2009–2012 г. и подкрепен с бюджет от близо 7 млн. евро Специален фонд за Мексико (Mexico Cultural fund II).

Културата не е сред договорените през 2000 г. осем Цели на хилядолетието за развитие (ЦХР), но е неделима част от усилията за тяхното постигане. Ето защо културата се отчита като елемент, който следва да бъде

вплетен в рамката по развитие за периода след 2015 г., а именно – Целите за устойчиво развитие (ЦУР). Поради водещата си роля в международен план, ЮНЕСКО полага значителни усилия в тази посока, които се подкрепят активно от ЕС, включително финансово.

На европейско равнище културата се използва както като цел, така и като средство в донорските усилия на ЕС и неговите държави-членки за постигане на устойчив растеж, мир и помирение, за формиране на приобщаващи общества в развиващите се страни.

Културата като цел на помощта: В контекста на международните договорености Съюзът съдейства на своите партньори в усилията им да опазват, разпространяват и насърчават културното многообразие на местно и национално ниво. Много стратегии за сътрудничество за развитие включват като приоритет създаването и обмена на знания и кул-

тура, а към някои двустранни споразумения в областта на развитието и търговията ЕС често пъти добавя и протоколи относно сътрудничеството в областта на културата. ЕС поддържа и политически диалог в областта, особено добре институционализиран със стратегически партньори като Мексико, Индия и Китай.

Достъпът до културните програми на ЕС е също доказало се средство в помощ на развитието и осъществяването в трети страни реформи, което доведе и до нарастване участието на тези страни в програмите на ЕС. Особено важно е това по отношение на граничещите с ЕС държави в Югоизточна Европа (политиката за разширяване) и неговите източни съседи (Източното партньорство).

Външното измерение на културата се подпомага от ЕС и като междусекторен въпрос, а именно – през призмата на социалното включване и свободата на изразяването.

Примери: проведено от ЮНЕСКО изследване⁷ показва, че през 2010 г. в Еквадор формалните и частни културни дейности са допринесли за формирането на 4,76% от БНД. За същата година данните сочат, че 2,64 % от общото заето население на страната е ангажирано в свързани с културата дейности, като над 60% от тях са били жените. За сравнение творческият и културен сектор се отъждествява с 4,5% от европейския БНД и 8 млн. работни места.

Културата като средство в усилията на ЕС за постигане на устойчив растеж: Културните измерения на европейската помощ се използват и като средство за постигане на редица цели, включително и някои цели на дипломатия, например – за укрепване на гражданското общество, за насърчаване процесите на демократизация и добро управление, за развитието на личностни умения и утвърждаване правата на човека и основните свободи⁸ в развиващите се страни. Нарастващото взаимодействие между хората от различни културни среди се разглежда от ЕС като принос за изграждането на общ набор от универсални ценности. Така например закрилата на малобройни и малцинствени културни

общности и стимулирането на техните възможности за изява е начин културните различия да се възприемат позитивно, а не като причина за конфронтация и противопоставяне между отделните общности⁹. Социалните и културни норми пък играят важна роля в избора на жената от гл.т. на заетост.

Помощта на ЕС за развиващите се страни се основава и на факта, че културните индустрии, културният туризъм и обменът на културни блага спомагат за генерирането на растеж, посредством създаването на работни места и доходи за населението.

В допълнение, устойчивостта и въздействието на европейската помощ зависят до голяма степен от това, доколко даденият проект/

Примери: В Мароко, регионалният съвет на Suss-Massa-Draa и Мароканският кинематографичен център са развили съвместен проект, който оказва директно влияние на социално-икономическото развитие на региона. Заснеманите на място чужди филми допринасят за формиране на годишни финансови потоци от над 100 млн. щ.д. и създават директно или индиректно над 90 000 работни места, включително за занаятчии, подпомагащи киното, техници, хотелиери, магазинери.

инициатива са интегрирани в съответния културен контекст на страната бенефициент и нейното население.

ЕС действа с амбицията да бъде истински „глобален актьор” на международната сцена, а наред с това разполага и с най-внушителната дипломатическа служба в света, поддържащи делегации и офиси в почти всички развиващи се страни. Заради културното многообразие, което самата Европа носи в себе си, както и мястото на културното многообразие не само за изграждане на „европейската идентичност”, но и за отношението на ЕС към неговите партньори, важноста на културния фактор във външните отношения на Съюза е ясно осъзнат, но все още не се използва пълноценно. Особено важно е този въпрос да се погледне в светлината на факта, че силната и привилегирована позиция, която Европа има на международната сцена в областта на културата, е изправена пред все по-силната конкуренция на други страни и региони. Бъдещата стратегия на ЕС по отношение на култура във външната дейност има всички шансове да преодолее съществуващата фрагментация на европейските програми и проекти в областта. Работата за целево и стратегическо използване на културата във външните отношения тепърва предстои да навлезе по-активно в дневния ред на вече започналия своята дейност в резултат на състоялите се през май т.г. избори Европейски парламент и бъдещата Европейска комисия. Българското МВнР следва да се включи активно в процеса по създаване на стратегия на ЕС, посветена на ролята на културата във външните отношения. Участието в преговорите на равнище ЕС може да се основава

на опита и сравнителни преимущества на България в областта, включително по линия на помощта за развитие, с координираното участие на всички релевантни структури на ведомството – от работещите по европейските въпроси и тези на ООН и развитието дирекции, до Държавния културен институт и Дипломатическия институт. МВнР би следвало да подкрепи и усилията на генералния директор на ЮНЕСКО г-жа Ирина Бокова в интегрирането на културата в международната рамка на политиката за развитие за периода след 2015 г.

БЕЛЕЖКИ

¹ Резолюция на Европейския парламент от 12 май 2011 г. относно културното измерение на външната дейност на ЕС (2010/2161(INI).

² Проект „Preparatory action”, осъществяван с финансиране от ЕК, с лидерството на Гюте институт, с участие на културните институти на Великобритания, Франция и Дания, на Белгийския център за изящни изкуства, Европейската културна фондация, изследователската и консултантска компания „КЕА”, немския Институт за външни отношения, както и независими експерти. Официалната страница на проекта е: <http://cultureinexternalrelations.eu/preparatory-action-on-culture-in-the-eus-external-relations/>.

³ Изказване на тема „Културата във външните отношения на ЕС”, 7 април 2014 г., Брюксел, направено в рамките на заключителната конференция по проекта „Preparatory action”.

⁴ Изказване на Ирина Бокова, направено на 15 май 2013 г., Китай, в рамките на глобална конференция относно ролята на културата за постигане на устойчив растеж.

⁵ SWD (2013) 307 от 21.08.2013. Работен документ на службите на Комисията към доклад на

Комисията до Европейския парламент и Съвета „Годишен доклад от 2013 г. относно политиките на Европейския съюз за развитие и външно подпомагане и тяхното изпълнение през 2012 г.”

⁶ С. 6, EU statement, ECOSOC High-level segment (1-4 July 2013), Geneva, Annual Ministerial Review of the theme “*Science, technology and innovation, and the potential of culture, for promoting, sustainable development and achieving the Millennium Development Goals*”.

⁷ Изследване на ЮНЕСКО чрез Индикатори за проследяване на културата в развитието, финансирано от Испания /Culture for development indicators suite CDIS/, 2012 г.

⁸ Резолюция на Европейския парламент от 12 март 2014 г. относно оценката и определянето на приоритетите за отношенията на ЕС с държавите от Източното партньорство (2013/2149 (INI).

⁹ Резолюция на Европейския парламент от 12 май 2011 г. относно културното измерение на външната дейност на ЕС (2010/2161 (INI).

ЛИТЕРАТУРА

1. Резолюция на Европейския парламент от 12 май 2011 г. относно културното измерение на външната дейност на ЕС (2010/2161(INI))

2. Резолюция на Европейския парламент от 12 март 2014 г. относно оценката и определянето на приоритетите за отношенията на ЕС с държавите от Източното партньорство (2013/2149(INI)

3. Резолюция на Европейския парламент от 12 май 2011 г. относно културното измерение на външната дейност на ЕС (2010/2161(INI))

4. EU statement, ECOSOC High-level segment (1-4 July 2013), Geneva, Annual Ministerial Review of the theme “*Science, technology and innovation, and the potential of culture, for promoting, sustainable development and achieving the Millennium Development Goals*”.

ROLE OF CULTURE IN FOREIGN ACTIVITIES OF THE EUROPEAN UNION

*Dr. Alexandra Kostova,
Professor. Doctor of Economic Sciences Stoyan Dentchev*

Abstrakt

Culture is an integral part of the strategic objective of the European Union for prosperity, solidarity and security. The study traces the cultural diplomacy of the European Union. Examples are given, reflecting the EU aid to developing countries in the field of cultural industries, cultural tourism and exchange of cultural goods. Addressed is access to cultural programs of the European Union – an important tool in the ongoing reforms in the countries of Southeast Europe.

Presented is the experience of Bulgaria in the integration of culture in the international framework of European policy.

Keywords: *European Union, culture, diplomacy, European policy reforms, cultural programs*

ПАРАТЕКСТОВЕ И КОМПОЗИЦИОННА СПЕЦИФИКА В КНИГИТЕ НА ЕСА ДЕ КЕЙРОШ НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

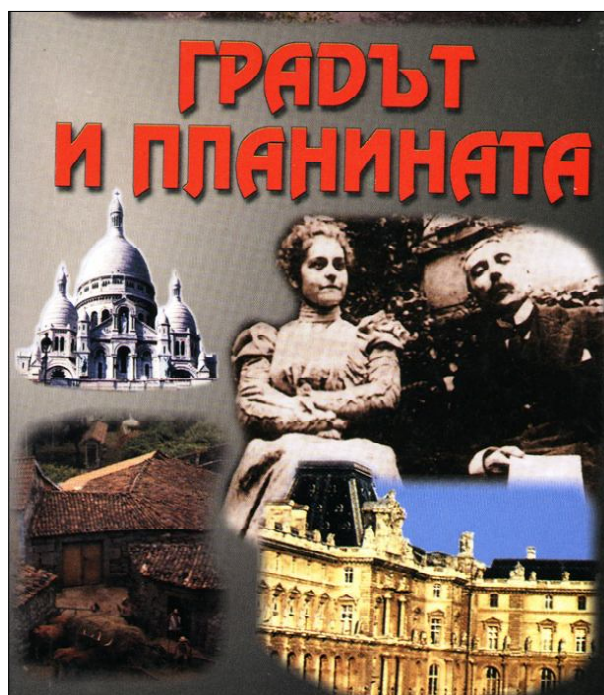
Проф. д-р Лъчезар Георгиев

Жузе Мария Еса де Кейрош е един от признатите европейски автори, представители на португалската литература през втората половина на XIX век. Модерен, актуален и звучащ съвременно и в глобалното ни съвремие, талантливият белетрист е издаван в много страни по света. Последното десетилетие на новото хилядолетие отново активизира интереса към произведенията на твореца в превод на български език. С насърчението на български издатели и подкрепата на португалски институции, активно ратуващи за популяризирането на своите писатели в Европа, се наблюдава истинска културна инвазия на португалския роман. Разбира се, дял за това имат и наши изтъкнати преводачи, за които ще стане дума в това кратко проучване, чиято цел е да очертае паратекстовете и композиционната специфика в белетристиката на Еса де Кейрош. Самите български издания на този значим автор са облагородени и обогатени, а присъствието на паратекстови елементи, повечето от които наложени от преводачите, българските съставители и редактори, правят книгите на писателя атрактивни, впечатляващи и полезни за читателя, с увлекателен наратив и важни пояснителни текстове, онагледяващи ясно и разбираемо общата композиция на произведенията.

През 1901 г. е издаден романът на Жузе Мария Еса де Кейрош „Градът и планината“ (около година след смъртта на автора). Смятан е за заключителен белетристичен акорд на дълголетната му творческа палитра. В наши дни у нас тази забележителна творба е издадена през 2001 г.¹

Младият и заможен португалски земевладелец Жасинту отхвърля живота в своя богат дом в Париж, скъсва баналната и оплетена с фалшиви чувства връзка с мадам д'Ориол и решава да се върне към изконните ценности и покоя, сътворен

от Бог, олицетворявани от суровия живот в планинското португалско имение Тормеш. Жасинту поема назад към природата, далеч от постоянното молене и пълзене на бедняка; далеч от етикета, церемониите, ритуалите и традициите, оплитащи благородника в своеобразния му затвор. Романът е повик към свободата и вик за връщане назад към естеството, към природното и хармоничното, към онова, завещано ни още от Века на просвещението и прогресивните идеи на западноевропейския романтизъм на XIX век. И в наши дни романът на Еса де Кейрош разнася своеобразна музика в съвремението на изгубените илюзии, ценности, прекъснатите родови корени и връзките с великата и вечна природа. Книгата се отличава с интересна композиция, в която разказът от първо лице се води от Зе Фернандеш, приятел на Жасинту и негов спътник

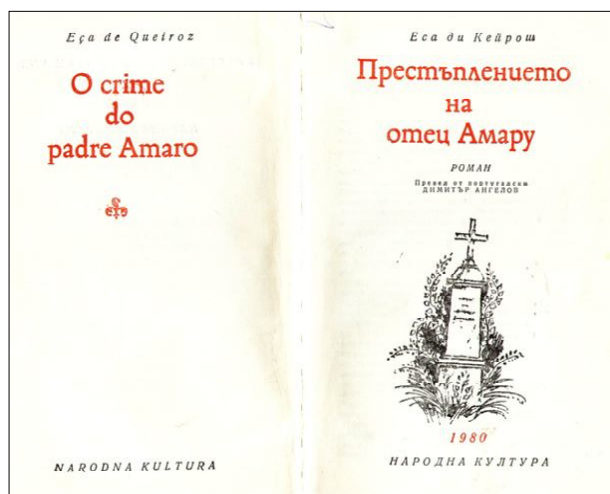
от Париж. На финала Жасинту се жени за прелестната девойка Жуаниня, братовчедка на Зе Фернандеш. Романът има отворен край – дава се началото на една красива нова любов, сред старинните скринове, свещници и гербове на родовите благороднически имения, позападнали от времето, но продължаващи да живеят своя нов възход в меката и величествена тишина на планината, с новите си обитатели. Тичащата из някога порутения замък Тормеш дъщеричка на Жасинту и Жуаниня, пухкавата червенобузеста Теразиня, ще продължи стария португалски род и ще вдъхне надежда и живот сред планината, далеч от измамните и ефимерни наслади на големия град. В последната глава дори самият разказвач, убедил се в правотата на Жасинту, също се завръща след кратък престой в Париж, за да поеме заедно с щастливото семейство на братовчедка си, Жасинту и вече двете им деца нагоре в планината, далеч от съблазните, запокитвайки на малката португалска гара долнопробните еротични издания с голи жени, мръсни истории и еротизъм. Стъпвайки уверено по вечната земя, героите се изкачват с доволни души и в мир с Бога към Замъка на щастието, един достоен финал и за великия португалски писател. Едно изкачване-алегория, избистрящо смисъла на живота, звучащо актуално и днес, след толкова години.

Романът излиза около година след смъртта на своя автор. Българското издание на „Градът и планината” е с предговор от преводачката Даниела Петрова, в която наред с биографичните сведения за „владетеля на щастието” се проследяват важни етапи в творчеството на Еса де Кейрош². В изданието има още един фрагмент с паратекстов характер, внасящ важно уточнение: „Забележка” с дата 24 април 1901 г., в която се изяснява, че след с. 180 ръкописът на книгата не е прегледан от автора, тъй като Еса де Кейрош е повален от смъртта. Автор на тази бележка е португалският писател Рамалю Ортигау (1836–1915), фактически литературен редактор на изданието³. Поетично написана като своеобразен кратък послеслов, обясняващ накратко съдбата на книгата, бележката звучи благородно, удивлява с мекотата на фразата и посланието към читателя: „Неговият приятел и литературен събрат, на когото бе поверена благочестива грижа да се докосне до посмъртния ръкопис на Еса де Кейрош, след като приключи с тази

мисия, целува с дълбока мъка и уважение застиналата неподвижно и завинаги ръка, написала тези очарователни страници; надява се също така корекциите, с които е приел да се заеме, да не са помрачили много грубо безсмъртния ореол, с който ще остане да блести в португалската литература тази книга, в която духът на големия писател сякаш се отделя от живота с лека въздишка на блаженство, покой и неподправена любов към земята на неговата родина.”⁴. Рамалю Ортигау именно е редакторът, с когото Еса де Кейрош още през 70-те години на XIX век списва ориентираното към реализма и критика на романтизма литературно периодичното издание „Тресчиците”⁵. Романът излиза на български с подкрепата на Министерството на културата на Португалия (Ministério da cultura) и Португалския институт на книгата и библиотеките (Instituto Portugues do Livro e das Bibliotecas), португалските институции с голям принос за насърчаване на издателската дейност, свързана с португалската книжнина у нас и особено на художествената литература. Както се вижда и от по-нататъшната им дейност, те подкрепят издаването и на други белетристични творби на Еса ди Кейрош.

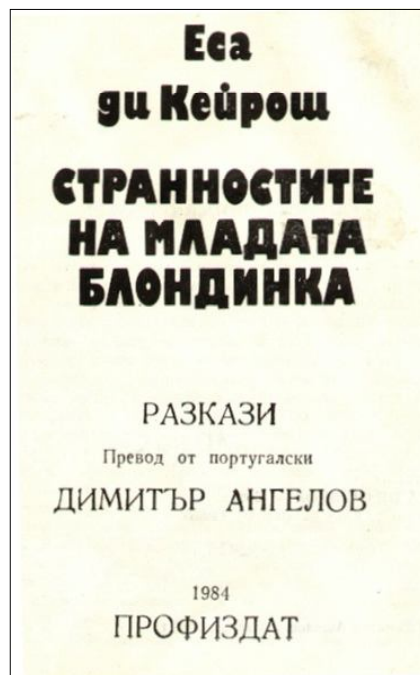
И още нещо за „Градът и планината”. Прави впечатление, че българският издател е мислил добре върху композицията на романа – двете основни *паратекстови конструкции* (предговорът на преводача и бележката на литературния редактор) са отделени със светли курсивни шрифтове, а бележките и поясненията за всяка глава са дадени с по-малък кегел. Графичният дизайн на корицата и добре подобреният формат (84x108/32) внасят допълнителна естетика в това българско издание на романа.

Жузе Мария Еса де Кейрош е роден на 25 ноември 1845 г. в Повоа де Варзим и умира в Париж през 1900 г. Завършва университета в Куимбра и работи като адвокат в португалската столица, като дипломат, но във връзка с откриването на Суецкия канал предприема през 1869 г. пътуване до тези земи, черпейки сюжети за бъдещи свои книги. Работи в кметството на Лейриа (Лера) и пише знаменитата си творба „Престъплението на отец Амару” (O crime do padre Amaro). Темата и сюжетът на произведението плашат португалоезичните издатели и нито един не се решава да го издаде, затова писателят сам отпечатва романа с взети назаем от баща си средства⁶.

Далеч по-късно, през 2002 г. Карлос Карера прави испано-езичен филм в Мексико по това произведение, който предизвика остри полемики, но и получава високо отличие. У нас тази книга излиза през 1980 г. в превод от португалски на Димитър Ангелов, по изданието от 1978 г. на лисабонското издателство *Edição Livros do Brasil*. Попада в авторитетната поредица Библиотека *Световна класика* на държавното издателство „Народна култура“⁷. Встъпителна студия от Светослав Колев дава подробни биографични сведения и научен коментар върху творчеството на бележития португалски белетрист⁸. Изтъкват се първите опити на португалския писател, които започват в редакцията на лисабонския вестник „Газета ди Португал“ на ул. „Травеса ди Парейриня“ № 26, недалеч от театър „Сан Карлуш“. В този вестник, в броя от 7 октомври 1866 г., Еса ди Кейрош публикува есето си „Симфонична овертюра“ по тема за въздействието на немския музикален романтизъм, а до края на следващата година във вестника са отпечатани 19 негови есета, излезли в книга през 1905 г., след смъртта на писателя, под заглавие „Варварска проза“⁹. В лисабонския вестник „*A Revolucao de Setembru*“ през 1870 г. се публикуват осем глави от недовършената повест „Смъртта на Исус“, а на 12 юни 1871 г. младият писател изнася в тогавашното лисабонско казино знаменателната си лекция „Реализмът като нов израз на изкуството“; същата година редактира и пише в сатиричното месечно сп. „Аш Фарпаш“ (*Бодли* – до 1872 г.); през 1873 г. публикува и първия свой реалистичен разказ „Чудатостите на една руса девойка“¹⁰. В цитираната студия Св. Колев свежда реализма в творчеството на португалския писател до три

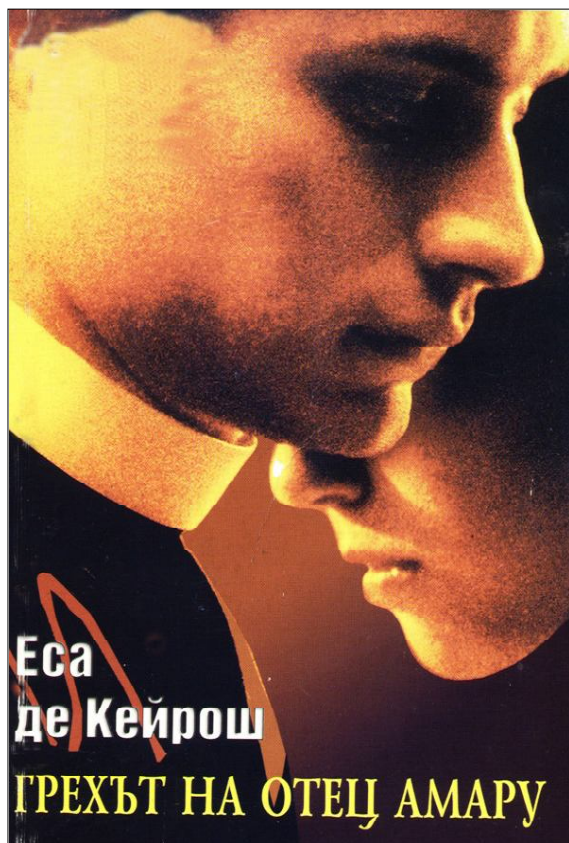
основни посоки – въвеждане на *съвременността* като тема в португалската белетристика; разработване на *нова техника*, чийто фундамент се опира върху точно описание и проникновено наблюдение, достоверност и правдоподобност; *подмладяване на португалския език* с употребата на стегнат стил с майсторско съчетание на съществителни и прилагателни¹¹.

През 1984 г. в Библиотека *Факел* на Профиздат излизат пет къси творби на Еса ди Кейрош в белетристичния сборник „Странностите на една блондинка“, подбрани, преведени и с предговор от Димитър Ангелов¹². Освен едноименната новела от сборника, тук са включени още творбите „Жузе Матиаш“, „При воденицата“, „Поет-лирик“ и „Цивилизация“. В новелата *Странностите на младата блондинка* влюбеният Макариу изтърпява страдания, търпи изпитания и много лишения заради любимата си, русата красавица Луиза, но когато завежда преди сватбата годеницата си да изберат заедно бижута, тя задига скъп пръстен от златарския магазин, продавачът я залавя и разобличава. Това кара Макариу да промени решението си и да се раздели с русата девойка. Разказът е с неочакван край и предизвиква смесени чувства за измамната красота и суровата действителност.

При представянето на Еса де Кейрош, а и на други португалски писатели в български издания, паратекстовете под формата на встъпителни

студии и статии, бележки, послеслови на редактора или преводача, играят съществена роля за възприемането на непознатия за българската читателска аудитория текст, а наред с това са важна композиционна част от преводното издanie.

Второто издание на скандалния роман на Еса де Кейрош на български език е осъществено чрез издателска къща „Светулка 44“ през 2007 г. в превод на Маргарита Дренска, като сега заглавието е **„ГРЕХЪТ НА ОТЕЦ АМАРУ“**¹³. Това българско издание излиза със съдействието на Португалския институт на книгата и библиотеките (*Instituto Portuges do Livro e das Bibliotekas*). В пространната си встъпителна статия към българското издание Яна Андреева дава биографични сведения за автора и за по-значимите му творби, отбелязвайки и мястото на португалския класик на литературата в преводната ни издателска дейност: „Със задоволство трябва да отбележим, че немалко творби на Еса де Кейрош са преведени и у нас и че най-значимите сред тях – романите *Братовчедът Базилиу*, *Реликвата*, *Семейство Майя*, *Градът и планината* – станаха достояние на българския читател през последните години. Благодарение на последова-

телния интерес на професор Маргарита Дренска към творчеството на португалския класик и на издателската инициатива на „Светулка 44“ сега към тях се присъединява и *Грехът на отец Амару*, най-трудно съзрялата, но и най-обичаната от автора ѝ книга”¹⁴. В същата встъпителна статия Я. Андреева изтъква и трудния издателски път, по който върви шлифоването на този роман – отначало той е публикуван след завръщането на автора от Хавана и пътешествието му из Северна Америка, в издаваното от неговите приятели Антеру де Кентал и Жайме Баталя Рейш списание „Ревийща Осидентал“, при това писателят сега е в Северна Англия; недоволен обаче от първоначалния вариант, де Кейрош осъществява през 1876 г. второ издание, а последната му авторска редакция е в изданието от 1880 г., вече изчистена и наситена с драматизъм и ирония художествена проза¹⁵. В своите бележки към второто издание, публикуван и в българския превод от 2007 г., Еса де Кейрош припомня, че романът му „Грехът на отец Амару“ е написан през 1871 г., прочетен пред няколко приятели през следващата година и е публикуван през 1874 г. (вероятно се има предвид публикацията в подлистник на списанието „Ревийща Осидентал“, докато книгата на Емил Зола „Грехът на абат Муре“ в четвъртия том от поредицата „Ругон Макарови“ е написана и публикувана през 1875 г.¹⁶ Налице е случайна прилика между две произведения и в своите бележки де Кейрош привежда редица обстоятелства и факти, които отличават двете творби, не пропускайки да благодари на бразилската и португалската критика. Самото произведение Еса де Кейрош, отличаващо се с интересна композиция и перфектно изградени диалози, с вклиняване в народопсихологията, етнография и история на португалското общество, на места с иронични детайли, повечето пронизани от остър сарказъм и изобличителна сила, притежава магията на белетристика с високо качество; а поетиката на внушенията, следваща разказа за прелъстяването на Амелия и греховната страст на отец Амару, завършва с раждането на детето и смъртта на героинята при това раждане. Вместо наказанието да падне върху прелъстителя свещеник, наместо разкаяние, на финала на романа съгрешилият отец в разговор с каноника Диаш, с типичните похвати на иронията и самоизобличението, самохарактеризира деградацията на героя и неговата каста:

– *Ето, в това се корени злото: не ни уважа-
ват!* – каза Амару. – *Прави се всичко възможно
да уронят авторитета ни... Разрушават в
народа преклонението пред свещеничество-
то...*

– *Клеветят ни подло и безчестно – каза с
многозначителен тон каноникът.*¹⁷

В следващите редове сарказмът градира – край двамата свещенослужители минават въз-
растна и млада дама с предизвикателна фигура,
при което каноникът побутва по лакътя своя съ-
брат – *какво ще кажете, отец Амару?... Ей та-
кива искате да изповядвате, нали?* Опарилият
се от греховното прелюбодеяние отец Амару
отвърща, че вече щял да изповядва *само омъ-
жени жени!*¹⁸ Писателят разгръща епилога в
края на май 1871 г., из лисабонския квартал
Шиаду, място за проституция, пиене из кръчми-
те, хазарт, заложи къщи и на фона на обезпо-
коителни вести за революцията в Париж, за
метеж, размирици, горящи дворци, което тук, в
квартала на безвремието и ретроградния застой
се приема за неизбежен край на света, но и като
територия за обезпокоителни разговори относно
размера и катастрофалните последици от соци-
алната революция. И всичко това върви успо-
редно с ретроградната фигура на граф де Рибам-
мар, успокояваща двамата свещеника, че скоро
парижкият бунт ще бъде потушен. Самият разго-
вор съвсем неслучайно става край оградата около
статуята на поета Луиш де Камойнш – символ
на миналото и отдавна забравено величие на
Португалия. Някаква потискаща тъга стяга чи-
тателя за гърлото; някаква безнадеждност и са-
тира на упадащите нрави завършват този блес-
тящ роман на XIX век. Произведението се опре-
деля и като първият реалистичен роман на пор-
тугалския писател.

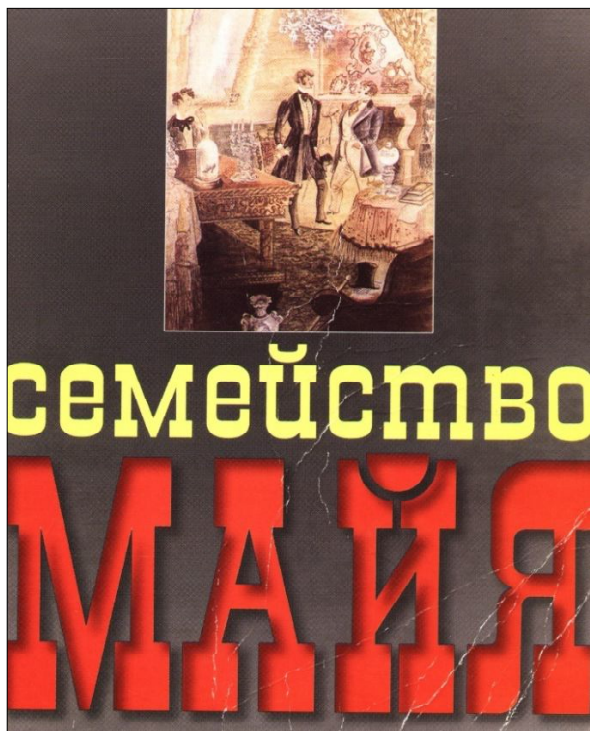
Наред с любовната сюжетна линия, в “Грехът
на отец Амару” Еса де Кейрош дава сведения за
издателската и печатарската дейност в Лисабон,
макар и информацията да е с измислени имена –
доктор Гудиню е собственик на печатница, къ-
дето пък излиза вестник „Вож ду Дишриту”; в
печатницата работи републикански настроеният
печатар Гушаву, приятел на писаря Жуау Едуар-
ду – годеник на Амелия и автор на изобличава-
ща статия срещу местното духовенство, с визиран-
е на енорийския свещеник Амару, опитващ се
пък да провали брака на Амелия и да се домогне
до сърцето ѝ. В кръчмата на чичо Озориу, на

„масата на опозорените”, сред обилно количество
алкохол Гушаву и Жуау Едуарду кроят план за
отпечатването на брошура срещу свещениците
в споменатата печатница, но в последния момент
ги възпира високата цена на хартията и евенту-
алният гняв на собственика доктор Гудиню¹⁹. С
фин сарказъм, в епилога писателят маркира в ед-
ри щрихи самохвалството на една от групите, със-
тавена от „надарени с красноречие младежи, въз-
будени журналисти от местната преса”, говорещи
с патос срещу „стария свят и старите идеи, обе-
щавайки да ги смажат с вдъхващи ужас статии”²⁰.
Гротескна е и фигурата на *Рахитика* – редак-
тора на „Вож ду Дишриту”, който ходи винаги
мръсен, с жълтеникаво лице и порочен поглед,
прегракнал и хриплив глас; за него в Лейрия се
говори, че е вършил далавери и мошеничества,
но зад гърбицата му се крие *самоуверена и
хладнокръвна безочливост*²¹.

През 1878 г. излиза и „**Братовчедът Бази-
лиу**”. И в двете големи творби на Еса де Кейрош
се усеща въздействието на Г. Флобер и прочутия
му роман „Мадам Бовари”, но все пак и по отно-
шение на сюжета, и в цялостната композиция личи
майсторството на португалския белетрист, което
се утвърждава и в следващите романи: „**Релик-
вата**” – излязъл през 1887 г. и преведен на бъл-
гарски през 1963 г., издаден и през 2005 г.; както
и „**Семейство Майя**” (1888), публикуван у нас
през 2005 г.²² Тези два романа в по-ново време
излизат на български в превод на Маргарита
Дренска, издадени са от софийското издателство
„Светулка 44” и с подкрепата на Португалския
институт на книгата и библиотеките и институт
„Камойнш” – Лисабон.

В кратък паратекст след финала на романа
„Семейство Майя” творбата се посочва за ше-
дъвър на Еса де Кейрош, кръвосмесителната
сексуална връзка между брат и сестра се опре-
деля като централно ядро на интригата, а произ-
ведението за полифонично звучаща творба²³.

Разбира се, за този роман могат да се кажат и
още редица неща, определящи неговата висока
художествена стойност. Изграждайки широко
платно на обществените нрави във висшето
общество на Лисабон към средата на XIX век,
писателят проследява част от фамилната исто-
рия на португалски аристократичен род. Замож-
ният Афонсу да Мая живее от октомври 1875 г. в
дом Рамалиет (означаващо китка; цветен букет)
на улица” Сау Франсишку де Паула”. Живял

няколко нещастни години в Англия с меланхоличната си, болнава и обсебена от набожност съпруга Мария Идуарда и нейното обкръжение от свещеници и монаси, Афонсу се завръща с нея и нисичкия и неврозен син Педру в португалското имение Бенфика. След неколкомесечно боледуване и в обкръжението на канонически фигури с наметала и кръгли шапчици, които ядат и пият портвайн на воля в преддверието на кухнята, Мария умира и оставя потъналия в нервна меланхолия и прекомерна скръб син Педру да се утешава из публични домове и кръчми. Внезапно Педру се влюбва до полуда в красивата Мария Монфорт и наскоро след това се оженва за нея, въпреки волята на баща си. Лекомислена, влюбена в лукса и приключенията, младата съпруга търси нови удоволствия – след посещенията на Италия заживяват в Париж, после отново се връщат в Лисабон. След раждането на дъщерята находчивата Мария Монфорт преодолява омразата си и опитва да се сближи със стария Афонсу, който живее забравен в спокойното имение Санта Олавия. Ражда се и Карлуш. Последва сближаването и страстното влюбване на Мария в посетил дома им неаполитанец, с когото тя избягва заедно с дъщеря си в Италия, а впоследствие обикаля из Европа и за дълго семейството губи следите ѝ. Обзет от дълбока депресия, Педру се самоубива.

Внукът на Афонсу, Карлуш Идуарду да Мая, преживява дълбока емоционална връзка с живялата в Париж и Лондон Мария Идуарда, която всички в Лисабон смятат за съпруга на ексцентричния и богат бразилец Кашру Гомеш. Карлуш и Мария Идуарда живеят в уютен дом, наречен от тях Гнезденцето, имение в Оливаиш, недалеч от португалската столица. С тях е неколкогодишната ѝ дъщеря Роза; посещава ги приятелят на Карлуш – ексцентричният Ега. Замисълът е да отидат през есента в Италия, по-скоро – да избягат от хорската мълва, злословията и недоброжелателите. Летните месеци изтичат и двойката се връща в нает от Карлуш апартамент на улица Сау, Франсишку. Идилията наполовина приключва, когато от Бразилия се завръща Кашру Гомеш и разкрива пред Карлуш част от истината – красивата Мария се оказва не негова съпруга, а държанка. След огромни страдания и вътрешно душевно напрежение Карлуш е готов да прости скритите предишни връзки на любимата си, докато накрая Ега не научава от парижкия бохем и журналист сеньор Гимарайнш, вуйчо на Дамазу (заклетият враг на Карлуш), останалата част от заплетения възел – Мария Идуарда е сестра на приятеля му. Обзет от душевни терзания, Ега отлага разкриването на истината, която ще съсипе Карлуш. С трудната задача се заема администраторът на имението Виласа. Но и след разкриването на кръвосмесителната връзка между брат и сестра, все още замаяният от любов Карлуш посещава Мария Идуарда, пламъкът на желанието отново го завладява и той отстъпва пред ласките ѝ. Междувременно, старият Афонсу да Мая също разбира в разговор с внука си и Ега за кръвосмешението. В следващите дни потресеният старец узнава по свои пътища, че Карлуш продължава да посещава Мария Идуарда и това го довършва.

Смъртта на дядо му довежда Карлуш до душевен катарзис и той успява да се измъкне от пагубната страст към сестра си, като напуска Лисабон. По поръчение на приятеля си, Ега предава достатъчна сума и подканя сломената сестра да отпътува с влака за Париж. Няколко години по-късно Карлуш се връща в португалската столица и отново среща приятеля си Ега. Разкрива се по-нататъшната съдба на Мария Едуарда – тя се омъжва за заможен французин и заживява в имението му извън Париж. А двамата приятели вървят сред сенките на спомените в

старото имение на фамилията Мая, разсъждавайки за превратностите на съдбата и страстите на отминалото време. Из романа писателят вкарва на няколко места като важен композиционен лайтмотив достолепната фигура на стария поет Аленкар – символ на самобитното лице на португалската поезия. Аленкар декламира в салоните пред публика утопични стихове за република и Бог, демокрация и християнство, за гълъба на братството и равенството; за република, в която „милионерът, усмихвайки се, ще прегърне работника”²⁴. С незлоблива ирония де Кейрош описва атмосферата на Кръжеца, място за интелектуални разговори и литературни амбиции – на Карлуш с книгата, която да пише и тъй не завършва „Древна и модерна медицина”; с Жуау да Ега и неговия също незавършен биографичен роман „Спомени на един атом”. Полифонично разгърнати сюжетни линии, сложна композиция и интересни образи, олицетворяващи едни или други политически, философски, религиозни и литературни идеи и настроения, превръщат романната структура в многопластово и сложно четиво, пресъздавайки атмосферата на Лисабон, безвремието и зараждащата се поляризация в обществото.

Често се подхвърля саркастично за лисабонски периодични издания: „Илюстрасау”, „Ревиища де Португал”, „Ревиища душ Доиш Мундош”, „Газета Илушрада”, „Журнал ду Кумерсиу”, които имат очевидни прототипи в тогавашните лисабонски печатни медии. Особено пиперливи са епизодите, в които осмива жълтата подкупна преса и журналистика в лицето на булевардния вестник „Курнета ду Диабу” и нейния продажен редактор Палма Коня. Съгласил се да публикува долна, оклеветяваща Карлуш статия, Палма взема солидната сума сто хиляди реала, срещу което издава нейния поръчител Дамазу и предава неговите чернови до редакцията на лисабонския вестник. Ега скроява номер – пред заплахата от дуел страхливецът Дамазу подписва писмо, в което се признава за пиан, когато е писал клеветническата статия против Карлуш до редакцията на „Курнета ду Диабу”. Сетне пък Ега си отмъщава заради стара любовна история със солидната дама Ракел Кoen на противника си Дамазу, уреждайки публикация на писмото му с признанието в пианство по страниците на авторитетния лисабонски вестник „А Тарде”, благодарение на приятеля си, журналиста Невеш. Цялата история, разказана с фина ирония и на места с откровен

сарказъм, бичува подкупната журналистика и тогавашните нрави, при които всеки по-заможен лисабончанин би могъл да окаля опонента си, да го омаскари в публичното пространство.

Атмосферата на Лисабон оживява с описанията на малкия фамилен чифлик Рамалиет, ларго Пелориню, хотел „Сентрал”, ларго Амуреираш, търговския квартал Байша, университета в Кумбра, крайградските живописни места около столицата – Синтра и Санта Олавия, Бейра, Ларгу да Граса; описано е скандално конно състезание на лисабонския хиподром. Не е пощадено от сарказма на писателя и лисабонското семейство с неговото лицемерие и фалш чрез ефимерната любовна история между графиня Говариню и младия лекар Карлуш да Майя, чието любовно гнездо е на улица *Санта Изабела* в дома на мисионерка на Англиканската църква. Усетил в душата огромна скука и пресищане, Карлуш поема по пътя на драматичната сексуална връзка с Мария Идуарда, без да подозира, че е влязъл в капана на кръвосмешението. В романа не липсват и други колоритни персонажи, носители на обществени нагласи и настроения – близкият на семейство Майя финландски посланик граф Стайнброкен, богатият английски наследник на търговска фамилия Крафт и пр.

В последните творби на Еса де Кейрош аналитико-философските наблюдения, сатирата и сарказмът отстъпват на митични, фантастични и свръхестествени теми и сюжети, преплитане на екзотика и историчност: новелата „Мандаринът” (1880); романите „Реликвата” (1887) и „Прочутият род Рамиреш” (1900).

Отначало романът **„Реликвата”** е публикуван на български в превод от испански на Тодор Нейков²⁵, а в наши дни излиза чрез ИК „Светулка 44” със съдействието на Португалския институт на книгата и библиотеките при Министерство на културата на Португалия и Институт „Камоинш”, в превод на М. Дренска²⁶. Редица паратестови пояснения под формата на бележки от страна на преводача помагат на родния читател да навлезе в атмосферата на светите места в Йерусалим, където се озовава героят Тиудурику Рапозу със средства и по заръка на леля си Партрисиниу даш Невеш, скъперница, набожна и ограничена в догмите на католицизма стара жена от Кампу де Сантана, племенница на комендатора Г. Гудиню, благородник от Лисабон и собственик на имението Мушейру (бивша собственост на графо-

вете Линдозу). По време на поклоническото си пътешествие Рапозу преминава през Египет и Палестина, пътувайки по местата, където са се разигравали действителните сцени от евангелията, заедно с немския учен-археолог от Бонския университет Топсиус, издал по думите на Тиудурику в предговора на романа, седемтомното си произведение *Разходки из Йерусалим*, печатано в Лайпциг и дискредитирало младия благородник, комендадор и крупен земевладелец, пред лисабонската „либералната буржоазия“, задето уж разнасял в два свитъка хартия костите на своите прадеди благородници²⁷. Както и в предговора, тъй и навред из целия роман сатирата и сарказмът на Еса де Кейрош се сливат в амалгамата на един текст, където легенди, предания, древна философия и религиозни учения вървят заедно с интерпретацията на събитията по залавянето на Исус Христос, обвинението му от юдеите и съденето му от Пилат Понтийски. Изпратен да лее благочестиви молитви, славният лузитански хидалго и благородник дон Сапозу (както впрочем го нарича иронично Топсиус), попада в не съвсем светски места – в обятията на синеоката мис Мери, оставила му за спомен съкровен подарък – своята нощница, придружена с любовен надпис. Нелепа размяна при завръщането в португалския дом на доня Партусиниу вместо тръннения Исусов венец предлага за подарък на лелята нощницата, което е повод да бъде изгонен от дома ѝ и да бъде лишен от наследство. Обикалящият лелята католически свещеник отец Казимиру се възползва от лековерието ѝ и набожната старица му приписва солидни имоти, които пък след смъртта му попадат в също приближеният на доня Партусиниу отец Неграу – той се превръща в солиден притежател на стари аристократични имения, а племенникът като наследство получава само един стар бинокъл, с който да разглежда придобивките на големите наследници.

Останал без средства, Рапозу се издържа няколко месеца в Лисабон с донесените свещени реликви и върти търговия с посредник от висшия духовен клир, докато накрая провидението не му се усмихва благосклонно – среща стария си приятел от ученическите години Кришпин, син на едър собственик на фабрика за прежди в Пампуля. Кришпин му предлага работа и ръката на сестра си Жузеина. Накрая Сапозу се оженва, награден е от съквартилците си с орден „Исус

Христос“ и купува имение в Муцейру, някогашна собственост на графовете Линдозу, мястото, откъдето започва и разказът за детството на Рапозу. На финала сарказмът на писателя не пропуска да устрели алчността на португалското католическо духовенство – сега отец Неграу става най-близък приятел на отец Пиниейру, който няма наследници и когото предприемчивият свещеник отвежда в Тореш, „за да го лекува“, очаквайки да прибере голямо наследствено богатство на комендатора Г. Гудиню. Наред с това отец Неграу издържа продажната Аделия, някогашната любима на Рапозу, зарязала го малко преди да замине на поклонение по Светите места – сега лъстивият свещеник Неграу ѝ осигурява разкош и така я печели за сърцето и кесията си.

Находчиви детайли и лайтмотиви изпълват композицията на романа, поднасяйки подтекстови внушения към читателя. Така лисабонската църква „Консейсау Веля“ се повтаря неколккратно – в църквата Рапозу се насилва да прояви набожност; по време на деветдневните молитви към свети Жуакин в същия храм героят се измъква и се озовава в греховните прегръдки на Аделия, която пък му иска пари за новия си любовник и сутеньор, а сетне прогонва нещастния племенник на доня Патрусиниу; дори излива кофа с помия над главата му. Друг лайтмотив – Тиудурику Рапозу се вглежда на няколко пъти в образа на Исус Христос; той му се явява и на два пъти в сънищата – веднъж като малък и в дните на духовен катарзис, когато остава без наследство и средства, продавайки фалшиви мощи от Божи гроб. Явеният се Бог обвинява Сапозу за притворността, лицемерието и двойнствения му живот. Тиудурику чува чрез думите на абсолютния Бог гласа на собствената си съвест. И се преобразява. Заживява просто, обикновено, надмогнал собствените си илюзии, митовите наука и религия, става баща и комендадор, собственик на имения, с практично отношение към живота, надмогнал илюзиите и ефимерните наслади.

През 2009 г., в превод на М. Дренска, ИК „Светулка 44“ публикува и романа **„Мистерията на пътя за Синтра“** от Еса де Кейрош, в сътрудничество с Рамалю Ортигау²⁸. Епистолярен паратекст във формата на предговор от двамата автори, оформен със светъл курсивен шрифт, отделя интересния композиционен замисъл на двамата автори от същинския текст на романа²⁹. Предговорът е към третото издание. В него се

уточнява: *Изглежда, че Лисабон наистина се е събудил, било от съпричастност, било от любопитство, защото след като прочете в огромния тираж на Диариу де Нутисиаш подлистник с Мистерията на пътя за Синтра, след това го купи вече като издадена книга, а днес ни изпращат коректурите на третото издание, питайки ни какво мислим за произведението, пресъздаващо тези стари времена, за които си спомняме с носталгия...*³⁰.

В първото „изложение“ до редактора на високотиражния лисабонски вестник „Диариу де Нутисиаш“, се разказва странната история с отвлечането на двама господи (единият от които е лекар), идващи от предградията на Синтра на път за Лисабон от страна на маскирани непознати, които завързват очите им и ги отвеждат в непознат лисабонски дом, където трябва да се установи смъртта мистериозната смърт на млад мъж, оказал се впоследствие английският капитан Райтмъл. Героите в епистоларна форма, с писма до „Диариу де Нутисиаш“, разказват в хронологична последователност епизоди, които структурират композиционно и постъпателно романа. Фабулата напомня на сложен криминален роман, разкривайки драмата в любовния триъгълник между капитан Райтмъл, красивата доня Кармен и графиня от Лисабон; наред с обръщенията *До сеньор Редактора на Диариу де Нутисиаш* се вмъкват бележки от самата редакция на вестника, в които накратко се коментират постъпващите материали за публикации в подлистника „от брой в брой“. Във втория раздел от главата *Разказ на маскирания* наративът излиза от рамките на Лисабон и поема из синята безбрежност на Средиземноморието с кораба *Цейлон* – отначало героите пътуват до Гибралтар, където Графинята се запознава с капитан Райтмъл, очарователен английски офицер с привлекателна външност и много подвизи от предишната си служба в Индия. На път за Малта капитанът среща героинята от своето индийско приключение – знойната кубинска красавица Кармен, съпруга на дон Никазио Пуебла. Тук разказвачът – братовчедът на графинята, вплита разказ, в който се изяснява, че доня Кармен попада в ловна хайка в района на Калкута и едва не е умъртвена от кръвожаден тигър. Спасява я капитан Райтмъл, който успява да убие тигъра в драматична схватка. Внезапно пламналата любов между двамата завършва с взаимни клетви на влюбените във взаимна любов. И ето, след дълга раздяла капитанът и Кармен се срещат на кора-

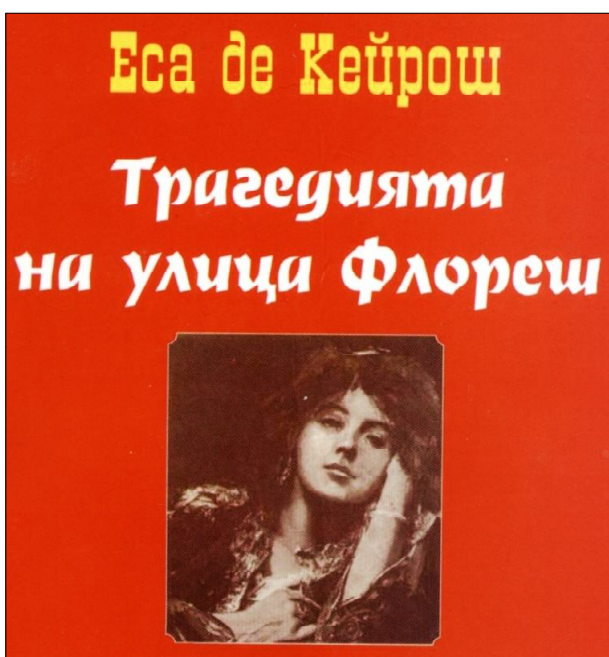
ба, който на път за малтийския остров е застрашен от корабкрушение. Но тук капитан Райтмъл започва любовна игра с Графинята, пренебрегвайки Кармен. Дватамата правят неуспешен опит да избягат от острова. След премеждия и върховно напрежение най-сетне корабът пристига в малтийската столица Ла Валета. Обзета от ревност, Кармен прави опит да убие любимия си, но го ранява, след което, обхваната от угризения, напуска Малта с яхтата на лорд Гренли, придружавана от братовчедата на Графинята. Покрусена и страдаща, тя умира по пътя и е погребана с морски почести, като матросите предават изстрадалото ѝ тяло на морските дълбини.

Оттук насетне наративът се разгръща в Лисабон и френската столица. За кратко Графинята тържествува в обятията на капитан Райтмъл, но по времето на официален бал в парижки хотел се появява съперница в лицето на ирландската красавица мис Шърн. Райтмъл е захласнат, тя също не откъсва очи от нея. И след завръщането си от Париж в Лисабон графинята продължава да усеща в писмата на любимия уталожване на чувствата, липса на любовно вдъхновение и предишните внезапни изблици на страст. Подозренията ѝ нарастват. Душата ѝ се разкъсва от противоречия. Един ден капитан Райтмъл пристига в Лисабон и се настанява във фаталната къща. Пише ѝ писмо, в което изразява готовност двамата да напуснат португалската столица и да заминат за Италия, но заедно с това ѝ припомня, че любовта е състояние на неуравновесеност и ефимерно превъзходство на чувствата, което ограничава свободата и отслабва характера; в любовта капитанът вижда доброволно прието робство, липса на мярка и правилно решение, а след нейното отшумяване неминуемо ще дойде унищителният несигурен живот и нищетата.

Графинята приема текста на писмото за фатално; усеща се унижена и измамена. Почувствала в сърцето си жестока ревност, тя решава да провери чантата с писмата му. За да се добере до тях, пристига в къщата, наета от Райтмъл и тайно изсипва в чашата му с вода силен опиат, с намерението да го приспи и така спокойно да прегледа писмата. Но Райтмъл издъхва, а писмата до него се оказват напълно безобидни.

Разкритията си графинята, съкрушена от скръб, прави пред тайнствените разследващи мистериозната смърт на капитана. Райтмъл е погребан в същия дом, в сутерена на стая с пръстен под,

където изкопават дълбок гроб и го полагат. С намерената между вещите му сума английски лири купуват същата къща на името на майка му и един от присъстващите, *високият маскиран мъж*, се готви да отпътува за Лондон, за да предаде вещите и съобщи за смъртта на Райтмъл на майка му. В същото време излизат скандалните разкрития за цялата тайнствена история, а графинята постъпва в манастир в малък провинциален град при строг аскетичен режим. В паратекстова бележка на Еса де Кейрош и Рамалю Ортигау с дата 27 септември, Лисабон, до сенъор Редактора на Диариу де Нутисиаш се твърди, че в целия разказ, публикуван „от два месеца насам във вестника Ви, няма едно име, което да не е предполагаемо и нито едно място, което да не е хипотетично“³¹. Както се вижда, в романа композиционно определящи са епистоларните структурни елементи, играещи ролята на пролог, глави и кратък епилог, а мистерията, тайнствеността, заплетените ситуации и поэтапното им разкриване пред читателите на популярния лисабонски вестник допълват усещането за връзка с високата художествена проза от епохата на романтизма. Динамиката, суровият реализъм и житейската философия на автора не на едно място отрезвяват читателя и му припомнят за преходността и ефимерността на човешкия живот, чувства, любов и страдания.

В наши дни, със съдействието на *Главна дирекция на книгата и библиотеките* към Министерството на културата на Португалия излезе в

превод на М. Дренска и „**Трагедията на улица Флореш**“, чието издаване се реализира от издателска къща „Светулка 44“³². Тъй като романът е публикуван според изданието на лисабонското издателство *Libros do Brasil*, в началото на книгата са включени паратекстове „Задължително обяснение на преводача“ (с. 6) и „Предупреждение към читателя“ от Жуау Палма-Ферейра, където се отбелязва, че книгата е издадена по запазен до наши дни ръкопис, „написан в безкрайно бърз и нервен ритъм“ по старателен препис, който е осъществен от фотокопии на оригиналния ръкопис и е предизвикал сериозни „съмнения и колебания“, които са подбудени от бележките в полетата, както и от „неясни, объркани повторения“³³. По-нататък Жуау Палма-Ферейра коментира, че произведението се представя в оригинална форма, „със свежестта на записки и на бързо написана, неточна и понякога незавършена фраза, истински арсенал на идеи и на скици, на действия, на интриги и на анекдоти, до които Еса де Кейрош прибегва, за да обогати романите си.“³⁴ В обяснителните бележки на преводача М. Дренска се обръща внимание, че наред с пълния текст на романа в книгата са включени *Предварителен план на творбата*, *План на творбата* и *Първа редакция на началото на Първа глава*, позволяващо да се надникне в „кухнята на твореца“³⁵. В българското издание горните паратекстове са обединени в „Притурка“ (с. 335–346). „Предварителен план на творбата“ в посмъртно издадената книга на де Кейрош функционално поема ролята на прикнижна анотация – разбираме за появилата се в театъра Женовева, която предизвиква любопитството на двама младежи (Карлуш: в романа *Дамазу*; и Ернесту, в романа *Виктор*), които ще водят битка за сърцето ѝ. В своя „предварителен план“ Еса де Кейрош маркира фабулата и определя композиционно присъствието на героите в интригата³⁶. Действително, при подобен тип преводни художествени творби от съществено значение е в композицията на изданието да се вкарват подобни паратекстови структури, изясняващи идейния замисъл на белетристичната творба. Нека добавим и факта, че в книгата се срещат герои и имена на издания, познати от романа „Семейство Майа“ – Дамазу, „Курнета ду Диабу“ и пр.

До края на XIX век Еса де Кейрош е португалски дипломатически представител и консул

на страната в Хавана, Нюкясъл, Бристол и накрая в Париж, където умира от туберкулоза. Книгите на Еса де Кейрош са превеждани в много страни по света, а творчеството му е обект на книговедски и литературни изследвания³⁷. Изданията на романите му на български език се характеризират с разчупена и оригинална композиция, благодарение на паратекстовете, успешен резултат на преводаческа и редакционната намеса.

БЕЛЕЖКИ

¹ **Еса де Кейрош**, Жузе Мария. Градът и планината : Роман. – София : ИК Светулка 44, 2001. – 272 с. Книгите на Еса де Кейрош са превеждани в много страни по света. По този въпрос повече в: <http://www.wikipedia.org> (Жузе Мария Еса де Кейрош); също в: Blog Livroseafins.com (Алехандро Мартинс: 02.10.2011). Още библиографски сведения за съвременни издания от Жузе Мария Еса де Кейрош : *A Reliquia* („Реликвата“, ISBN 978-954-309-037-2); „*Os Maias*“ („Семейство Майя“: ISBN 978-954-309-028-0).

² **Петрова**, Даниела. За владетеля на щастието и неговия автор. // Цит. съч.: **Еса де Кейрош**. Градът и планината. С., 2001, с. 3–8.

³ Цит. съч.: **Еса де Кейрош**. Градът и планината. С., 2001, с. 263. В „Бележки и пояснения“ към българското издание, с. 271, преводачът Д. Петрова уточнява, че автор на тази „Бележка“ от 1901 г. е *Рамалю Ортигау*, заел се да публикува романа след смъртта на Еса де Кейрош.

⁴ Цит. съч.: **Еса де Кейрош**. Градът и планината. С., 2001, с. 263.

⁵ **Петрова**, Д. За владетеля на щастието и неговия автор. // Цит. съч.: **Еса де Кейрош**. Градът и планината. С., 2001, с. 3.

⁶ **Колев**, Светослав. Еса ди Кейрош и романът „Престъплението на отец Амару“. // **Еса ди Кейрош**. Престъплението на отец Амару. С., 1980, с. 13. Според Св. Колев това отпечатване със средства на автора е станало през 1876 г. Очевидно става дума за второто издание на романа, тъй като първото е публикувано като подлистник на сп. „Ревиища Осидентал“, но португалският писател не е доволен, понеже е извън страната и не успява да проследи качеството на публикацията и да нанесе редакционни авторски поправки. Самият автор пише с дата 1 януари 1880 г. в предговора към третото издание: Романът „Грехът на отец Амару“ беше написан през 1871 г., прочетен пред някои приятели през 1872 г. и публикуван през 1874 г.“. // **Еса де Кейрош**, Жузе Мария. Бележки към второто издание. // **Еса де Кейрош**, Жузе Мария. Грехът на отец Амару. С., 2007, с. 11.

⁷ В първото издание на български е отбелязано така: **Еса ди Кейрош**. Престъплението на отец Амару

: Роман; Прев. от португ. Д. Ангелов – София : Народна култура, 1980. – 458 с. Книгата е с твърда подвързия и обложка.

⁸ **Колев**, Светослав. Еса ди Кейрош и романът „Престъплението на отец Амару“. // **Еса ди Кейрош**. Престъплението на отец Амару. С., 1980, с. 7–14.

⁹ **Колев**, Светослав. Еса ди Кейрош и романът „Престъплението на отец Амару“. // **Еса ди Кейрош**. Престъплението на отец Амару. С., 1980, с. 8–9.

¹⁰ **Колев**, Св. Цит. съч., с. 10.

¹¹ **Колев**, Св. Цит. съч., с. 12.

¹² **Еса де Кейрош**. Странностите на младата блондинка. Превод, състав. и предговор Д. Ангелов. – София: Профиздат, 1984. – 152 с.

¹³ **Еса де Кейрош**, Жузе Мария. Грехът на отец Амару. Прев. от португ. М. Дренска. – София: ИК Светулка 44, 2007. – 447 с.

¹⁴ **Андреева**, Яна. За автора и произведението. // **Еса де Кейрош**, Жузе Мария. Грехът на отец Амару. С., 2007, с. 9–10.

¹⁵ **Андреева**, Яна. Цит. съч., с. 4–5.

¹⁶ **Еса де Кейрош**, Жузе Мария. Бележки към второто издание. // **Еса де Кейрош**, Жузе Мария. Грехът на отец Амару. С., 2007, с. 11. Тези бележки на Еса де Кейрош са датирани така: *Бристъл, 1 януари 1880 г.*

¹⁷ **Еса де Кейрош**, Жузе Мария. Грехът на отец Амару. С., 2007, с. 443.

¹⁸ **Еса де Кейрош**. Жузе Мария. Грехът на отец Амару. С., 2007, с. 443.

¹⁹ **Еса де Кейрош**. Жузе Мария. Грехът на отец Амару. С., 2007, с. 229–238.

²⁰ **Еса де Кейрош**. Жузе Мария. Грехът на отец Амару. С., 2007, с. 440.

²¹ **Еса де Кейрош**. Жузе Мария. Грехът на отец Амару. Цит. съч., с. 144.

²² **Еса де Кейрош**. Семейство Майя. Прев. М. Дренска. – София: Светулка 44, 2005. – 660 с.

²³ „Семейство Майя“ – шедьовърът на Еса де Кейрош. // В: **Еса де Кейрош**. Семейство Майя. С., Светулка 44, 2005, с. 659. Макар да не е посочено, в съответствие с издателската практика подобни паратекстове – послеслов на преводача, бележки под линия, очевидно тук са дело на самия преводач.

²⁴ **Еса де Кейрош**. Цит. съч. Семейство Майя. С., 2005, с. 554.

²⁵ По този въпрос виж в цит. съч.: „Семейство Майя“ – шедьовърът на Еса де Кейрош. // В: **Еса де Кейрош**. Семейство Майя. С., Светулка 44, 2005, с. 659.

²⁶ **Еса де Кейрош**. Реликвата. Роман. Преведе от португалски Маргарита Дренска. – София: ИК Светулка, 2005. – 272 с. *Илюстрациите на лицевата страна на корицата и на гърба ѝ са от Жуау Абел Манта*.

²⁷ **Еса де Кейрош**. Реликвата. Роман. Прев. М. Дренска. С., ИК Светулка 44, 2005, с. 8.

²⁸ **Еса де Кейрош**, в сътрудничество с Рамалю Ортигау Мистерията на пътя за Синтра. Прев. от португ. М. Дренска. – София: ИК Светулка 44, 2009. – 224 с.

²⁹ **Еса де Кейрош, Рамалю Ортигау**. Предговор. Писмо до издателя на „Мистерията на пътя за Синтра”. // В: **Еса де Кейрош**, в сътрудничество с Рамалю Ортигау. Цит. съч. Мистерията на пътя за Синтра. С., 2009, с. 3–7.

³⁰ **Еса де Кейрош, Рамалю Ортигау**. Предговор. Писмо до издателя на „Мистерията на пътя за Синтра”. // В: **Еса де Кейрош**, в сътрудничество с Рамалю Ортигау. Цит. съч. Мистерията на пътя за Синтра. С., 2009, с. 3.

³¹ **Еса де Кейрош, Рамалю Ортигау**. Последното писмо. // В: **Еса де Кейрош**, в сътрудничество с Рамалю Ортигау. Цит. съч. Мистерията на пътя за Синтра. С., 2009, с. 222.

³² **Еса де Кейрош**. Трагедията на улица Флореш. Роман. Прев. от португ. М. Дренска. – София: ИК Светулка 44, 2009. – 348 с. *На поститулната страница е отбелязано името на автора и оригиналното заглавие: Eça de Queiroz. A TRAGÉDIA DA RUA DAS FLORES.*

³³ **Жуау Палма-Ферейра**. Предупреждение към читателя. // В: **Еса де Кейрош**. Трагедията на улица Флореш. С., 2009, с. 3.

³⁴ **Жуау Палма-Ферейра**. Предупреждение към читателя. // В: **Еса де Кейрош**. Трагедията на улица Флореш. С., 2009, с. 4.

³⁵ Задължително обяснение на преводача. // В: **Еса де Кейрош**. Трагедията на улица Флореш. С., 2009, с. 6.

³⁶ **Притурка. Предварителен план на творбата**. Трагедията на улица Фрошеш. // В: **Еса де Кейрош**. Трагедията на улица Флореш. С., 2009, с. 335. Ето текстът на този план: *Женовева се появява в театъра, придружена от една компаньонка; облечена като кокотка, непозната, много руса; възбужда любопитството. Двама младежи я забелязват: Карлуш, богат, глуповат, любовчия; другият, негов приятел, много сериозен, умен, Ернецу. Карлуш иска веднага да се запознае с „чужденката”, ще бъде лесно за него, понеже човекът, който я познава от Париж, ще ѝ говори за него; същият ѝ го представя. В това време Ернецу е забелязал тази жена и страда, изпитващ лека ревност, виждайки, че приятелят му я посещава; но един ден той (Карлуш) му казва, че чужденката иска да го види. Отиват на едно соаре, организирано от чужденката; странно соаре. На него чужденката дава аванс на Ернецу. Той е смутен. При едно посещение в Синтра тази любов се усилва. Предварителни сцени с колебания; кулминационна сцена през една вечер; искат да се оженят. Но тогава един роднина на Ернецу, старият съдия Говейа Суареш трябва да уреди документите и разбира, че чужденката е майка на Ернецу. Тя се самоубива. Ернецу никога не разбира истината (с. 355).*

³⁷ Върху творчеството на видния писател например работи португалският учен Жузе Антониу Сарайва, който публикува монографията „Идеите на Еса де Кейрош” (1946). За изследването си Ж. А. Сарайва е удостоен с награда от Португалската академия на науките. Повече по този въпрос виж в: **Колев**, Св. Цит. съч., с. 12–13.

EXTERNAL TEXTS OUTSIDE THE MAIN BOOK AND COMPOSITIONAL SPECIFICITY NOVELS JOSE MARIA ESA DE QUEIROS IN BULGARIAN

Prof. Lachezar Georgiev Georgiev, PhD

Abstrakt

The research of Professor Lachezar Georgiev Georgiev tracked specific features in the prose of prominent Portuguese writer Jose Maria Esa de Queiroz, which was translated into Bulgarian language. Analyzed novels Esa de Queiroz: *The city and the mountains*, *The Crime of Father Amaro*, *Maya Family*, *The relic*, *The Mystery of the road to Sintra*, *Tragedy of street Florea*, collections of short stories and novellas *Strangeness of young blonde*, with special place and additional texts included in the overall composition of the relevant edition of the Bulgarian language. These texts are of great importance and compositional work of well-trained editors, translators and compilers.

Editions of the novels of Jose Maria Esa de Queiros of Bulgarian language is characterized by an original composition with the additional texts - a successful result of the translation and editorial intervention.

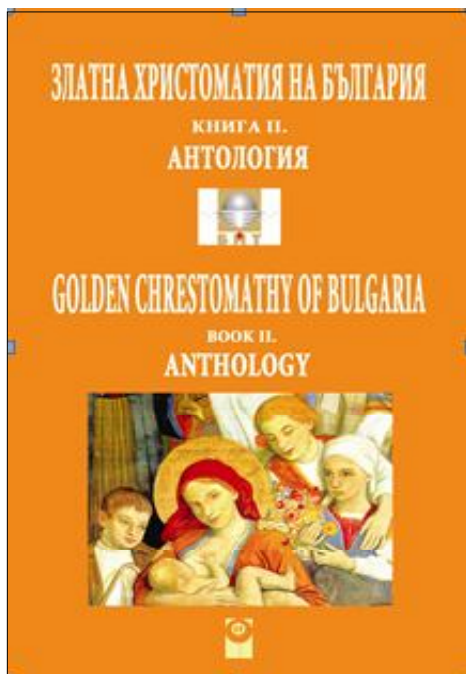
Keywords: *composition, journals, novels, prose, fiction*

ЗА АНТОЛОГИЯТА НА БЪЛГАРИЯ (LIBER AUREUS) (Принципи, структура, дидактика)

д-р Николай Василев
проф. д.п.н. Александра Куманова

[* Object too big for pasting as inline graphic. | In-line.JPG *]Златна хрестоматия на България : Кн. II. Антология : Аналитико-синтетична архитектура на българското изящно слово от IX до XXI в. (Универсален информационен модел) : Учебно пособие по лексикография на академичното текстописане / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова ; Науч. консулт.: И. Паси, С. Денчев, М. Куманов ; Терминолог. ред. Н. Казански ; Справ.-информ. ред. Д. Ралева ; Библиогр. ред. М. Максимова ; Рец.: П. Велчев, И. Теофилов ; Посвещава се на 1150-годишнината от Покръстването на българите ; Епиграф: „Помогни ми, Господи, да помогна на слепите да прогледнат.“ – Н. Василев. – София : За буквите – О писменехъ, 2014. – 1068 (1-840; I-CCXXVIII) с. : с ил. – (Факлоносци ; IX). – Речник на личните, геогр. и др. имена ; Именен показалец ; Показалец на загл. ; Ключови думи на публ. ; Списък на ил. към публ. ; Списък на съкр.

Golden chrestomathy of Bulgaria : Book II. Anthology : Analytic-synthetic architectonics of Bulgarian refined speech from IX to XXI c. (Universal information model) : Textbook of lexicography of the academic text writing / Compilers, afterword: N. Vasilev, A. Kumanova ; Sci. advisers: I. Pasi, S. Denchev, M. Kumanov ; Terminol. ed. N. Kazanski ; Ref.-inform. ed. D. Raleva ; Bibliogr. ed. M. Maximova ; Rev.: P. Velchev, I. Theophilov ; Dedicated to the 1150th anniversary of the conversion of the Bulgarians ; Epigraph:

„Help me, Lord, to help the blind see the light“ – N. Vasilev. – Sofia : About Letters – O pismeneh, 2014. – 1068 (1-840; I-CCXXVIII) p. : ill. – (Torchbearers ; VIII). – Index of personal, geogr. and other names ; Index of names ; Index of titles ; Keywords of publ. ; List of ill. към публ. ; List of abbrev. – In Bulg.

Всяка литературна антология (гр. ἀνθο-λογία – букв.: събирам цветя, букет от цветя, цветна градина) събира и обговаря своеобразно съцветие от едно литературно наследство...

Но литературната антология – *a priori* – е и интелектуален акт, който не само регистрира, но и обгрижва упоритостта на своите съставители. Затова понякога е по-важно да се знае не какво е събрано, а кой го е събирал и преподреждал във времето и пространството. При такива писатели като Иван Вазов, Константин Величков, Пенчо Славейков, Гео Милев или Елисавета Багряна например събраното понякога се оказва ключ към поетиката на цяло литературно направление...

Тъкмо това априорно знание формира принципите, архитектурата, структурата и дидактиката на тази антология.

I. Принципи

Антологията следва два философски принципа.

ПЪРВИЯТ ПРИНЦИП е свързан с разбирането, че **художествената литература** – не само чутата, прочетената, изиграната, наблюдаваната, а и написаната и съобразената с нормативната база на езика, породен от нивото на езиковото строителство в даден исторически момент – е преди всичко следствие, а не причина...

Причината се крие в езика и етногенетичното фолклорно наследство и въображение на носителите на този език.

Причината е снета във всички сюжетни ядра на нередактирания автентичен словесен фолклор (*афоризми, гатанки, песни, приказки,*

легенди, фолклорен театър...) и по някакъв доста своеобразен начин е изгласкана в **следствието**, т.е. в литературните текстове и в литературния процес като цяло.

Тъкмо затова нашата антология е немислима без народните песни и приказки.

Следствието е отразена светлина, сянка, а не изгрев, който озарява величественото тяло на литературната природа, скрита в **причината**...

Но **причина** и **следствие** се намират в непрекъсваемо единство и представляват двете страни на един общ исторически процес.

Обърнете внимание на този необработен автентичен български юнашки възпев, който не е включен в антологията:

*Марко се е младо разсърдило,
та си търгна сабя димиския,
та погуби туре яничере,
та отпуци три синджира робъо.
Сички робъо дома си ойдоа,
сите робъе Великден правиа.
Гледая го гяци и попове,
па са Марко много люто клеле,
защо прави кърви на Великден
Кога ойде на честни манастир,
попове са църкви затворили,
сами са се църкви отворили,
сами са си моци продумали
– Фала вие, гяци и попове,
не е Марко тури кърви направил,
нел е Марко три църкви саградил!*

(СБНУ, XLII, 5)

Ето я видяната **причина**.

Но ето го и гениалното **следствие**, което е публикувано в антологията:

*Тоз, който падне в бой за свобода,
той не умира: него жалеят
земя и небе, звяр и природа,
и певци песни за него пеят.*

(Христо Ботев, „Хаджи Димитър“)

Поетиката на Христо Ботев не може да бъде осмислена, ако не се отчита начинът, по който народната песен е влияла върху въображението на поета. Не става дума само за Ботевата силаботоническа редакция на нередактирания

силабически народнопесенен юнашки възпев и копирането на фолклорни алитерации и повторения в съседни стихове (*анафори, епифори, мезофори...*).

Христо Ботев създава български универсален етногенетичен философски възглед за света, който не просто строи, а и надстроява както **следствието**, така и **причината** за пораждането на българския литературен език. Това е философски и естетически скок във времето и пространството, който отчита както миналото и настоящето, така и фантазираното бъдеще.

Размитите синтетични представи на обобщеното българско фолклорно въображение за род, език и родина през XVIII–XIX в. при Христо Ботев придобиват аналитични измерения.

Песните му са за свободата.

Но тези песни са и песни, които изграждат единната представа за национално самосъзнание – и като **причина**, отразена в лирическите сюжети, и като **следствие**, породено от мечтата за личностно и национално себеосъществяване едновременно.

Казано най-общо – следвайки илюстрации като „Хаджи Димитър“, – отношението между **българския юнашки епос** и **поезията на Христо Ботев** е същото, каквото би трябвало да предполагаме, че е отношението на средновековния германски епос към класическата английска трагедия, например, или на старофренският епос към класическата френска литература.

В началото – буквално като *пред-причина* – е фолклорното въображение, което формира естетическите, социалните и религиозните посоки, в които ще се развие *истинската* причина, породена *от* и *във* (!) историческото време и пространство, а после е **следствието** – „*Песента на Нибелунгите*“: ...Уилям Шекспир...; „*Песен за Роланд*“: ...Жан-Батист По-клен Молиер...; „*Моят Сид*“: ...Лоне де Вега...

Така погледнато, **българският юнашки епос** е по-вероятната *пред-причина*, която поражда истинската **причина** (песните за

Крали Марко), пресътворена гениално в следствието: ...Христо Ботев [„Хаджи Димитър“...].

Логиката на лирическите и белетристичните творби, обобщени в антологията, винаги структурира фрагмент от една опознаваема семиотична диалектика, вкоренена в синтактиката, семантиката и прагматиката на художествена литература.

Синтактиката определя граматическите свойства на езика, който формира парадигмата на литературните текстове в хипотаксични (т.е., сложни съставни – подобно на сложните съставни изречения $[a+a^1+a^2...]$), паратаксични (т.е., сложни съчинени – подобно на сложните съчинени изречения $[a+b+c...]$) или интермодални (т.е., сложни смесени – подобно на сложните смесени изречения $[a+a^1+a^2+b+c...]$) художествени структури, където литературният знак [автор, заглавие, литературно направление...] общува с другия/другите литературни знаци...

Семантиката насочва вниманието към художествената логика на литературните текстове и начина, по който те „разговарят“ за своето собствено значение (тук литературният знак общува с коронния и най-често скрития смисъл на художественото послание).

Подобно наблюдение би поставило езика и философските послания на неподражаеми СВ. О. ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ например както в контекста на цялата дамаскинарска традиция (XVI–XVIII в.), така и в сюжетното пространство на исихаста СВ. ПАТРИАРХ ЕВТИМИЙ ТЪРНОВСКИ, тъй като Светият отец се е възприемал като негов ученик и продължител.

Семантичният прочит на Христо Ботев би реконструирал и сегмент от паратаксична структура, за да го проектира върху екрана на интермодален лабиринт $[a+a^1+a^2+b+c...]$: ХРИСТО БОТЕВ, но и → ИВАН ВАЗОВ → ПЕНЧО СЛАВЕЙКОВ → ПЕЙО ЯВОРОВ...

По същия начин след СВ. О. ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ и неговата „история“ би трябвало да стои СВ. ЕПИСКОП СОФРОНИЙ

ВРАЧАНСКИ, но и → ПЕТЪР БЕРОН → ИВАН БОГОРОВ → ВАСИЛ АПРИЛОВ → НЕОФИТ РИЛСКИ...

Прагматиката е обвързана с отношението на литературните образци към етногенетичния корен на художествена литература като цяло (и обратно!) и дава реалната или въображаемата представа за интериоризацията и екстриоризацията в националното и световното литературно море (*тук литературният знак [автор, заглавие, литературно направление...] общува със субекта/субектите, които го използват в личния или обществения поток на речта като фрагмент/фрагменти от един всеобщ национален антологичен масив*: СВ. СВ. КОНСТАНТИН-КИРИЛ ФИЛОСОФ И АРХИЕПИСКОП МЕТОДИЙ, но и → СВ. АРХИЕПИСКОП КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ '! СВ. ЕПИСКОП КОНСТАНТИН ПРЕСЛАВСКИ → ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР → ЙОАН ЕКЗАРХ...; СВ. ПАТРИАРХ ЕВТИМИЙ ТЪРНОВСКИ, но и → СВ. О. ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ → ПЕТКО Р. СЛАВЕЙКОВ → ЛЮБЕН КАРАВЕЛОВ...; ХРИСТО БОТЕВ, но и → ИВАН ВАЗОВ → ПЕНЧО СЛАВЕЙКОВ → ЙОРДАН ЙОВКОВ → ЕЛИН ПЕЛИН...; ГЕО МИЛЕВ, но и → НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ → ЕЛИСАВЕТА БАГРЯНА → АТАНАС ДАЛЧЕВ...; НИКОЛА ВАПЦАРОВ, но и → ИВАН ПЕЙЧЕВ → ВЕСЕЛИН ХАНЧЕВ → АЛЕКСАНДЪР ГЕРОВ → АЛЕКСАНДЪР ВУТИМСКИ → ВАЛЕРИ ПЕТРОВ → ПАВЕЛ МАТЕВ...; ПЕНЬО ПЕНЕВ, но и → ЛЮБОМИР ЛЕВЧЕВ → КОНСТАНТИН ПАВЛОВ → ВЛАДИМИР БАШЕВ → ПЕТЪР КАРААНГОВ → ХРИСТО ФОТЕВ → ИВАН ДИНКОВ → ЕВТИМ ЕВТИМОВ → МИХАИЛ БЕРБЕРОВ... → ЕЛЕНА АЛЕКОВА, ГЕОРГИ ГОСПОДИНОВ...

Тъкмо това триединство – **синтактика**, **семантика**, **прагматика**, което решава повече познавателни, отколкото възпитателни дидактични задачи, структурира архитектурата на антологията.

ВТОРИЯТ ПРИНЦИП се корени в разбирането ни, че тази антология е преди всичко антология на българското изящно слово.

Словесният комплекс „изящно слово” – най-вече заради определението „изящно...” – озадачава...

Понятието „изящно слово” е на практика полисемантично, тъй като **прилагателното име „изящно...”** – когато то се **прилага в потока на речта**, за да определи феномен, свързан с изкуството – се отнася най-вече до т.нар. „изящни изкуства”, за каквито обикновено се смятат графиката, скулптурата, живописата, музиката...

Допълнителна трудност при осмислянето на това понятие идва и от факта, че в словесния комплекс се включва и понятието „...**слово**”, което в случая не се разбира в неговия традиционен смисъл (слово – дума – реч).

В тази антология практическото осмисляне на думата „...**слово**”, потопена в звуковия комплекс „изящно слово”, търси своите изначални и, в този смисъл, универсални християнски семантични граници: „*В начало беше Словото, и Словото беше у Бога, и Бог беше Словото. То беше в начало у Бога. Всичко чрез Него стана, и без Него не стана нито едно от онова, което е станало. В Него имаше живот, и животът беше светлината на човеците.*” (Йоан 1:1-4).

Подобна идентификация и приравняване на лексикалните значения на думата **слово** – словото като „дума” и „реч”, когато става въпрос за художествена литература, но и Словото като представа за онтологичното начало на християнското учение за триединния Бог: Св. Отец, Св. Син и Св. Дух („*В начало беше Словото, и Словото беше у Бога, и Бог беше Словото.*” /Йоан 1:14/) – търси синхрон между висшите универсални нравствени норми на поведение, които по правило възпламенява и изтласква високата художествена литература, от една страна, и, от друга, универсалните християнски идеали за нравственост.

Изразът „изящно слово” – поне така ни се иска да мислим – може да присъства в говоримата и писмената реч и посредством своето божествено значение, защото истина е, че „*В Него [в Словото] имаше живот, и животът беше светлината на човеците.*” (Йоан 1:4).

ИДЕЯТА ЗА СЛОВОТО, ЗА ЕЗИКА ПО СЪЩЕСТВО Е РЕЛИГИОЗНА, А НЕ РАЦИОНАЛНА, БИТОВА...

Истината за литературния език на практика е истината не само за осмислената, но и за споделяната литературна красота.

Най-високите образци, снети в историята на 12-вековната българска художествена литературна традиция, са на практика резултат от реалното единодействие/взаимодействие на църковни и просветни деятели, на писатели и езиковеди. Тук генеалогично издържаните линии – *автор : произведение : традиция : приемственост* – изграждат еластична мегаметафора, чийто геном има повече фолклорен, затворен, консервативен, но почти винаги православен християнски произход. Той не е времев и не е подчинен на „временните” феномени, защото е генетично обвързан с вечните, космичните пулсации във времето и пространството.

Оказва се, че в българския художествен идеал – който е идеалът на писателя (поета, белетриста, публициста, драматурга...), живописващ със (и чрез!) словото – пулсира една обща идея, чиято синтактика, семантика и прагматика поражда смисъла на имплицативно обвързан триединен информационен код:

- ХРИСТИЯНСКИ ИДЕАЛИ;
- РОДОВИ ДОБРОДЕТЕЛИ;
- АКТИВНА ИНДИВИДУАЛНА ЦЕННОСТНА ПОЗИЦИЯ, ПОДЧИНЕНА НА ЕДИНОСЪЩНИТЕ ХРИСТИЯНСКИ ИДЕАЛИ И РОДОВИ ДОБРОДЕТЕЛИ.

Подобно разбиране поражда смисъла на информационен код, чрез декодирането на който става възможно наблюдаването с просто око на аргументи на филигранно – *атомарно* – равнище.

Разглеждането на българската литературна среда в био-библиографски, библиографски, философски, психологически, исторически, лингвистични и художествени структури едновременно изгражда рационална панорама на БЪЛГАРСКИЯ НАЦИОНАЛЕН ЛИТЕРАТУРЕН КОСМОС, В КОЙТО НАРОДОПСИХОЛОГИЯТА, ХРИСТИЯНСКОТО УЧЕНИЕ ЗА

ТРИЕДИННИЯ БОГ, ЕЗИКЪТ И ХУДОЖЕСТВЕНАТА ЛИТЕРАТУРА СА БАЗОВИ ПОНЯТИЯ.

II. Структура

Всяка литературна антология регистрира и своеобразно прераждане на литературното произведение.

Понякога тези *пре*-раждания са толкова много, толкова неочаквани и толкова несъвместими помежду си, че литературният източник буквално губи спомена за изначалния си тласък. Тук оригиналността и блясъкът на изконното творческо раждане остават на заден план, защото се е породила нова красота...

Ако например едно литературно произведение се обговори от филмов, театрален, музикален или хореографски екип поотделно (или едновременно!), се говори за появата на т.нар. *вторични* или *третични художествени сюжети*, които започват да живеят самостоятелен, дори конкурентен живот. Един е сюжетът на разказа на Николай Хайтов „Козият рог“, да кажем, свършено друга сюжетна интерпретация откриваме в неговите филмови адаптации, трето художествено превъплъщение се крие в балета „Козият рог“ и музиката към него. Същото можем да кажем за „Българи от старо време“ от Любен Каравелов, „Под игото“ на Иван Вазов, „Чифликът край границата“ от Йордан Йовков, „Крадецът на праскови“ от Емилиян Станев и др. В световната литература – следвайки творчеството на А. С. Пушкин, Оноре дьо Балзак, Мигел де Сервантес Сааведра, Джек Лондон... – редът на подобни примери ще се окаже нескончаем. Навсякъде обаче сюжетните източници на литературното произведение заживяват нов живот, търсят нов апогей, породен, обгрижен и обговорен в *цветната градина* на интелектуалци, творещи *букети от цветя*.

На практика съставителите на литературни антологии творят, като събират *цветя от вече съществуваща цветна градина*. Тук творческият акт трябва да се търси в подхода към обобщения образ на сюжетни платформи, структурирани под общия знаменател на обединяващи тематични ракурси.

Затова сборът от различни сюжетни ядра организира темата на всеки *florilegium* (лат. – букв.: *букет от цветя* – антология). Не е важно дали субективното интелектуално движение на съставителя се е осъществявало от темата към сюжетните ядра или от сюжетният сбор към темата/темите, тъй като целта в крайна сметка е една съща. По-важно е да се усети динамиката на времето, което някой препрочита, преосмисляйки неща от живота.

Създателят на литературен *florilegium* твори нова гледна точка към един въображаем субектно-предикатно-обектен темпоритъм...

Същността на *букета от цветя* е винаги динамична. Тук действието понякога може да промени

състоянието на обекта, превръщайки го в субект и обратно, каквито случаи можем да открием в антологичното наследство на Иван Вазов и Константин Величков, Пенчо Славейков, Гео Милев (най-вече!) и др.

Българските литературни антологии са неотделима част от българската литературна история. Голяма част от съставителите следват вкуса на своето време.

Създателите на антологии творят своеобразни *литературни ерминии* (гр. – *ερμηνεία* обяснение, напътствие, описание), които узаконяват присъствието на автори, заглавия и литературни направления, ипостасно вплетени в зографисания барабанен свод на българското изаячно слово...

Не са правени много експерименти или компромиси с истинския литературен вкус, въпреки тематичните знаменатели, снети в семантичните бази. Винаги се търсят не просто високи, а преди всичко универсални художествени достойнства. Когато е ставало дума за чуждестранни писатели, пак водещо е било експонирането на обобщаващи универсални художествени модели, които са приобщими към българския литературен вкус.

III. Дидактика

Тази антология има два раздела: **I. Лирика** и **II. Епос**.

Всеки автор е включен с едно произведение. Изключение се прави за автори, които се представят с по едно и прозаично, и поетично произведение.

Важна характеристика на раздел **I. Лирика** е преструктуриране на народната поезия, което следва възприети в науката жанрови схеми:

- **КОСМИЧНИ** – митични, легендарни, приказни...;
- **РЕЛИГИОЗНИ** – Новозаветни, Старозаветни...;
- **СОЦИАЛНИ** – мегдански, годежарски, сватбарски, трудови, хайдушки, юнашки...;
- **БИТОВИ** – семейни, обредни (лазарски...), любовни, галювни, жаловни, хумористични...

В този раздел е направено пълно преразглеждане на съдържанието на първоизточниците:

Антология на българската поезия : В 2 т. / Ред. кол. Ел. Багряна и др. – С. : Бълг. писател, 1969.

Други ред.: Ив. Давидков, Г. Джагаров, П. Динеков, Мл. Исаев, В. Колевски, Ан. Стоянов; Ел. Багряна – псевд. на ред. Елисавета Любомирова Белчева; Пълното име на ред. М. Исаев е Младен Исаев Младенов, на А. Стоянов – Анастас Стоянов Атанасов, а на Иван Давидков – Иван Давидков Иванов.

Т. 1. – 387 с. : с портр.

Т. 2. – 515 с. : с портр.

Стара българска литература : В 7 т. / Ред. кол. Б. Ст. Ангелов и др. ; [С предг. от Д. Петканова]. – С. : Бълг. писател, 1981.

Други ред.: Л. Грашева, П. Динеков, К. Иванова, С. Кожухаров, К. Куев, С. Николова, Д. Петканова; Пълното име на ред. С. Николова е Светлина Николова Тодорова; Ред. Б. Ст. Ангелов известен като Боню Стоянов Ангелов.

Т. 1. Апокрифи / Състав. и ред. [с предг.] Д. Петканова. – 1981. – 432 с.

Т. 2. Ораторска проза / Състав. и ред. [с предг.] Л. Грашева. – 1982. – 396 с.

Т. 3. Исторически съчинения / Състав. и ред. [с предг.] Ив. Божилов. – 1983. – 444 с.

Т. 4. Житиесписни творби / Състав. и ред. [с предг.] Кл. Иванова. – 1986. – 688 с.

Т. 5. Естествознание / Състав. и ред. [с предг.] А. Милтенова. – 1992. – 552 с. (Речник на личните имена; Речник на геогр. имена), в резултат на което са включени следните творби на съответните автори:

- „Хубава си, татковино“ / Петко Р. Славейков;
- „Хубава си, моя горо“ / Любен Каравелов;
- „Кирил и Методий“ / Стоян Михайловски;
- „Хайдушки песни“ / Пейо Яворов;
- „Цветарка“ / Христо Смирненски;
- „Почакай, слънце“ / Дора Габе;
- „Потомка“ / Елисавета Багряна...

Навсякъде в общия справочен апарат – и за лирични, и за епични творби – е направено осъвременяване на данните. Тези допълнения в настоящата антология са дадени под формата на коментарни бележки, поднесени непосредствено след публикуването на съответните творби, а не както е в първоизточника („Стара българска литература“) – в края на съответния том.

Имената на представителите на духовенството са изписани с техните достойнства, възприети в световната справочно-енциклопедична традиция. Понятията от кръга на християнската естетика са посочени на базата на съвременните норми на православната църковна традиция (Св. Троица, Св. Възкресение, Св. Евангелие...; Исус, Авраам...).

Към материала от Т. 3. Исторически съчинения на изд. „Стара българска литература“ е прибавен отсъстващият „[Надпис на кан Омуртаг (Колона от тъмен сиенит. Църква „Св. 40 мъченици“, В. Търново)]. Осъвременен е текстът за надписите около Мадарския конник.

Антологията поднася в **систематизиран вид** творбите в българската литература, които като цяло са представени в **хронологичен ред**.

За справочно-информационни цели е въведена единна номерация за всяка творба, включена в антологията. За произведенията в раздел **І. Лирика** тези номера са: **I-CXLV**; за разд. **II. Епос** номерата са: **1-121** (общо: **266 творби**).

Към всяка творба е подбрана илюстрация, която е придружена със същия пореден номер, идентифициращ творбата. Специални илюстрации са подбрани за разделите и подразделите на антологията.

В **Приложения** е създаден обширен **справочно-библиографски апарат**, поднесен под формата на:

- Библиографски списък на литература по антологията;
- Бележки към текстовете, посочени под №№ I-XLI;
- Бележки към текстовете, посочени под №№ XLII-CXLV;
- Бележки към текстовете, посочени под №№ 1-4;
- Бележки, общи пояснения и приети съкращения, споменати в текстовете и посочени под №№ 5-77;
- Речник на личните, географските и другите имена, споменати в текстовете и посочени под №№ 5-77;
- Бележки към публикацията на Свети отец Паисий Хилендарски – „История славяноболгарская...“ – № 76;
- Бележки към публикацията на Свети епископ Софроний Врачански – „Житие и страдания грешного Софрония“ – № 77;

– Бележки към текстовете, посочени под №№ 78-121;

– **Именен показалец**;

– Показалец на заглавията;

– Ключови думи на публикациите, посочени под №№ I-CXLV;

– Ключови думи на публикациите, посочени под №№ 1-121;

– Списък на илюстрациите към публикациите, посочени под №№ I-CXLV;

– Списък на илюстрациите към публикациите, посочени под №№ 1-121.

Включените в **Приложенията** библиографски данни (издания и литература) акцентират върху първата и последната известна публикация на творбата.

В персоналните посочвания на всеки автор в Приложенията са изтъкнати годините на раждане (и смърт) на твореца.

Проведена е допълнителна работа по структуриране на материала в антологията по специално създадена **ОБЩА ПЕРИОДИЗАЦИЯ (ХРОНОЛОГИЧЕСКА КЛАСИФИКАЦИЯ) НА БЪЛГАРСКАТА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА ЗА ПЕРИОДА IX–XXI в. (до 2014 г. вкл.)**:

- I. СРЕДНОВЕКОВНА (IX–XIV в.);
- II. ПРЕДРЕНЕСАНСОВА (XIV–XVIII в.);
- III. РЕНЕСАНСОВА (1762–1876 г.);
- IV. КЛАСИЧЕСКА (1876–1924 г.);
- V. НОВА (1924–1942 г.);
- VI. СЪВРЕМЕННА (1942–1956 г.);
- VII. НАЙ-НОВА (1956 г. – ...).

За целите на мотивацията на периодизацията на българската литература за периода от IX до XXI в. служи издание-то Кн. III. Историография, подготвено под пореден номер X на серията „ФАКЛОНОСЦИ“ на **ЗЛАТНАТА ХРИСТОМАТИЯ НА БЪЛГАРИЯ** на издателство „За буквите – О писменехъ“, създадено по дисертационен труд (**Василев, Н.** Информационен код на българското изяснено слово: Компаративистичен, когнитивистичен и библиографски модел: Дис. тр. за получаване на научно-образователната степен „доктор“ по научната специалност 05.10.01. Теория на науч. информ. / Науч. конс.: **И. Паси, С. Денчев**; Рец.: **А. Куманова, П. Велчев**. – С., 2010. – 235 с. – Ръкоп. – Квинтесенция на **ЗЛАТНАТА ХРИСТОМАТИЯ НА БЪЛГАРИЯ**).

Така структурираният корпус на българската литература в настоящата антология се публикува като Кн. II с пореден номер IX на серията „ФАКЛОНОСЦИ“ на **ЗЛАТНАТА ХРИСТОМАТИЯ НА БЪЛГАРИЯ** на издателство „За буквите – О писменехъ“ и като учебно пособие по лексикография на академичното текстописане (Кн. I. Оратория; Кн. III. Историография).

В преписването и в коментарирането на текстовете на 266 произведения на българската литература от IX до XXI в., включени в настоящата антология, участваха **270 студенти** през учебната 2012/2013 г. и 2013/2014 г. в периода от м. септември 2012 г. до м. май 2013 г. (през учебната 2013/2014 г. са направени допълнения). Имената на тези студенти са представени в антологията (посочени са след формулировката: Подготовка/Подготвил за публикация) – *вж: IX Студентска научна конференция на УниБИТ*. Обединени с данните по работата над антологията на България (**323 студенти работят над 400 източника** – *вж: VIII Студентска научна конференция на УниБИТ*) и с тези на работата на **421 студенти по „История славяноболгарская ...“ на Св. о. Паисий** – *вж: VI Студентска научна конференция на УниБИТ*) в създаването на електронна библиотека „**АНТОЛОГИКА**“ участват **през 2007–2014 г. (седем) учебни години общо 1014 студенти**. В съдържанията и показалците на томове IV–VIII на „*Трудовете на Студентското научно общество при УниБИТ*“

се наблюдават поместените подстъпи към настоящата антологична работа.

И така – всеки от разделите на антологията (I. ЛИРИКА; II. ЕПОС) е фундиран от най-доброто издание, предшествашо нашата работа (*вж по-горе*).

Базови – като подход – са следните издания:

– **Антология на българската поезия**: В 2 т. / Ред. кол. Ел. Багряна и др. – С.: Българ. писател, 1969. – за раздел **I. Лирика**;

– **Стара българска литература**: В 7 т. / Ред. кол. Б. Ст. Ангелов и др.; [С предг. от Д. Петканова]. – С.: Българ. писател, 1981. – за раздел **II. Епос**.

Извън обхвата на първоизточниците са представени:

– есето на св. о. Паисий Хилендарски „*История славяноболгарская...*“;

– автобиографичната творба на св. епископ Софроний Врачански „*Житие и страдания грешного Софрония*“.

За „*История славяноболгарская...*“ на св. о. Паисий Хилендарски е използван коментарът на проф. д-р Милен Куманов по изд.:

Свети отец Паисий Хилендарски. История славяноболгарская...: Информационен код на българската книжовност и литература: I. Аналитика (Историография. Сигнифициран препис. Коментар. Именен показалец. Географски показалец. Тезаурус); II. Синтез (Лексикална морфология. Семантика. Синтагматика. Синархия) / Обща ред. и епил. С. Денчев; Науч. ред., историография, коментар, именен показалец, географски показалец М. Куманов; Библиогр. и текстолог. ред., тезаурус, предисл., сигнифициран препис А. Куманова; Ез. ред., предисл., сигнифициран препис, послеслов (дейксис) Н. Василев; Терминолог. ред. Е. Томова, Д. Ралева, В. Велев; Справочно-информ. ред. М. Максимова, Ц. Найденова, А. Даскалов; Ред.: И. Теофилов, Н. Казански. – С.: За буквите – О писменех, 2011. – 208 с.: с ил. – (Факлоносци; II)

Юбил. изд., посветено на 60-год. на Държ. библиотекарски инст., днес: Унив. по библиотекознание и информ. технол.

Публ. и в: <<http://www.local.svubit.org/2009/03/08/open-da>> – до 30.09.2010; от 30.09.2010: <<http://www.sno.unibit.bg>>.

Публ. и във вид на ел. кн. в изд. „За буквите – О писменех“ (2011): <<http://www.sno.unibit.bg>>.

Подробно са изучавани следните публикации:

Петканова, Д. Апокрифната литература в България. // *Стара българска литература*: Т. 1: Апокрифи. – С., 1981, с. 5–27;

Грашева, Л. Поглед върху старобългарската ораторска проза. // *Стара българска литература*: Т. 2: Ораторска проза. – С., 1982, с. 5–23;

Божилков, Ив. Българската средновековна историопис. // *Стара българска литература*: Т. 3: Исторически съчинения. – С., 1983, с. 5–38;

Иванова, Кл. Житията в старата българска литература. // *Стара българска литература*: Т. 4: Житиенписни творби. – С., 1986, с. 5–33;

Милтенова, А. Естествознанието в средновековна България. // *Стара българска литература*: Т. 5: Естествознание. – С., 1992, с. 5–23.

Като цяло антологията препраща към „**Кирило-Методиевската енциклопедия**“ – забележително справочно-енциклопедично издание на плеада учени с принос в интердисциплинарния медиевистичен контекст на XX–XXI в., където има най-нови и добре подбрани цитирания, включително и чуждестранни:

Кирило-Методиевска енциклопедия: В 4 т.: Т. 1–4 / Ред. кол. Б. Ст. Ангелов и др. – С.: БАН, 1985–2003.

Т. 1: А–З / Гл. ред.: П. Динеков; Ред.: Л. Грашева, Св. Николова. – С., 1985.

Т. 2: И–О / Гл. ред.: П. Динеков; Ред.: Л. Грашева, Кл. Иванова, Ст. Кожухаров, Св. Николова. – С., 1995.

Т. 3: П–С / Гл. ред.: Л. Грашева; Ред.: Ек. Дограмаджиева, Кл. Иванова, Ст. Кожухаров, Св. Николова, Ана Стойкова. – С., 2003.

Т. 4: Т–Я. Допълнение / Гл. ред.: Л. Грашева; Ред.: Ек. Дограмаджиева, Св. Николова, Ана Стойкова. – С., 2003.

На част от публикациите в „**Кирило-Методиевската енциклопедия**“ са посветени и някои изследвания на Студент-

ското научно общество на УниБИТ, публикувани в т. I–II на „*Трудове на СНО при УниБИТ*“:

Ангелова, С. Антифони: класификационни построения: (По едноименната статия на Ст. Кожухаров от „Кирило-Методиевска енциклопедия“ – Т. 1: А–З. – София, 1985.) (№ 75). // Т. р. на Студентското научно общество при СВУБИТ, Т. I, 2008, с. 59–60; **Богданова, Д.** Светомир Тодоров Иванчев: Кратка биографична скица и системно-структурна картина на трудовете му и литературата за него: (По „Кирило-Методиевска енциклопедия“ – Т. 1: А–З. – С., 1985.) (№ 189). // *Пак там*, 2008, с. 433–435; **Божилков, Д.** Защо Константин-Кирил получава прозвището „Философ“: (Над страниците на „Кирило-Методиевска енциклопедия“) (№ 117). // *Пак там*, с. 193–194; **Величкова, Л.** Биографична скица на чешкия княз Болеслав II (Х в.): (По статията на Г. Сотиров от „Кирило-Методиевска енциклопедия“ – Т. 1: А–З. – С., 1985.) (№ 193). // *Пак там*, с. 446–447; **Венкова, Д.** Американският учен-медиевист от полски произход проф. Хенрих Бирнбаум (Фреймово третиране на персоналия от „Кирило-Методиевска енциклопедия“ – Т. 1: А–З. – С., 1985.) (№ 190). // *Пак там*, с. 436–439; **Власакова, М.** Фреймова картина на научноизследователски справочно-информационен текст: Статията на Александър Милев „Папа Адриан II“ (По „Кирило-Методиевска енциклопедия“ – Т. 1: А–З. – С., 1985.) (№ 196). // *Пак там*, с. 454; **Врайков, Ю.** Аварската съдба – поглед към миналото, прозрение в бъдещето: (Размисли върху страниците на „Кирило-Методиевска енциклопедия“) (№ 71). // *Пак там*, с. 49–51; **Георгиева, Н.** Фреймовото построение на статията на Боряна Велчева „Абеледар“: (По „Кирило-Методиевска енциклопедия“ – Т. 1: А–З. – С., 1985.) (№ 67). // *Пак там*, с. 37–40; **Делева, Н.** Фреймова картина на статията на Куйо Кувев „Арий“: (По „Кирило-Методиевска енциклопедия“ – Т. 1: А–З. – С., 1985.) (№ 197). // *Пак там*, с. 455–456; **Луканов, М.** Системно-структурна културологична картина на Багдадския халифат: (По „Кирило-Методиевска енциклопедия“) (№ 195). // *Пак там*, с. 450–453; **Найденова, И.** Философска картина на възгледите на слависта и ориенталиста Рудолф Абиخت (R. Abicht, 1850–1921 г.): (По статията на Румяна Златанова от „Кирило-Методиевска енциклопедия“ – Т. 1: А–З. – С., 1985.) (№ 119). // *Пак там*, с. 197–198; **Пашева, И.** „Азбучна молитва“ на Константин Преславски: Историогр. и философско-културологичен дискурс (№ 72). // *Пак там*, 2008, с. 52–53; **Пашова, А.** Синтез на културолого-феноменологична интерпретация на богомилската книжнина: (По едноименната статия на Д. Ангелов от „Кирило-Методиевска енциклопедия“ – Т. 1: А–З. – С., 1985.) (№ 73). // *Пак там*, с. 54–56; **Ривжалска, П.** Историко-географска карта на кирило-методиевската книжнина: (По статията на Ив. Добрев „Аквилейска патриаршия“ от „Кирило-Методиевска енциклопедия“ – Т. 1: А–З. – С., 1985.) (№ 74). // *Пак там*, с. 57–58; **Трифонов, В.** Приносите на Георги Баласчев (1869–1936) за медиевистиката и археологията: (По „Кирило-Методиевска енциклопедия“ – Т. 1: А–З. – С., 1985.) (№ 121). // *Пак там*, с. 202–203; **Халачева, Т.** Фреймова картина на статията на Петър Илчев и Боряна Велчева „И“: (По Т. 2 на „Кирило-Методиевска енциклопедия“ – С., 1995.) (№ 68). // *Пак там*, 2008, с. 41–44; **Цветкова, З.** Проф. Роже Бернар: Кратка биографична скица и системно-структурна картина на основните му трудове и литературата за него: (По статията на Мери Филипова-Байрова от „Кирило-Методиевска енциклопедия“ – Т. 1: А–З. – С., 1985.) (№ 198). // *Пак там*, с. 457–460; **Ценкова, Б.** Историко-културна и философска феноменология на апокрифите: (По едноименната статия на Д. Петкова от „Кирило-Методиевска енциклопедия“ – Т. 1: А–З. – С., 1985.) (№ 69). // *Пак там*, с. 45–46; **Цолова, И.** Историческа картина на живота и делото на Св. Ангеларий – изтъкнат ученик на славянските първоучители: (По едноименната статия на А. Милтенова от „Кирило-Методиевска енциклопедия“ – Т. 1: А–З. – С., 1985.) (№ 191). // *Пак там*, с. 440–441; **Драганов, И.** Светите братя Кирил и Методий – българи или гърци? А това ли е най-важното?: (Културологична постановка на проблема) (№ 118). // *Пак там*, с. 195–196.

И по време на учебния процес, и в извънаудиторните занятия на УниБИТ стана естествено специалното обръщане към гледищата на акад. П. Динеков, проф. К. Куев, проф. В. Велчев – автори на едни от най-значимите публикации по проблемите на антологията на българската литература (към този кръг по

особен начин принадлежат и трудовете на проф. Николай Цв. Кочев:

...**акад. П. Динеков** (17.10.1910 – 28.5.1992). // *Куманова*, А. Введение в гуманитарную библиографию : [В 2-х ч. : Ч. I–II. Ч. II :] Библиографоведч. картина гуманитарн. библиогр. : Библиографоведч. исслед. : Курс лекц. по общ. библиографовед. / Гос. высш. инст. библиотековед. и информ. технолог. – България; Санкт-Петерб. гос. ун-т культуры и искусств – Россия ; Науч. ред.: А. В. Мамонтов ; Библиогр. ред.: И. Л. Клим ; Рец.: А. В. Соколов, С. Г. Денчев. – С., 2005, с. XXV, XXVI; 249–250. – Публ. и в: <<http://www.svubit.org>>. Новое изд.: С., 2007. Ч. II, с. XXV, XXVI; 249–250;

... **проф. К. Куев** (11.11.1909–28.12.1991). // *Пак там*, с. XXV, XXVI; 250–251;

... **проф. В. Велчев** (16.06.1907–2.05.1991). // *Пак там*, с. XXV, XXVI; 247–249;

... **проф. Н. Цв. Кочев** (17.07.1939–30.11.2007). // *Пак там*, с. LXXVII, CCLXXXII.

До избора на посочените първоизточници на настоящата антология се стига в резултат на отсяването на кръг от най-представителни антологии в цялата история на българската антологична мисъл, специално изучен в том VIII на „Трудове на СНО при УниБИТ“ (№№ 639–676).

До този подбор на най-добрите антологии се стигна и в резултат на идеята, че при библиографирането на литературата около антологичните акцентът е поставен върху по-малко известните и най-новите публикации, имайки предвид наличието на следните приноси и ресурси:

1. **Литературно-художествени** сборници и антологии 1878–1944 : Библиогр. указ. : Т. I – / Състав. К. Ставрев. – С. : Акад. изд. М. Дринов, 2003. – (БАН. Инст. за лит., Нар. библи. Св. св. Кирил и Методий. Център за нац. библиогр. Отд. Ретроспективна библиогр.). – Т. I. Ч. I. Аналитична част. – 2003. – 907 с. : с ил.;

2. **Константинова, Е.**

2.1. Антологии и сборници. // *Речник на българската литература* : Том I : А–Д. – С., 1976, с. 33–42;

2.2. „Антология на българската поезия“ / Състав. Г. Милев (С., 1925. – 203 с.; 2. изд.: 1940. – 208 с.) // *Пак там*, с. 42;

2.3. „Антология на българската поезия“ / Състав. К. Зидаров. (С., 1949. – 601 с.) // *Пак там*, с. 42–43;

2.4. „Антология на българската поезия“ (В 2 т.) (С., 1969) (Ред. колегия: Ел. Багряна, Ив. Давидков, Г. Джагаров, П. Динеков, Мл. Исаев, В. Колевски, Ан. Стоянов). // *Пак там*, с. 43;

2.5. „Антология на новата българска литература“ / Състав. Кр. Белев. Кн. I, „Български поети“ (С., 1940), кн. II, „Български писатели“ (С., 1940). // *Пак там*, с. 43;

3.3. **Информационните ресурси** на националната текуща регистрационна библиография на България за 2003–2014 г.

Тук е необходимо да се направи важно уточнение за **АНТОЛОГИИТЕ И АНТОЛОГИЧНИ ФОРМИ В БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРНА ИСТОРИЯ – ФИЛОСОФСКА, ПСИХОЛОГИЧЕСКА И ЕСТЕТИЧЕСКА СТРУКТУРА НА ГЛЕДНАТА ТОЧКА** (На база на електронна библиотека „АНТОЛОГИКА“ на УниБИТ) (№№ 639–676 / 37 антологии, в които има отчетливо наблюдавана философско-информационна картина на представяния чрез тях подбор на автори и произведения от първоначално отбраните 400 антологии):

– [I.] **АНТОЛОГИИ НА БЪЛГАРСКАТА ПОЕЗИЯ** (№№ 639–646) (тук и по-надолу във всички аналогични случаи посочените номера са в съответствие с номерацията на представяните на

изследванията на VIII Студентска научна конференция и изложба на УниБИТ):

– целта на съставителите на „**НАШАТА ПОЕЗИЯ ОТ ВАЗОВА НАСАМ**“ (1910) е да представи в сравнително изчерпателен ред хронологията на българската поезия, създавана от времето на Иван Вазов, Константин Виличков и Стоян Михайловски до началото на българския модернизъм. Включването на такива автори като Пейо Яворов, Минко Неволин, Вен. Тин, Еменаул п. Димитров, Людмил Стоянов, Димчо Дебелянов, Константин Константинов и др. демонстрира желанието на съставителите да обхванат българската рецепция на западноевропейския модернизъм от края на XIX до началото на XX век (Шарл Бодлер, Стефан Маларме, Пол Верлен, Артур Рембо, Емил Верхарн, Жан Мореас...) [Вж.: Силвия Шопова (I курс, зад. – спец. ББ) „Нашата поезия от Вазова насам“ (1910) [Българска антология : Нашата поезия от Вазова насам / Състав. Димчо Дебелянов, Димитър Подвързачов. – С. : Знание, 1910. – 327 с. : с портр.] (№ 639)];

– съставителят на „**БЪЛГАРСКИ ПОЕТИ. 1876–1922**“ (1922) представя в сравнително изчерпателен ред хронологията на българската поезия от края на Българското възраждане до началото на българския символизъм. Тук включването на Христо Ботев е симптоматично. Очевидно Христо Цанков-Дерижан търси не просто образците на българската рецепция на западноевропейския модернизъм от края на XIX до началото на XX век (Шарл Бодлер, Стефан Маларме, Пол Верлен, Артур Рембо...), но и генеалогията на онова, което е породило тази рецепция – отворените универсални естетически и художествени модели на националния поетичен гений, които приобщават родните литературни образци към европейските и световните [Вж.: Вая Бъкличарова-Гергова (I курс, зад. – спец. ББ) „Български поети“ (1922) [Български поети : Антология / Състав., ред., предг. Христо Цанков. – С. : М-во на нар. просвещение, 1922. – 506 с. : с портр.] (№ 640)];

– „**АНТОЛОГИЯ НА БЪЛГАРСКАТА ПОЕЗИЯ**“ (1925) е най-издържаната от философска и естетическа гледна точка антология на българската литература в цялата история на националния *florilegium*. Тук са търсени най-обективните и, в същото време, най-универсалните художествени модели, създавани някога у нас. Прави силно впечатление присъствието – освен на Христо Ботев и Иван Вазов – на Петко Р. Славейков. Налице е концептуално мислене, което търси и открива корените на българското изящно слово и в рецепцията на българския автентичен песенен и словесен фолклор. А това, съчетано с творчеството на модернистите от 10-те и 20-те години на миналия век (Пенчо Славейков, Пейо Яворов, Димчо Дебелянов, Николай Райнов, Людмил Стоянов, Христо Смирненски...), би трябвало да означава, че Гео Милев първият, който успява да съчетае генеалогичното (изконната привързаност на българските писатели към народнопесенните традиции) с екзистенциалното в модерните литературни направления на своето време (символизъм, импресионизъм, експресионизъм...) [Вж.: Десислава Иванова (I курс, зад. – спец. ББ) „Антология на българската поезия“ (1925) [Антология на българската поезия / Състав. и предг. Гео Милев ; Худож. Макс Мецгер. – С. : Филип Чипев, 1925. – 205 с. : с портр.] (№ 641)];

– онова, което селектира „**ПОКРУСЕНА БЪЛГАРИЯ**“ (1932), търси повече политически и социални, отколкото чисто художествени внушения. Включването на произведения от Гео Милев, Ламар, Антон Страшимиров, Людмил Стоянов, Никола Фурнаджиев и др. доказва стремежа на съставителя да приобщи актуалната за онова време публицистична линия в българската лирика (Никола Ланков, Крум Пенев, Ангел Тодоров...) с нравствени и философски лирически внушения, преодолели политическите превратности [Вж.: Борислава Цолова (I курс, зад. – спец. ББ) „Покрусена България“ (1932) [Хаджилиев, Димитър Георгиев. Антология Покрусена България / Състав., предг. и бел. Димитър Г. Хаджилиев. – С. : [Изд. състав.] (Печ.: Бр. Миладинови), 1932. – 168 с.] (№ 642)];

– макар че преследва повече политически, отколкото чисто естетически цели, антологията „**БЪЛГАРИЯ В ПЕСНИ. 1850–1935**“ (1935) успява да обедини под една обща тема – Родината – най-доброто в патриотичната ни лирика от Добри Чинтулов до Никола Фурнаджиев. Постигнато е внушението за изначалната принадлежност на българските

писатели към идеята за история, род, родина, език и национално единство [Вж: Галина Стоянова (I курс, зад. – спец. ББ) „България в песни. 1850-1935” (1935) [България в песни. 1850-1935 : Антология на български поети / Състав. Георги Константинов. – С. : Книгоиздателство Т. Ф. Чипев, 1935. – 122 с.] (№ 643)];

– „**БЪЛГАРСКА СЛАВА**” (1935) е антология с подчертан родолюбив привкус. Литературните илюстрации обхващат началото на еманципацията на българската поезия – Добри Чинтулов, който регистрира края на т.нар. *даскалски поети* – с модерните за онова време художествени и философски търсения на такива автори като Любомир Бобевски, Ангел Неделчев, Георги Райчев и др. „Българска слава” доказва, че патриотизмът е неотменна черта в цялата най-нова история на българската литература [Вж: Ася Георгиева (I курс, ред. – спец. ББ) „Българска слава” (1935) [Българска слава : Антология на патриотична поезия / Състав., увод Д. Г. Послаников. – С. : [Б.и.] (печ. Художник), 1935. – 128 с.] (№ 644)];

– и двамата съставители на „**ВЕНЦИ**” (1937) оставят следи в поетиката на българския модернизъм: Йордан Стубел е типичен представител на интелектуалния кръг около сп. „Златорог” (Владимир Василев), неведнъж е обявяван за маниерист и формалист; името на Георги Райчев обикновено свързваме с т.нар. *диаболитично начало* в българската белетристика (Светослав Минков, Владимир Полянов...), повлияно от текстове на Густав Майринк, Едгар Алън По, приказките на Ернст Хофман и др. Интересното в тази антология е толерантното отношение на съставителите към Иван Вазов и Стоян Михайловски. Би могло да се предполага, че двамата са изпълнили дословно патриотичните изисквания на Илия Мусаков – главен редактор на сп. „Родолюбие”, под чиято издателска шапка се появява и антология „Венци”. Военният писател Илия Мусаков се смята за един от основателите и първите вдъхновители на специализираните патриотични военни издателства, вестниците и списанията в България [Вж: Зорница Трифонова (I курс, зад. – спец. ББ) „Венци” (1937) [Венци : Стихотворения от български поети / Подредили, предг. Георги Райчев, Йордан Стубел. – С. : Воен.-изд. фонд, 1937. – 108 с.] (№ 645)];

– „**АНТОЛОГИЯ НА ЧЕРВЕНАТА РОЗА**” (1939-1942) е включена през 1940 г. от Леда Гео Милева като том 4 от „Гео Милев. Избрани произведения. т. 1-6. Под ред. на Мила Гео Милева. С., 1939-1942”. Тя е оформена в две части: ч. 1. Лирика на възторжена любов и копнеж; ч. 2. (Омар Хайам) Рубайят. (Мъдростта на виното и любовта). В композирането на „Антология на Червената роза. Лирика на възторжената любов” (1940) ще открием много сходства с текстовете в „Антология на жълтата роза”. Тук въвеждащи са такива Гео-Милеви стихотворения от „Жестокият пръстен” като: „Сантименталност” („Сред тези сиви отчаяния...”), „В този час на вечерни измами”. Възпроизведени са стихотворения, познати от по-ранни публикации. Познати от Гео-Милеви преводи са откъсите от „Хамлет” (Шекспир), от „Каменният гост” (А. С. Пушкин), от „Манфред” (Байрон) и отделни стихотворения. От П. Верлен в превод на Гео Милев са дадени „Nevermore”, „Славей”, „Светла нощ”, „Сватбени мечти”, „Green”, „Милитеръце”, а в превод на Г. Михайлов – „Докле, обледа ти зорнице”. Любопитство събужда появата на образци от японска поезия. В отпечатаната през 1940 г. антология прави впечатление внушителното представяне на линията на женската лирика. Включени са и някои български поетеси. Относно съставителството привлича внимание размесването на текстове от български и преводни автори, както и на текстове от различни епохи. Осъществено е бленуването съизмерване на родно с чуждо, осъществено все под знака на една универсална и общодостъпна тема – *любовта* [Вж: Ралица Рачева (I курс, зад. – спец. ББ) „Антология на червената роза” (1940) [Милев, Гео. Избрани произведения : Т. 4 : Ч. 1-2. Антология на червената роза : Лириката на възторжената любов и копнеж : Омар Хайам ; Рубайят ; Мъдростта на виното и любовта. – 1940. – 168 с.] (№ 646)];

– [II.] АНТОЛОГИИ НА БЪЛГАРСКАТА БЕЛЕТРИСТИКА (№ 647);

– „**БЪЛГАРСКА БЕЛЕТРИСТИКА**” (1922) принадлежи към т.нар. *христотоматии по българската литература*, които обикновено нямат откривателски характер. Те са консервативни по замисъл и дидактични по предназначение. Придържат се към установеното за момента учебно съдържание на предмета *българска литература*, изучаван в

гимназиите и висшите учебни заведения. Но присъствието на такива автори като Дамян Калфов, Добри Немиров, Николай Райнов и Михаил Кремен в общото съцветие илюстрират стремежа на съставителя да намери и други илюстрации в актуалното литературно пространство, които – според него – биха могли да придобият в бъдеще и христотоматийни стойности. Тъкмо това отваряне на литературния вкус през 20-те години на миналия век – една естетика без граници, чиито представители са най-вече Николай Райнов и Ана Карима – респектира читателя. [Вж:] Божидар Ангелов (I курс, зад. – спец. ББ) „Българска белетристика” (1922) [Българска белетристика : Антология / Състав., предг. Велико Йорданов. – С. : М-во на нар. просвещение, 1922. – 826 с. : 19 портр.] (№ 647)];

– [III.] АНТОЛОГИИ НА БЪЛГАРСКАТА ДРАМАТУРГИЯ (№№ 648-649)

– „**ТЕАТЪР И ВЕЧЕРИНКИ**” (1910) е сборник от едноактни пиеси, диалози, монолози, разкази и хуморески, предназначени за прочит и рецитиране. Зад тази чисто утилитарна функция обаче се крие и един изключително важен факт, свързан с това, как българските символисти – в зората на своя естетически и философски триумф („Театър и вечеринки” се появява през 1910 г. – по същото време излизат и *Яворовите „Безсънници”*) – осъществяват рецепцията на класически западноевропейски и славянски автори. На практика „Театър и вечеринки” е панорама на преводаческото изкуство на Димитър Подвързачов (той прави редица преводи, предимно на руските класици, между които „От ума си тегли” от Александър Грибоедов и „Маскарад” от Михаил Лермонтов...), Николай Лилев (през този период той превежда „Сън в лятна нощ”, „Ромео и Жулиета” и „Крал Лир” от Уилям Шекспир, „Сид” от Пиер Корней, „Чудото на Св. Антоний” от Морис Метерлинк, „Електра” от Хуго фон Хофманстал, „Ернани” от Виктор Юго, „Цар Феодор” от Алексей Толстой, „Малкият Ейолф” от Хенрик Ибсен...), Димитър Бабев (негови са една антология „Френски поети” и „Избрани произведения на А. С. Пушкин”...) и др. [Вж: Паулина Минчева (I курс, зад. – спец. ББ) „Театър и вечеринки” (1910) [Театър и вечеринки : Сборник от едноактни пиеси, диалози, монолози, разкази и хуморески за прочит и рецитация, декламация и изясно четиво / Под ред. на Димитър Бабев и Димитър Подвързачов. – С. : Ал. Паскалев, 1910. – 240 с.] (№ 648)];

– макар и да има чисто утилитарни задачи, антологията „**ВЕЧЕРИНКИ И УТРА**” (1930) е изключително важен литературен документ на своето време. 30-те години на миналия век са годините, които условно регистрират залеза на българските символисти (Димчо Дебелянов, Теодор Траянов, Димитър Бояджиев...) и усвояването на новия модерн. Символът постепенно започва да губи стихията на своята искряща многозначност и поливалентност, отстъпвайки място на своеобразен художествен реализъм, оцветен в полутоновете на една огнедишаща, многословна, но универсална лексикална естетика (Христо Смирненски...), която ще подготви появата на поети като Никола Вапцаров... [Вж: Теодора Николова (I курс, ред. – спец. ББ) „Вечеринки и утра” (1930) [Вечеринки и утра : Сб. в 2 т. : Т. 1 / Състав. Иван Ст. Андрейчин. – С. : Общин. мисъл, 1931. – 487 с.] (№ 649)];

– [IV.] АНТОЛОГИИ НА УТИЛИТАРНА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА, ПРЕПОРЪЧВАНА ЗА РАЗЛИЧНИ СОЦИАЛНИ, ПОЛИТИЧЕСКИ, КУЛТУРНИ И КУЛТУРНО-ПРОСВЕТНИ МЕРОПРИЯТИЯ (№№ 650-662)

– „**СЦЕНА**” (1906) е репертоарен театрален сборник. Интересното в случая е, че е създаден от актьор, а не от режисьор или драматург. Целта на сбирката е повече да уеднакви сценичните с литературните вкусове, за да се създаде усещането за универсалността на високите художествени, естетически и философски търсения на своето време, потърсени както в класически, така и в съвременни творби [Вж: Асен Златев (I курс, зад. – спец. ББ) „Сцена” (1906) [Сборник „Сцена” : Репертоар за разказване и представяване, а също забавно четиво за секиго : Кн. 1 / Събрал, прев. и наредил за нашата сцена Гено Киров. – 2. изд. – С. : книж. Олчев, 1909 (Печ.: П. Глушков). – 96 с.] (№ 650)];

– антологията „**ОДРИН-ЧАТАЛДЖА**” е вдъхновена от конкретно историческо събитие – обсадата на Одрин от български и сръбски войски от октомври 1912 до 26 март 1913 г. Обсадата завършва с превземането на турската крепост от Втората българска армия – една решителна победа, довела до края на *Балканската война*. Съюзниците са под общото командване на ген. *Никола Иванов*, а истинският пробив

на източния сектор от крепостта е извършен под командването на ген. Георги Вазов, брат на Иван Вазов. Зад тази репортажна истина, която регистрира преди всичко гражданската позиция на съставителите, се крие и един уникален факт от литературната ни история – Иван Вазов, Кирил Христов и Александър Балабанов включват в сборника и произведения от представители на литературния кръг „Мисъл“ (Пенчо Славейков, Петко Ю. Тодоров...). Това е може би първият и последният случай, когато т.нар. *стари* (Иван Вазов, Стоян Михайловски, Константин Величков...) прощават „греховете“ на т.нар. *млади* (д-р Кръстев, Пенчо Славейков, П. Ю. Яворов, Петко Ю. Тодоров...). Причината за необяснимата толерантност би могла да се търси в радостта от победата над турската армия. За момент всенародното ликуване е разрушило художествените, естетическите и философски граници между тези две антагонистични направления в българската литература от края на XIX и началото на XX век [Вж.: Божика Матева (I курс, зад. – спец. ББ) „Одрин-Чаталджа“ (Б.г.) [Одрин – Чаталджа : Лит. сборник / Под ред. на Иван Вазов, Кирил Христов, Александър Балабанов; Послеслов Елена Ушева. – С. : Дамски благотвор. к-т за подпомагане сираците на загиналите във войните през 1912–1913 г., [1914]. – 253 с.] (№ 651)];

– антологията „**ЛЮБОВ И СТРАДАНИЕ**“ (1926) е сред ония свидетелства на времето, които доказват, че творчеството на един писател обикновено е обвързано с неговата обобщена представа за история, естетика и философия. Тук Иван Андрейчин демонстрира задълбочени познания в една от своите любими теми – любовни сюжети в античната европейска литература. Включвайки творби от такива автори като *Мохс*, *Анакреон*, *Теокрит*, *Проперций*, *Тибул*, *Бийон*, *Сафо*, *Овидий*, *Лукиан*, *Калимак*, *Арбориус*, *Хораций* и др., той демонстрира завидни познания, свързани с литературни източници, които през 30-те години на миналия век са скандализирани моралните нагласи на читателската публика. В съдържанието на неговото списание „Из нов път“, което започва да излиза от 1907 г., могат да се открият много аргументи в това отношение. Макар и да не е сред най-блестящите представители на българския модернизъм от началото на миналия век, Иван Андрейчин оставя следа в историята на българската литература със своя изискан вкус, доказвайки, че няма правене на литература извън конкретното литературно познание... [Вж.: Деница Петрова (I курс, ред. – спец. ББ) „Любов и страдание“ (1926) [Андрейчин, Иван Стоянов. *Любов и страдание* : Най-хубавите любовни поеми от всички времена и народи / [Състав. и предг.] Иван Стоянов Андрейчин. – [2. изд.]. – С. : Ив. Г. Игнатов и Синове, [1926]. – 81 с.] (№ 652)];

– „**КОРМИЛО**“ (1933) е антологична литературна сборка, публикувана в сп. „Кормило“, което излиза от 1935 до 1936 година. Негов редактор е Пантелей Матеев. На практика списанието е наследник на в. „РЛФ“ („Работнически литературен фронт“, редактиран от Христо Радевски, Никола Ланков и др.), а негов продължител е в. „Брод“ (редактор Иван Вельов). Интересното в случая е фактът, че изданието започва да се тиражира непосредствено след 9-юния преврат през 1934 г. В антологичната сборка е потърсена аналогия между левите политически направления в българската литература (Людмил Стоянов, Орлин Василев, Георги Караславов...) и някоя славянски (Максим Горки...) и западноевропейски образци (Емил Верхарн...). Целта е да се докаже наличието на приемственост в политическото пространство на времето, която рефлектира върху универсални художествени и философски търсения на български и европейски писатели [Вж.: Кристиана Владимирова (I курс, ред. – спец. ББ) „Кормило“ (1933) [Кормило : Тримесечен лит. сборник : Кн. 1 / Под ред. на Л. Стоянов. – С. : Земя и култура, 1933. – VIII, 296 с. : с ил.] (№ 653)];

– „**ЗИДАРСКА АНТОЛОГИЯ**“ (1940) преследва дидактични и просветителски цели, макар че на практика е издание, което далеч надхвърля своята утилитарна функция – да е четиво само за зидари. Чичо Стоян е един от най-известните детски поети в цялата история на българската литература, заради което „Зидарска антология“ може да се смята и за панорама на художествения вкус на този писател и актьор, който успешно съчетава български (Петко Р. Славейков, Цанко Церковски, Петко Ю. Тодоров, Николай Райнов...) с чуждестранни художествени образци (Хенрих Ибсен, Бернхард Келерман, Максим Горки...). Там, където е открита логиката на контекстовото и над-контекстовото литературно единение, е открит универсалият философски код на темата за любовта [Вж.: Светлана Николова (курс, ред. –

спец. ББ) „Зидарска антология“ (1940) [Зидарска антология : Стихотворения и разкази из живота на зидарите : Нар. творчество, бълг. писатели, чуждестранна лит. / [Състав.] Венеамин Григоров Филев. – С. : Библиотека Бъднина (печ. Рахвира), 1940. – 4, 268 с. – (Библиотека Бъднина ; N 1)] (№ 654)];

– „**КООПЕРАТИВНИ УТРА И ВЕЧЕРИНКИ**“ (1940) няма откривателски характер. Целите, които преследва, са по-скоро дидактични и просветителски, предназначена е за културни деятели и активисти на кооперативното движение в България, основано през 1895 г. Произведенията на авторите, включени в сборника, често са се изпъгнявали от любителски театрални трупи на читалищните сцени през 30-те и 40-те години на миналия век. Характерна черта на „Кооперативни утра и вечеринки“ е търсенето на позитивни нравствени поуки, постигнати посредством литературното опознаване на човешките антиномии [Вж.: Йоана Димитрова (I курс, ред. – спец. ББ) „Кооперативни утра и вечеринки“ (1940) [Стефанов, Константин. *Кооперативни утра и вечеринки* / [Състав. К. Стефанов]. – С. : Книга, [1940] (Печ. : АБВ). – 106 с.] (№ 655)];

– целта на антологията „**МАЙКА**“ (1941) е да разкрие чрез една строго премерена обърната историческа перспектива (от автентичния словесен фолклор, през Добри Чинтулов и Петко Р. Славейков до съвсем младите по онова време Атанас Душков, Младен Исаев, Крум Пенев и др.) отношението на българските писатели към изначален източник на вдъхновение – майката. Търсени са универсални образци, които да доказват приемственост, а не „единобожество“ в темата [Вж.: „Майка“ (1941) [Шиклев, Стоян Стефанов. *Майка* : Т. 1 - / [Състав.] Стоян Стефанов Шиклев. – С. : Библ. Простори, 1941. Т. 1. Образа на майката в българската лирика. – 1941. – 96 с., 1 л. : ил.] (№ 656)];

– „**МАКЕДОНИЯ В ПЕСНИ**“ (1941) включва почти всички български поети (от края на Българското възраждане до 40-те години на миналия век), писали за Македония. Оригинално решение тук се крие във факта, че корените на тази вечна патриотична тема в съвременната българска литература са потърсени не само в христоматийно известни творби на Иван Вазов и Петко Р. Славейков, но и в творчеството на Костадин Миладинов („Тъга за юга“) и Райко Жинзифов („Охрид“, „Близо реката Вардар“, „Вдовица“). Прецизният историзъм и високият художествен вкус придават особено очарование на сборката [Вж.: *Севда Накова* (I курс, ред. – спец. ББ) „Македония в песни“ (1941) [Македония в песни : Антология от бълг. поети / Подредили Лъчезар Дончев Станчев и Радослав Мутафчиев ; С предг. от проф. Ал. Балабанов. – С. : Т. Ф. Чипев, (печ. Братя Миладинови), 1941. – 184 с.] (№ 657)];

– „**ДНИ НА ГЕРОИТЕ**“ (1942) е преди всичко *авторска антология*. Тук обикновено авторът сам *избира* или *събира*, *защото е подтикван от някого*, свои вече тиражирани публикации. Поводът винаги е спонтанен, но най-често – юбилеен. Към 1942-ра – годината на издаването на стихосбирката – Иван Бурин е 30-годишен, което говори за нескритото самочувствие на поета. От първата му публикация, направена през 1935 г. в сп. „Трезвост и култура“, са изминали само седем години. Предстои му дълъг път на литературно утвърждаване, увенчан с трагичен край... В „Дни на героите“ Иван Бурин демонстрира отношението си към Втората световна война, в която участва като военен кореспондент. Лирическите сюжетни източници са свързани с живота на редовия войник, копнежа по бащината къща, възхвала на родината и др. Особен акцент е поставен върху съдбата на обикновения човек, живеещ на прелома между две антагонистични политически епохи [Вж.: *Мирислав Тодоров* (I курс, ред. – спец. ББ) „Дни на героите“ (1942) [Бурин, Иван. *Дни на героите* : [Стихове] / Състав. Иван Трифонов Алексиев. – С. : Нов свят, 1942. – 184 с.] (№ 658)];

– изразът „...революционни поети“ в антологията „**БЪЛГАРСКИ РЕВОЛЮЦИОННИ ПОЕТИ**“ (1945) структурира по своеобразен начин корените и семантичния ствол на революционните мотиви в българската поезия – обхванати са както безспорните родоначалници (Христо Ботев...), така и техните автентични следовници (Гео Милев, Христо Смирненски, Никола Вапцаров...). Тук животът, творчество и героичната смърт са универсални ипостасни величини. В този ред обаче са включени и лирически тълкуватели на тези мотиви (Димитър Полянов, Крум Кюляков, Никола Фурнаджиев, Венко Марковски, Крум Пенев, Никола Ланков, Ангел Тодоров, Младен Исаев, Камен

Зидаров...). Затова думите „...революционни поети“ не трябва да се тълкуват еднозначно, тъй като те изпъкват повече естетически и философски проекции във времето, тръгвайки от една по-широка социална и политическа база [Вж: Тодор Димитров (I курс, ред. – спец. ББ) „Български революционни поети“ (1945) [Делчев, Борис. Български революционни поети : Антология / Състав. Борис Делчев Стойчев. – С. : Бълг. раб. партия / к/, 1945. – 226 с. : с ил.] (№ 659)];

– „**СЕПТЕМВРИ 1923-1944**“ (1947) се появява непосредствено след Втората световна война и в някакъв смисъл озаглавява преломен период от философските, естетическите и художествените търсения, характерни за българска литература от втората половина на 40-те до края на 60-те години на миналия век. Антологията има претенциите да бъде и своеобразен сеизмограф на своето време, търсейки историческата перспектива главно в антифашистката тема. Сюжетните акценти, които поставя Камен Зидаров в сборника, открояват политическите и гражданските позиции на български писатели, защото голяма част от тях лично са участвали в събитията, които следва България от 1923 до 1944 г. Сборникът очертава по-скоро корените на една нова за времето си историческа истина, свързана с преломни политически дати и автентични художествени документи [Вж: **Екатерина Даскалова** (I курс, ред. – спец. ББ) „Септември 1923–1944“ (1947) [Септември 1923–1944 : Лит. сборник / Състав. Камен Зидаров. – С. : Камера на народната култура, 1947. – 273 с.] (№ 660)];

– и тримата съставители на антологията „**ОСВОБОЖДЕНИЕТО 1877–1878. ОСЕМДЕСЕТ ГОДИНИ**“ (1958) са детски поети (Ангел Каралийчев, Здравко Сребров и Иван Кръстев). Това е важна подробност, тъй като тъкмо тя предопределя дидактичните и просветителски задачи на сбирката, която се опитва да обхване годините от падането на България под турско робство до Руско-турската освободителна война. Потърсени са илюстрации от всякакъв калибър – от информационно-справочни материали и документи до литературни произведения, обвързани с революционните традиции в историята на България от края на XIV до края на XIX век. В някакъв смисъл „Освобождението 1877–1878. Осемдесет години“ е своеобразна, но и амбициозна патриотична христоматия по българска история и българска литература едновременно [Вж: Велислава Суйч (I курс, ред. – спец. ББ) „Освобождението 1877–1878. Осемдесет години“ (1958) [Каралийчев, Ангел и др. Освобождението 1877–1878 : Осемдесет години : Сб. / Състав. А. Каралийчев, Здравко Сребров, Иван Кръстев. – С. : Бълг. писател, 1958. – 515 с. : с ил., 31 л. ил.] (№ 661)];

– анимализмът присъства трайно в българската литература. Такива писатели като Йордан Радичков, Николай Хайтов, Дончо Цончев и др. създадоха традиции, които биха правили чест на всяка литература. Антологията „**ЛОВ И РИБОЛОВ**“ (1959) не събира творби, които са изключителни по своята художествена стойност и философски замък. Тя е просто един преглед на писаното за лова и риболова до този момент (края на 60-те години на миналия век). Но обстоятелството, че тук все пак са включени и произведения от талантливи писатели, оставили трайни следи в българската литература (Ангел Каралийчев, Емилиан Станев, Христо Радевски, Никола Фурнаджиев...), говори за стремежа на съставителя Любомир Дойчев да търси и ефекта на христоматийни художествени постижения по темата [Вж: **Рамона Ставрева** (I курс, ред. – спец. ББ) „Лов и риболов“ (1959) [Лов и риболов : Сб. за ловно-рибарски вечери и забави / Състав. Любомир Дойчев и др. ; Ред. Никола Шивачев и др. – С. : Медицина и физкултура, 1959. – 244 с. : с ил., ноти] (№ 662)];

– [V.] **АНТОЛОГИИ НА БЪЛГАРСКАТА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА ЗА ДЕЦА** (№ 663)

– „**ДЯДО МРАЗ**“ (1961) е по-скоро репертоарен новогодишен сборник, предназначен за най-малките. Естетическият максимализъм на съставителите е създал литературна сбирка от произведения на автори, които имат траен принос в историята на българската художествена литература за деца (Елисавета Багряна, Никола Фурнаджиев, Леда Милева, Цветан Ангелов, Веселин Ханчев, Ангел Каралийчев, Михаил Лакатник...). Включването и на театрална миниатюра от руската писателка Юлия Новакowa е свидетелство за това, че е регистриран и някакъв по-обобщаващ славянски контекст в представянето на тема. На практика подобни прецизно създадени

репертоарни сборници, предназначени за читалищната или училищната сцена, са предмостие към структурирането на христоматийно значими литературни съцветия [Вж: Емилия Грозева, Петранка Милушева, Мариана Кемилева, Весела Райкова (IV курс, зад. – спец. ББ) „Дядо Мраз“ (1961) [Дядо Мраз : Новогодишни стихотворения, естрадни материали и песни / Състав., ред. Христиана Василева, Богдан Митов ; Предг. Асен Траянов ; Ил. Иван Узунов. – С. : Нар. младеж, 1961. – 112 с. : с ил. – (За начална и средна училищна възраст)] (№ 663)];

– „**ЛИТЕРАТУРЕН СБОРНИК НА БЪЛГАРАНОВЦИТЕ**“ (1906) е литературен сборник от публикации в периодичния печат. Той привлича вниманието най-вече с това, че съчетава усилията не само на писатели, но и на художници. Около вестник „Българан“ се събира най-изисканата литературна бохеа на София от средата на 20-те до първата половина на 30-години на миналия век. Тук под различни псевдоними печатат братята Тома Измирилев и Христо Смирненски, Георги Райчев, Дамян Калфов и др. Перото им е насочено преди всичко срещу русофобските и антисъветските настроения в България през онова време. „Литературен сборник на Българановците“ е ярка илюстрация на гражданската позиция на група интелектуалци, които оставят трайни следи в историята на българската художествена мисъл [Вж: Мирослава Кирязова (I курс, зад. – спец. ББ)

„Литературен сборник на Българановците“ (1906) [Протич, Андрей и др. Литературен сборник на Българановците / Стъкмен от Андрей Протич, Елин Пелин, Александър Божинов. – С. : [Б.и.] (печ. Св. София), 1906. – 176, IV с. : с ил.] (№ 664)];

– „**ХУМОРИСТИЧНА АНТОЛОГИЯ**“ (1917) е христоматия, която се опитва да съчетае върхови постижения на българската литература, свързани с жанровите превъплъщения на хумора и сатирата. Потърсени са илюстрации както в класически шедеври, създадени от Иван Вазов, Алеко Константинов и Елин Пелин, така и в творчеството на автори, които в оня исторически момент заявяват своето присъствие в тези жанрове (Дамян Калфов, Александър Божинов...). В подбора прави впечатление търсенето на универсалната художествена рефлексия, а не на политическите саркастични пристрастия на деня [Вж: Ангел Владимиров (I курс, ред. – спец. ББ) „Хумористична антология“ (1917) [Хумористична антология : Избрани места из произведенията на Иван Вазов, Алеко Константинов, Георги х. Бонев, Михалаки Георгиев, Антон Страшимиров, Кирил Христов, Елин Пелин, Александър Божинов, Трифон Кунев, Ради Радев, К. Савов, Н. Илиев-Сириус, Д. Т. Калфов / Състав. Бончо Х. Георгиев Хаджибонев. – С. : Бълг. писатели, 1917. – 132 с. : с ил., портр.] (№ 665)];

– „**БЪЛГАРАН**“ (1921) е една от поредните изяви на интелектуалния кръг около в. „Българан“. Тук са представени най-близките сътрудници на това хумористично издание. Практика е било да се събират публикациите в периодиката в един сборник. Въсъщност това е и архив, и реклама. Позицията на българановци остава непроменена – силна политизация и остро сатирично перо [Вж: Николай Делибеев (I курс, ред. – спец. ББ) „Българан“ (1921) [Генадиев, Иван Харитонов. Сборник Българан : Хуморист. стихове и проза / Подбрал и наредил Иван Харитонов Генадиев ; Ил. Александър Добринов. – С. : Гутенберг, 1921. – 110 с. : с ил.] (№ 666)];

– антологичният сборник „**ВЕСЕЛИ МАСКИ ; ПРОЛЕТЕН ГРЯХ**“ (1930) е повлиян от естетиката на интелектуалния клуб около в. „Българан“. Иван Вазов не е включен в класацията, но е поднесен откъс от произведение на един от най-големите български комедиографи за всички времена – Ст. Л. Костов. Неговият „Големанов“ разширява жанровите граници на антологията, като ѝ придава по-универсален вид от гледна точка на чисто художествените търсения в сферата на хумора и сатирата [Вж: Петя Петрова (I курс, ред. – спец. ББ) „Весели маски ; Пролетен грях“ (1930) [Харитонов, Иван Генадиев. Весели маски : Хумористична антология ; (Скици от Ал. Божинов. – С. : Т. Ф. Чипев, 1930. – 127 с. : с ил.)] (№ 667)];

– „**ОПАК СВЯТ**“ (1946) не изчерпва всички имена и заглавия в българската сатирична литература, но обгръща доста продължителен период от време – от края на Българското възраждане до 60-те години на XX в. Обхванати са най-значителните автори и

произведения, които очертават магистралата на този литературен жанр. Търсени са концептуални произведения, свързани повече с гражданската позиция на авторите, отколкото с техните философски и естетически възгледи. Намерена е вярната мярка за време и художествено единство [Вж: Мария Михайлова (I курс, зад. – спец. ББ) „Опак свят“ (1946) [Опак свят: Антология на бълг. сатира / Състав. Георги Крънзов. – С.: Д. Гологанов, 1946. – 263 с.] (№ 668)];

– [VII.] АНТОЛОГИИ НА ПРЕВОДНАТА И ЧУЖДЕСТРАННАТА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (№№ 669-674)

– антологията „**НЕМСКИ ПОЕТИ**“ (1917), създадена от Пенчо П. Славейков, представя произведения от класици на немскоезичната поезия. На практика това е първият цялостен и сравнително завършен художествен образец за това, как писателите от литературния кръг „Мисъл“ (д-р Кр. Кръстев, П. Ю. Тодоров, П. К. Яворов...) са осъществявали в началото на XX в. рецепцията на западноевропейския художествен модерн. Тук целта е, както самият поет се изразява в предговора към сборника, да се постигне „ (...) едно органическо цяло, а не случайна сбирка, в която за външно удобство, има нужда от строга хронология“. В някакъв смисъл „Немски поети“ е литературна витрина на прочетеното и преведеното, но тя е и учебник по преводаческо майсторство, който остава ненадминат в цялата история на българското преводаческо изкуство. [Вж: Ирина Шаламанова (I курс, зад. – спец. ББ) „Немски поети“ (1917) [Славейков, Пенчо. Немски поети / Отбор, песни и характеристики за поетите Пенчо Славейков. – С.: Ал. Паскалев, 1911 (печ. С. М. Стайков). – 190, VI с. (2. изд. 1917)] (№ 669)];

– сборникът „**ЗЛАТНО ЦАРСТВО**“ (1941) няма антологична стойност, но в някакъв смисъл е показателен за художествените възгледи на един от най-изтъкнатите български приказници, творили някога у нас – Ран Босилек. Богатата хуманитарна култура на българските писатели, изграждали във времето жанровата структура на авторизираната народна приказка (Елин Пелин, Асен Разцветников, Чито Стоян, Дядо Благо, Дора Габе, Калина Малина, Леда Милева ...), е свидетелство за това, как и колко е балансирана рецепцията на чужди художествени образци. Те не са доморасли писатели, черпили вдъхновение само от автентичния български словесен фолклор. Схващали са своята мисия в развитието на българската литература и като просветители на световното културно наследство, и като оригинални български творци [Вж: Катя Александрова (I курс, ред. – спец. ББ) „Златно царство“ (1941) [Златно царство : Сб. норвежки приказки / Състав. Ран Босилек. – С.: Хемус, 1941. – 34 с.] (№ 670)];

– „**ОГЛЕДАЛАТА НА ВЪЛТАВА**“ (1946) е от антологичните, които регистрират т.нар. *панславянска идея* в историята на българската литература. От края на Възраждането до 40-те години на миналия век, а и по-късно, почти всички големи български белетристи и поети съставят подобни сборки, обглеждайки литературното наследство на цялото славянско море (руска, сръбска, хърватска, полска, чешка, словашка, украинска литература...). Кирил Христов е един от познавачи на чешкото художествено литературно наследство, което би трябвало да означава, че тази антология е и своеобразен връх в дифузните процеси между българската и чешката литература. Тук силно впечатление прави присъствието на Иржи Волкер („Балада за моряка“), защото тъкмо той пресемантизира литературния мост между чешката (заедно с поети като Петер Безруч), българската (Никола Вапцаров) и руската литература (Владимир Маяковский). Ярکو олицетворение на сблъсък между постромантичните идеи, утаени в края на XIX и началото на XX век, и модерните търсения на поетите след залаза на символизма (тук с особена сила се откроява творчеството на Витеслав Незвал и Дора Габе, Елисавета Багряна и Десанка Максимович...), е може би най-голямото достойнство на „Огледалата на Валтава“ [Вж: Ирина Шаламанова (I курс, зад. – спец. ББ) „Огледалата на Валтава“ (1946) [Огледалата на Валтава : Антология чешки поети / Под ред. [и предг.] на Цветана Вранска ; Прев. от чеш. ез. Кирил Христов ; Скици Ив. Керезиев. – С.: Държ. изд., 1946. – 118 с.: с портр. – (Библиотека Младешка култура ; 1)] (№ 671)];

– в „**АРАБСКИ ДЕЛНИЦИ**“ (1960) са включени разкази и новели на арабски писатели от различни народности и поколения –

ливански, египетски, иракски и сирийски. Обхванат е период от около половин век. Започвайки от учителите на „сирийско-американската“ школа в хронологичен ред, следват създателите на новелата в Египет, като се стига до най-новите представители на арабската белетристика. При съставянето на сборника „Арабски разкази“ са използвани четири руски издания, които излизат през 50-те години на миналия век. Темите, по които авторите творят, са различни, но те все пак могат да бъдат обединени около няколко общи сюжетни източника: женската съдба, верския фанатизъм, протеста срещу социалните несправди и моралното разложение, военната агресия срещу Египет... [Вж: Веселка Савова, Атанаска Тотева, Гергана Василева, Лена Коев, Мануела Миткова, Надя Златанова, Петранка Малинова (IV курс, зад. – спец. ББ) „Арабски делници“ (1960) [Арабски делници : Сб. разкази и новели / Ред. и [предг.] Манол Наков ; Прев. [от рус., араб.] Теодор Попов, Мохамед Али Мруе. – С.: Нар. култура, 1960. – 300 с.: с ил.] (№ 672)];

– „**ПЛАМЪК НА ВЯТЪРА**“ (2007) е мащабна антология на латиноамериканска поезия. Озаглавена е „Пламък на вятъра...“ по израз, взет от стихотворение на колумбийския поет Порфирио Барба Хакоб. Антологията представя текстовете от времената на майте, ацтеките и инките през класици като Хорхе Луис Борхес, Пабло Неруда, Сесар Вайехо де Роке Далтон, Ото Рене Кастийо, Леонел Ругама. Сборката има подчертан просветителски характер. Тя е и своеобразна енциклопедия на латиноамериканското литературно наследство, чийто най-изявен познавач в съвременната българска литература е поетът Никола Инджов [Вж:] **Борис Колев** (I курс, зад. – спец. ББ) „Пламък на вятъра“ (2007) [Пламък на вятъра : Антология на латиноамериканската поезия : Доколумбова, класическа, съвременна / Състав. Никола Инджов. – С.: Захари Стоянов, 2007. – 336 с. – (Ars-poetica)] (№ 673)];

– с авторската антология „**РУСКИ ПОЕТИ**“ (2009) се осъществява проникновение в художествено-естетическите диалози между руското и българското изящно слово. Тук е достигната знакова картина на преживявани дълбинни процеси в менталността на двете литератури (интелектуални процеси, свързани с намиране на съотношения, съответствия, съизмеримост...). Предпочитанието е насочено към „поети от изповедно-философски тип“. Обозначено е и едно грандиозно движение в литературно-художествения процес на България, ориентирано към универсалния художествено-естетически процес на човечеството, чието начало в българската преводна лирика е отбелязано с появата през 1911 г. на антологията на Пенчо Славейков „Немски поети“ (2. изд. 1917 г.; подзагл.: Отбор песни и характеристики за поетите). Подборът, преводът, коментарът и въвеждащата студия на д-р Петър Велчев включва емблематични лирични творби от Михаил Ломоносов, Александър Пушкин, Фьодор Тютчев, Алексей Хомяков, Михаил Лермонтов, Иван Тургенев, Николай Некрасов, Николай Мински, Пьотр Бутурлин, Дмитрий Мережковски, Максим Горки, Мира Лоховицка, Иван Бунин, Валерий Брюсов, Максимилиан Волошин, Александър Блок, Игор Северянин, Анна Ахматова, Борис Пастернак, Сергей Есенин... Подобна перспектива, водеща началото си от реформатора на руския език и изтъкнатия учен, писател и хуманист Михаил Ломоносов, българският читател има за първи път на български език. Този подбор показва гения – „слънцето на руската литература“ (израз: М. Горки) Александър Пушкин, който израства в началото на XIX в. върху почвата на вековните традиции, кристализирани през първите десетилетия на XVIII в. с творчеството на Михаил Ломоносов. В предговора на антологията „Руски поети“ е направена оценка на руската поезия като „неповторим исторически феномен“. Тази оценка е съзвучна с изказаните идеи от такива мислители като Николай Рьорих, Борис Вишеславцев, Николай Бердяев и др. Тук е представена и ретроспекция на преводите на руските поети в новобългарската литература: П. Р. Славейков (А. Пушкин, И. Крилов, К. Батюшков, Д. Минаев, Ал. Колцов, М. Лермонтов, Н. Некрасов). Разкрит е лабиринтът на българската лирическа РОСИКА: даскал Ботьо Петков, Райко Жинзифов, Христо Ботев, Иван Вазов, Константин Величков, проф. Иван Шишманов, Найдено Геров, Добри Чинтулов, Стилиян Чилингиров, Димитър Подвързачов, Георги Бакалов, Гео Милев, Кирил Христов, Младен Исаев, Павел Матев, Димитър

Методиев, Христо Радевски, Людмил Стоянов, Никола Фурнаджиев, Григор Ленков ... [Вж.: Боряна Николова (маг. – спец. КТ) „Руски поети“ (2009) [Руски поети / Подбор, превод, коментар, встъп. студия Петър Велчев. – С.: Захарий Стоянов, 2009. – 327 с.] (№ 674)];

– [VIII.] АНТОЛОГИИ НА БЪЛГАРСКАТА И ПРЕВОДНАТА ЧУЖДЕСТРАННА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (№ 675)

– „В ПЕЩЕРАТА НА СЪКРОВИЩАТА. ШЕПА БИСЕРИ“ (1935) реабилитира по някакъв начин рецепцията на западноевропейския модернизъм от края на XIX и началото на XX век. Най-интересното тук е събирането в едно съцветие на Иван Вазов с П. Яворов, Хр. Ясенев, Д. Дебелянов, Тр. Кунев и др. Разбито е схващането, че българският символизъм, чийто литературен манифест се разкрива посредством Яворовите „Безсъници“, няма национална основа. Далеч преди П. К. Яворов, П. П. Славейков и П. Ю. Тодоров личност от т.нар. *стари* (Ст. Михайловски) хвърля интелектуален мост между френските литературни манифести и медальони от Бодлеров тип („Цветя на злото“) и ранните български естетически търсения в сферата на модернизма („Поема на злото“, преименувана по-късно в „Ева“). „В пещерата на съкровищата. Шепи бисери“ е огледало на своето време, в което вече се отразяват новите концептуални търсения от 30-те години на миналия век [Вж.: Вергиния Александрова (I курс, ред. – спец. ББ) „В пещерата на съкровищата. Шепи бисери“ (1935) [В пещерата на съкровищата. Шепи бисери / Състав. Мара Т. Тотева; Свод от състав. и обща характеристика на всеки от включените поети: Ив. Вазов, Хр. Ясенев, Ш. Бодлер, Ст. Дринов, Гео Милев, Дж. Байрон, Г. Караиванов, А. С. Пушкин, А. дьо Ламартин, Д. Габс, Д. Дебелянов, Х. Хайне, Тр. Кунев и др. – С.: [Б.и.] (печ. Елисей Петков), 1935. – 204 с.] (№ 675);

– [IX.] АНТОЛОГИИ НА НАРОДНИ УМОТВОРЕНИЯ (№ 676)

– „СБОРНИК ЗА НАРОДНИ УМОТВОРЕНИЯ И НАРОДОПИС“ (1968) съдържа архивни материали (статии, библиографии, биографии, писма, прошения...), свързани с епохата на Българското

възраждане. Чрез тези публикации едновременно се издирват, събират, популяризират и въвеждат в научен оборот първите документални извори за нашето Възраждане, свързани с фолклора и етнографията. Предназначението на сборника е да събере и обнародва застрашените от физическо унищожение и по-нататъшно разпиляване възрожденски архивни документи. Текстовете добиват своето значение, ако се тълкуват като фрагмент от изворната база на нашата историческа наука. Голямата част от представените материали са предназначени за научноизследователска дейност. Използваният от Михаил Арнаудов библиографски инструментариум показва отлично познаване на изследваните обекти [Вж.: Десислава Александрова, Недялка Станкова, Николай Нуков, Десислава Ризова, Венета Пиперкова, Ели Анева, Мирослав Колев, Румяна Вълковска (IV курс, зад. – спец. ББ) „Сборник за народни умотворения и народопис“ (1968) [Сборник за народни умотворения и народопис: Т. 52 / Предг. М. Арнаудов; Ред. Ел. Константинова, Ив. Динков. – С.: БАН, 1968. – 517 с.] (№ 676).

Има автори, които откриват в антологиите елементи на литературнокритическата оценка (Атанас Далчев, Светозар Игов...), но ние мислим, че това е пресилено. По-важно е да се обобщи, че българският литературен *florilegium* е преди всичко протяжен, динамичен, но субективен интелектуален акт, който е трябвало по-напред да възпитава (той и днес продължава да възпитава!), а едва след това да облагородява с вторични и третични сюжети *цветната градина* на българското изящно слово, следейки естеството на неговото пораждаване и *пре-раждаване* в поредния нов *букет от цветя*...

Настоящата антология е насочена към вниманието не само на студентите, изучаващи под различна форма българската литература, но и към цялото наше общество.

ABOUT THE PRESENT OF BULGARIA (LIBER AUREUS)

(Principles, structure, didactics...)

Dr. Nikolay Vasilev, Prof. D.Sc. Sci. Alexandra Kumanova

Abstrakt

Epilogue to the edition: **Golden Chrestomathy of Bulgaria: Book II. Anthology** : Analytic-synthetic architectonics of the Bulgarian refined speech from IX to XXI c. (Universal information model) : Manual in lexicography of the academic text-writing / Comp. Epil. N. Vasilev, A. Kumanova) ; Sci. consult.: I. Pasi, S. Denchev, M. Kumanov. – Sofia : *Za bukvite – O pismeneh*, 2014. – 1068 (1-840; I-CCXXVIII) p. : ill. – (*Faklonosti*; IX). – Dictionary of personal, geographic and other names ; Index of names ; Title index ; Key words of publ. ; List of ill. to publ. ; Abbreviations.

In the elaboration of the Anthology are described TWO PHILOSOPHICAL PRINCIPLES:

FIRST PRINCIPLE – the conception, that the literature is a result (reflected light) in the screen of syntactic – semantic – pragmatic;

SECOND PRINCIPLE – the idea, that this Anthology is an Anthology of Bulgarian refined speech, which is seeking its initial

Universal Christian semantic limits; here is acting triune information code (CHRISTIAN IDEALS – FAMILY VIRTUES – ACTIVE INDIVIDUAL VALUE POSITION).

The structure of the Anthology is a result of creation by its authors of original literature *ermineia* (explanation, admonition, description), which legitimize the presence of authors, titles and literary genres merged in a hypostasis manner in a decorated iconic aggregate of the Bulgarian refined speech.

The Anthology has two parts: **I. Lyrics** (I-CXLV enumerated titles); **II. Epos** (1-121 enumerated titles) (in general: 266 works).

Important characteristics of Part I. Lyrics is the restructuring of the folk poetry, which follows the genres accepted in science:

- COSMIC – mythic, legendary, fabulous...;
- RELIGIOUS – New and Old Testament...;

- SOCIAL – public, engagement, wedding, labor, heroic...;
- EVERYDAY LIFE – family, ritual, love, affectionate, grievance, humorous...
- In the Attachments is elaborated a large reference-bibliographic apparatus, presented in the form of:
- Bibliographic list of the literature on the Anthology;
- Notes to the texts, indicated under NN I– XLI;
- Notes to the texts, indicated under NN XLII– CXLV;
- Notes to the texts, indicated under NN 1-4;
- Notes, general explications and abbreviations, indicated under NN 5-77;
- Dictionary of personal, geographic and other names, indicated under NN 5-77;
- Notes to the publication of St. Ft. Paisiy Hilendarski – “Slavonic-Bulgarian History” – N 76;
- Notes to the publication of St. Bishop Sofroniy Vrachanski – “Life and Torments of the Sinful Sofroniy” – N 77;
- Notes to the texts, indicated under NN 78-121;
- Index of names;
- Title index;
- Key words to the publications, indicated under NN I– CXLV;
- Key words to the publications, indicated under NN 1-121;
- List of illustrations of the publications, indicated under NN I– CXLV;
- List of illustrations of the publications, indicated under NN 1-121.

Included in the Attachments bibliographic data (editions and literature) emphasized on the first and the last known publication of the work.

In the personal items of every author in the Attachments are given the years of birth and dead.

The material in the Anthology is organized by specially made GENERAL PERIODIZATION (CHRONOLOGICAL CLASSIFICATION) OF THE BULGARIAN LITERATURE FOR THE PERIOD IX-XXI c. (till 2014):

- I. MEDIEVAL (IX–XIV c.);
- II. PRE-RENAISSANCE (XIV–XVIII c.);
- III. RENAISSANCE (1762–1876);
- IV. CLASSICAL (1876– 1924);
- V. MODERN (1924– 1942);
- VI. NEW (1942– 1956);
- VII. NEWEST (1956 – ...).

In the Epilogue of the Anthology is presented the historiography of Bulgarian anthological thought, leading to the two main sources, reexamined and reconsidered in the new product:

Anthology of Bulgarian Poesy : 2 Vols. / Eds El. Bagryana et als. – Sofia. : Balg. pisatel, 1969. (for Part I. Lyrics);

Old Bulgarian Literature : 7 Vols. / Eds. B. St. Angelov et als. ; [Preface of D. Petkanova]. – Sofia. : Balg. pisatel, 1981. (for Part II. Epos).

In the transcription and the comments of the texts 266 works of the Bulgarian literature from IX to XXI c., encompassed in this Anthology take part 270 students in the school year 2012/2013 and 2013/2014 r. in the period from September 2012 r. to May 2013 (during school year 2013/2014 r. have been made some additions). The names of these students are presented in the Anthology (indicated after the heading: Compilation/Compiled for publication) – see: *IX Student Scientific Conference of ULSIT*. All data from the work on all anthologies of Bulgaria (323 students are working on 400 sources – see: *IX Student Scientific Conference of ULSIT*) are united with those of 400 students on *Slavonic-Bulgarian History* by St. Ft. Paisiy Hilendarski – see: *IX Student Scientific Conference of ULSIT* in the creation of the present Anthology and the electronic library *ANTHOLOGICA* participate during 2007– 2014 (seven) school years by 1014 students. In the contents and the indices of volumes IV– VIII of *IX Student Scientific Conference of ULSIT* are observed the preliminaries to the present anthology work.

Key words: Golden Chrestomathy of Bulgaria – Book II. Anthology – analytic-synthetic architectonics of the Bulgarian refined speech from IX to XXI c. – universal information model – manual in lexicography of the academic text-writing – philosophical principles – literature is a result (reflected light) – screen of syntactic – semantic – pragmatic – Bulgarian refined speech – triune information code (Christian ideals – family virtues – active individual value position) – structure of the Anthology – original literature *ermineia* – parts: I. Lyrics (I–CXLV enumerated titles); II. Epos (1-121 enumerated titles) – restructuring of the folk poetry (genres schemes): cosmic (mythic, legendary, fabulous) – religious (New and Old Testament) – social (public, engagement, wedding, labor, heroic) – everyday life (family, ritual, love, affectionate, grievance, humorous) – reference-bibliographic apparatus – general periodization (chronological classification) of the Bulgarian literature: I. Medieval (IX– XIV c.); II. Pre-Renaissance (XIV–XVIII c.); III. Renaissance (1762– 1876); IV. Classical (1876– 1924); V. Modern (1924– 1942); VI. New (1942–1956); VII. Newest (1956 – ...) – historiography of Bulgarian anthological thought – creative laboratory of anthology.

СМЪРТТА И НАСИЛИЕТО В РЕВИЗИИТЕ НА ВЪЛШЕБНИ ПРИКАЗКИ НА АНДЖЕЛА КАРТЪР

доц. д-р Илияна Бенина

Анджела Картър е явление в английската литература през втората половина на XX век със своите радикални феминистки виждания за ролята на жената, които тя страстно изразява в кратки разкази, приказки и есета. Тя подлага на унищожителна критика всички културни и литературни клишета, поддържащи дисбаланса във властовите отношения между половете. Особено емблематичен в това отношение е сборникът с преразказани традиционни вълшебни приказки *Кървата стая* (1979). Той представлява калейдоскоп от земни, чувствени, страстни нови версии на стари приказки, разказващи за мощта на женското желание да пресъздаде света, като го преобърне изначално. Вечната женственост в трактовката на Картър придобива нови измерения, конструиращи визията на смела, независима, далеч не свършена, понякога дори жестока и агресивна, но преди всичко силна и активна жена.

Сред основните теми, конструиращи „физиономията“ на ревизионистките текстове на вълшебни приказки на Анджела Картър, са тези за смъртта и насилието. Относно присъствието на гореспоменатите теми в творчеството на Картър и по-конкретно в сборника *Кървата стая*, Мери Макинен отбелязва: „Но бидейки твърде далеч от благовъзпитани, текстовете на Картър са известни с изобилието на насилие в тях, <...>, почти насилствено изобилие с тяхната прекаленост“ (Mäkinen, 1992: 2). Повечето критики и/или недоумения във връзка със сборника *Кървата стая* могат да бъдат обобщени с думите на Хета Пирхьонен, която отбелязва, че: „Изповядваният от Картър феминизъм правеше непонятно за критиците нейното възхваляване на Сад, както и садомазохистичните характеристики на нейните произведения“ (Pyrhönen, 2007: 93).

До голяма степен ключът към разбиране мотивацията на Картър при претворяването на тези теми се съдържа в друго нейно произведение, *The Sadian Woman*, написано, както и *Кървата*

стая, през 1979 година. Това есе може да се разглежда като теоретично изложение на феминистките възгледи на Картър по въпросите на джендър в най-широк смисъл, а сборникът приказки – като тяхно художествено претворяване на практика. За отношението на Картър към текстовете на Сад Хета Пирхьонен отбелязва: „Тя (Картър) описва Сад като терорист на въображението, който руши митовите за женствеността и майчинството, отхвърля християнския морал и защитава женската сексуална свобода“ (Pyrhönen, 2007: 93). В творчеството си Картър отива по-далеч от Сад, в смисъл, че тя подема посочените по-горе идеи, но променя смисъла в субектно-обектните отношения в полза на жените, ратувайки за утвърждаване на тяхната равнопоставеност. Връзката между визираните две произведения на Картър можем да съзрем главно в начина, по който тя конструира героините си като активни личности. Активността им в разбирането на Картър до голяма степен се реализира чрез репрезентиране сексуалността като средство за постигане на равнопоставеност между половете. Женската сексуалност в интерпретацията на Картър е репрезентирана по различни начини, при които тя може да е придружена с вулгарност, грубост, жестокост, изразяващи се понякога в насилствени действия и даже причиняване на смърт, докато в текстовете, утвърждаващи патриархалната идеология, всички тези качества обикновено се възприемат като присъщи на мъжките персонажи. Дори когато смъртта и насилието при Картър не са непременно обвързани със сексуалната активност на жената, те изпълняват същата функция на демонстрация на равенство с мъжа и в сферата на „тъмната“ страна на личността. Тази линия последователно се поддържа и в сборника приказки *Кървата стая*, като реакция, най-общо казано, към посланията на традиционните вълшебни приказки, в които по принцип се изключва възможността жената съзнателно да проявява

други качества освен предписваните от патриархалния морал, такива като невинност, жертвоватост, смирение, подчинение и други подобни. С други думи, темите за насилието и смъртта, също както темата за женската сексуалност, са начини за репрезентиране на равнопоставеност между мъжките и женските персонажи при Картър. С настоящото изследване ще се опита да защитим тезата, че в сборника *Кървавата стая* Картър показва и доказва, че е възможно и жените да притежават потенциал за насилие и агресия в същата степен, както и мъжете.

В приказката *Кървавата стая* от едноименния сборник майката на героинята е именно тази, която я избавя от надвисналата ужасна участ, застрелвайки Маркиза, представляващ съвременен еквивалент на Синята брада. Това обикновено е емблематичната роля, запазена за Принца на белия кон или за благородния рицар в сияйни доспехи, или най-общо казано за храбреца Мъж, която Картър бунтарски преобръща, поставяйки в ролята на активния субект женски персонаж вместо мъжки такъв. Сигнали за личностния потенциал на майката на героинята, включващ насилие и агресия, читателят получава още в началото на повествованието от нейната дъщеря, разказваща историята от първо лице. Става ясно, че през своята младост, когато живее в Индокитай, майка ѝ е участвала в престрелка с пирати; помогнала е с риск за живота си при изключително опасни обстоятелства на жителите на цяло село да се излекуват от чума; а също, че сама е застреляла човекояден тигър. По този начин Картър недвусмислено декларира, че жената има физическите и психическите възможности да се реализира успешно и в други социални роли, освен майка, любима и съпруга, такива като лидер, борец, защитник или агресор, изискващи потенциал за насилие, но също смелост, хладнокръвие и интелигентност, съобразителност и изобретателност, които по принцип ѝ се отказват от формулата на традиционните вълшебни приказки. Обобщавайки значението и смисъла на персонажите на майки в творчеството на Картър, Хета Пирхьонен казва: „Картър изобразява майки, които изпитват агресия, използват насилие, и които са сексуално независими. Това е завещанието, което те оставят на своите дъщери” (Pyrhönen, 2007: 101).

Новото в парадигмата на насилието може да се разглежда и в още един друг аспект тук: не само като *упражнявано от жената в ролята на субект*, което я равнопоставя с мъжа, а също и като *упражнявано върху обекта, който освен*

жена може да бъде и мъж. Читателят се убеждава, че подложени на насилие в тази приказка са както героинята, така и слепия акордьор на пиана. Така Картър променя още веднъж статуквото, като показва, че ролята на обекта-жертва не е запазена територия само и единствено за жената, но и за мъжа, което по принцип не се среща в традиционните вълшебни приказки. Търсеното внушение може да се декодира в смисъл, че и мъжът в същата степен, както жената, може да бъде потърпевш в условията на андроцентрична система, изградена върху отношения на подчинение и контрол, каквато е тази на Символния ред.

На темата за смъртта е отредено значително място в тази ревизия. Една от впечатляващите и особено запомнящи се сцени е влизането на младата героиня в ужасяващата кървава стая, която разкрива пред нея тленните останки на предишните съпруги на Маркиза. Подробното им описание не е самоцелно търсене ефектите на ужаса, а е натоварено с дълбока символика. Всяка от съпругите е представена с някоя своя телесна част: мумифицираното тяло на оперната певица, черепът на втората съпруга и неизсъхналата кръв от изтерзаното тяло на последната жертва, изтичаща от ужасяващия средновековен уред за мъчения, известен като „желязната девица”. Както отбелязва Пирхьонен: „... Синята брада е фетишист, който използва осакатените тела като лингвистични знаци. Когато той подреди тези знаци, артикулацията започва да функционира” (Pyrhönen, 2007: 94). Тази артикулация или в случая това преднамерено изображение на смъртта, може да се разглежда като художествена стратегия на Картър, целяща репрезентацията на жените като обекти на ненаситното мъжко его. Самият факт на запазването им *като трофеи*, е показателен за това, че Маркизът по този начин си осигурява възможност отново и отново да намира потвърждение на своята власт и могъщество. В един по-общ план можем да направим заключението, че критиката на обективизирането на жената, зададена още с първата ревизия, може да се разглежда като един от главните ангажменти на сборника като цяло. По този начин Картър разобличава скритата под повърността на приказното идеология на традиционната приказка, отказваща да разглежда жената като личност, а вместо това предписваща ѝ унижителната роля на обслужващ предмет.

Двете версии на *Червената шапчица* добавят нови аспекти към репрезентациите на смъртта и

насилието. В първата от тях, *Върколакът*, Червената шапчица с помощта на членовете на общността убива вълка-върколак, който се оказва нейната баба. Актът на убиването и смъртта тук имат множество функции. От една страна, възрастната жена, желаеща смъртта на младата девойка, може да се разглежда като символичен идентификатор на закостенелия обществен ред, на статуквото, задушаващо всичко ново и прогресивно и съответно нейната смърт представлява метафорично разделяне с порядките на символния ред; а от друга, самият акт на убиването се извършва с ножа на бащата на девойката, символизиращ не само власт, взета назаем от Символния ред, но и въздаване на справедливост, тъй като патриархалният порядък бива ликвидиран с неговите собствени средства. Не на последно място, чрез упражняването насилие и причиняване на смърт цялостният облик на девойката придобива други измерения, не просто на активна и решителна личност, а на личност, притежаваща потенциал за безмилостност, хладнокръвие и агресия, с каквито обикновено са репрезентирани мъжките персонажи в традиционния наратив.

Във втората версия, *Компанията на вълците*, насилието придобива допълнителни победни обертонове. Девойката не само е равностоен съперник на вълка/върколака, на неговата територия на насилието, но го опитомява и превръща в свой любовник, като така символично трансформира мъжа-сексуален хищник в свой партньор. Променят се отношенията на контрол и подчинение в такива на равнопоставеност. Картър би могла да спре дотук в громенето на условностите на традицията, постигайки достатъчно голям бунтарски ефект, но тя отива още по-далеч в гнева си срещу лицемерния морал на обществото. Изображението на любовния акт над подскачащите възмутено кости на старичката може да се разглежда като тържествуваш танц на победата над гроба на всичко старо, закостеняло и ретроградно, олицетворявано от Символния ред.

Друга приказка, в която темите за насилието и смъртта са ключови за разбирането на отправените послания е *Снежното дете*. В своята версия Картър трансформира приказката на братя Грим така, че бащата, а не майката, си пожелава да има дете. Но Снежното дете не е просто продукт на желанието на Графа, тя е продукт на неговото *физическо* желание. Графът пожелава *тя да бъде красива и нищо друго*, като така става очевидно, че той се интересува само от нейния външен вид, а също, че тя има ценност за него

само в качеството си на сексуален обект. За обективизирането на персонажа е показателен също и фактът, че след нейната смърт остават само роза, перо и петно от кръв, т.е. само няколко малки предмета. Нейните останки подсказват на читателя, че тя никога не е била реална наистина, а само част от ненаситното либидо на Графа. Веднъж щом е изпълнила своята функция на сексуален обект, тя е ненужна и може да умре. Но в контекста на феминистките възгледи на Картър нейната смърт би могла да се разчете не само като „смърт на жена“, а също и като „убиване на мъжките репрезентации на жената“. Нейната идентичност се съдържа в мъжките представи за „женското съвършенство“, присъщи на патриархалната система, т.е. да бъде красива, безусловно вярна и безпрекословно покорна. В този смисъл край на приказката може да се декодира като предупреждение, че за жената превръщането ѝ в просто „отражение“ на споменатите по-горе представи е равносилно на смъртна присъда.

Другият женски персонаж, този на Графинята, е определен също единствено по отношение на Графа, и отново като обект на неговата воля. Дори само фактът, че тя няма собствено име, а името, с което се назовава, е титлата на Графа, вече е достатъчен индикатор за читателските очаквания. Графът контролира всички нейни действия, а тя, макар и несъгласна, е длъжна да се подчинява. Това е също вид насилие, макар и не толкова буквален и брутален, както актът на насилване на Снежното дете. Според мен, може да се направи изводът, че по този начин в смет вид се репрезентира упражняването насилие над психиката и волята на жените при Символния ред, което довежда до обезличаването им като индивиди. В този контекст можем също да говорим дори за *смърт на личността*, която макар и не физическа, е не по-малко страшна. Графинята е само сянка на волята на своя съпруг, пасивно огледало на неговите желания, обвивка без свое собствено съдържание. Независимо от високия си социален статус, тя споделя общата участ на всички обезличени и покорни жени, представяни като модел за подражание от патриархалната ценностна система. Филис Фрус и Кристи Уилямс заключават за двата женски персонажа в тази приказка, че: „В действителност двете жени не са толкова различни, колкото изглеждат. В персонажите Снежното дете и Графинята Картър разкрива обективизирането на жените при патриархата – и двете са зависими от Графа“ (Frus, Williams, 2010: 187).

Темите за смъртта и насилието получават друга оригинална интерпретация в приказката, озаглавена *Дамата от къщата на езерато*. Приказката е построена върху комплексна структура, изградена по мотиви от *Спящата красавица* и готически наратив за вампири. Разпознаваемите елементи от приказката *Спящата красавица* присъстват в идеята за омагьосаност на Дамата, подчертана от такива детайли като розовите храсти, заобикалящи къщата, както и сцената, когато младежът пристига, а графинята си убожда пръста. Тук джентълмените роли са разменени, което е особено очевидно при едно сравнение, например с *Кървавата стая*, в смисъл, че жената е конструирана като агресор, а мъжът е невинната жертва. Целта на тази размяна на ролите е отново да се внуши, че жената в пълна мяра, също както и мъжа, притежава потенциал да твори зло, че на женската природа не са чужди импулсите на тъмната страна на личността, и че в крайна сметка мъжът и жената са равни, както в доброто, така и в злото. Така Картър отново се прицелва в разрушаване идеализираната фигура на жената/девойката от традиционната вълшебна приказка, в която тя е изобразявана обикновено с множество ангелоподобни качества, твърде далеч от жизнената правда. Но тук Картър показва още и възможността за позитивна промяна, и внушава, че пред човека винаги стои дилемата на свободния избор, и че само от него зависи на коя страна ще застане. Дамата, притежаваща целия спектър от възможности да твори зло и да упражнява насилие, в крайна сметка избира любовта и именно чрез любовта агресорът в нея е победен. Победена е същността, търсеща злото, наложена ѝ от поколения прадеди, но на съответната цена – нейната смърт. *Така смъртта придобива неочаквано-парадоксално измерение, тъй като се оказва равностойна на отказ от насилието.*

В първата версия на *Красавицата и Звяра*, озаглавена *Ухажването на господин Лайън*, насилието има по-различни, не пряко физически измерения. То основно се реализира в сферата на психологическото въздействие върху личността на героинята. От една страна, баща ѝ очаква от нея тя да бъде покорна дъщеря и да се подчини на волята му безпрекословно, а от друга – Звярът, господин Лайън, упражнява по думите на самата Анджеа Картър „морално изнудване” (Haffenden, 1985: 83), играейки върху най-чувствителните струни на душата на девойката, за да предизвика съжаление и състрадание, и да я застави да се

върне при него. Любопитно е разрешението, което Картър предлага за създамата се ситуация: „Когато звярът заявява, че умира по причина на Красавицата, единственото правилно от морална гледна точка нещо, което тя може да направи е да каже: „Ами умри тогава!” (Haffenden, 1985: 83). Все пак героинята успява да се възползва максимално от ситуацията, в която е поставена и макар че не преминава към открит бунт, както героинята на другата версия на същата приказка, читателят остава с впечатлението, че в крайна сметка субектно-обектните отношения са претърпели промяна в нейна полза. В рамките на ситуацията, в която е поставена от условията на патриархалната традиция, героинята успява да извлече максимални „дивиденди” за себе си, само привидно приемайки предписаната ѝ роля в един предизвестен сценарий. Общият ироничен тон и пародийната стратегия обаче подкопават тази илюзия и внушават идеята за разменени роли в рамките на статуквото. В края на приказката Звярът е сведен до послушно коте, превърнал се е в благ господин, очевидно манипулиран и добре дресиран от една по-силна воля, волята на девойката.

Във втората версия, озаглавена *Невестата на тигъра*, насилието е представено в един много по-широк спектър. Някои от тях са твърде сходни с тези от предходната версия, тъй като се подчертава психологическият момент на насилието, упражнявано от фигурата на бащата, с тази разлика, че са значително по-подчертани и по-задълбочено развити. Така например фактът, че бащата на героинята я залага и губи на карти, само още повече акцентира очевидното, а именно, икономическият характер на взаимоотношенията в патриархалната система, наподобяващи откровена сделка.

Насилието в този текст има и друга страна, отразена в някои от персонажите, които биха могли да се разглеждат като по-периферни или „второстепенни”. Така например в спомените си героинята свързва сексуалността с чисто физическото насилие, упражнявано спрямо безпомощни женски същества, каквито са били майка ѝ и една нещастна, физически непривлекателна девойка, дъщерята на каруцаря, в имението им в далечна, студена Русия. Изтощена от мъка, от изневерите на бащата и от физически тормоз, нейната майка умира твърде млада, а дъщерята на каруцаря е подложена на остракизъм от общността, тъй като е родила незаконно дете, за което суеверните и лековерни хора твърдят, че е син „на мечок” (Carter, 1981: 56).

Така физическият аспект на насилието в съзнанието на героинята се свързва постепенно със сексуалността. По този начин Картър подчертава отново не-свободата на жените – тяхното положение на жертва и сексуален обект, а също и липсата на уважение в сферата на сексуалността към жената като към равностоен партньор.

Насилието и страхът от изразяване на сексуалността в спомените на героинята имат своя физически образ – той е животно, тигър, а също почти митологичният негов вариант – получовек-полутигър, с който я плашат като малко дете. Отново чрез посредството на анималистичния код се репрезентират и първите знания, получени от момичето за сексуалността – необходимата информация тя получава не в семейството, а от не-домлъвките и кикота на прислугата по повод на бика за разплод. Тези повтарящи се и налагащи се образи на животното и животинското, поставени в пряка връзка с въпросите на сексуалността, може да се разглеждат като преднамерено авторово търсене в психологически аспект, чрез което се репрезентират дълбинните слоеве на съзнанието на девойката с потисканото либидо и страха от него. Едно от търсените внушения на текста е, че самите условия на патриархалната система изискват от жената изтласкване на страстите и сексуалните желания в сферата на подсъзнателното, чрез което се постига тяхното потискане и като следствие, чувство на срам и вина от тях.

Краят на приказката с трансформацията на героинята от човек в тигрица може да се разглежда като символична смърт на старата ѝ личност, унижавана, предавана и продавана, водеща до прераждане в едно волно същество, което се отдава на страстта и приветства свободата си. Парадоксално, тази символична смърт на човешката личност придобива не само бунтарски, но и оптимистичен характер, може би защото потисканото „животно” на страстите и желанията у нея се е изтъргнало навън, но не за да носи страх, ужас и отвращение, а за изпитва радост от живота и от споделените чувства и страсти.

Като цяло, тук темите за насилието и смъртта, като във физически, така и в психологически план, обслужват едни и същи цели: акцентира се върху зависимото положение на жената като сексуален обект и жертва, но същевременно се показват и пътищата за освобождение от него чрез отхвърляне унижаващите и сковаващи ограничения на патриархата и преследване на собствените желания и цели.

Приказката *Вълк-Алиса* започва със смърт и насилие. Подобно на Маугли от *Книги за джунглата* на Ръдиард Киплинг, героинята е отгледана от вълци, но ловци убиват нейната приемна майка-вълчица и така тя попада в света на хората. Още със самото начало се проблематизира хуманността и „правилността” на живота на човеците, тъй като внушението на текста е, че по-скоро животните проявяват качествата, обикновено приписвани на човешкия род като хуманни, а хората демонстрират „зверска” природа. Проблематизирането последователно продължава с развитието на действието. Девойката е предадена за отглеждане и възпитание в манастир, но основната цел на христовите невести се свежда само до това да научат девойката на някои хигиенни навици. Хуманността на монахините бързо се изчерпва, когато девойката отказва да се научи да благодари за стореното ѝ „добро” и в знак на протест се връща към животинската си природа, като забравя наученото. Това изчерпва търпението на монахините и те бързат да се отърват от нея, предавайки я за слугиня на един от местните благородници, Херцога. Той всява ужас, тъй като е върколак и се храни с човешки останки от местното гробище. Постепенно текстът демонстрира промяна на обичайната за символния ред конструкция на субектно-обектните отношения: става ясно, че Херцогът е този, който е в ролята на жертвата, както на собствената си природа на върколак, така и от страна на общността, която се страхува от него и го ненавижда, а девойката, от своя страна, е активната личност, като го спасява от преследващите хора и го връща към човешката му същност. В този смисъл за последната приказка от сборника може да се каже, особено ако я съпоставим с първата, че резюмира възгледите на Картър за характера на субектно-обектните отношения в джандърен план: те трябва да са отношения на сътрудничество и равнопоставеност, на уважение и партньорство, а не на подчинение и контрол.

Можем да обобщим смисъла от широкото присъствие на горепосочените теми в творчеството на Картър като цяло и във визираните текстове в частност, възразявайки същевременно и на нейните критики, с думите на Аня Мюлер-Ууд: „Да се нарече нейното творчество „малко крайно” означава да се пропусне неговата цел – Картър смело предизвиква възприетите естетични и етични норми с умишлена политическа цел, дори и ако нейното творчество по този начин често отива в посоката на шокиращото и ексцентричното. /.../ Най-голям интерес за Картър

представяват въпросите за женската активност и нейните материални и социални предпоставки, /.../. *Запленеността на Картър от бруталната страна на човешкия опит, нейното безмилостно изображение на насилието, както физическо, така и психологическо, и особено нейният интерес към престъпленията, извършени от жени, карат нейните читатели да се сблъскат с тези дилеми*” (курсивът е мой) (Müller-Wood, 2004: 280).

ЛИТЕРАТУРА

Билас (2000). Billas, Nancy. *Promoting and Producing Evil*. Amsterdam & New York: Editions Rodopi B.V., 2010.; Meyers, Hellene “The Dangers of Angela Carter”. *Femicidal Fears: Narratives of Female Gothic Experience*. Albany: State University of New York Press; Crofts, Charlotte. “Anagrams of Desire”: *Angela Carter’s Writing for Radio, Film and Television*. Vancouver: University of British Columbia Press, 2003.; Kaiser, Marcy. “Fairy tale as sexual allegory: Intertextuality in Angela Carter’s *The Bloody Chamber*. *Modern British Women Writers: an A-to-z Guide*. Westport: Greenwood Press, 2002.

Pyrhönen, Heta (2007). “Imagining the Impossible: the Erotic Poetics of Angela Carter’s *Bluebeard Stories*”. *Textual Practice* 21(1).

Картър (1981). Carter, A. *The Bloody Chamber*. London, Penguin Books.

Макинен (1992). Makinen, Merja *Angela Carter’s The Bloody Chamber and the Decolonization of Feminine Sexuality*. *Feminist Review* 42.

Мичъл (2007). Mitchell, D. *The Magic of Harry Potter: Essays Concerning Magic, Literary Devices and Moral Themes in J.K. Rowling’s Harry Potter*. Cross Timbers Books; Хайфилд (2003) Highfield, R. *The Science of Harry Potter: How Magic Really Works*. 2002. Viking Press.; Беъм (2004) Beahm, G. *Muggles and Magic: J.K. Rowling and the Harry Potter Phenomenon*. Hampton Roads Pub. Co.; Greydanus, S. *An In-Depth Analysis of the Literary Use of Magic in the Works of J. K. Rowling, J. R. R. Tolkien, and C. S. Lewis*. 06. Nov. 2011.

Мюлер-Ууд (2004) Müller-Wood, Anja. *Disconcerting Mirrors: Angela Carter’s Lizzie Borden Stories*. *Literature Interpretation Theory*, 15.

Нийл (2007). Neal, C. “Facing Death, The Final enemy”. *Wizards, Wardrobes and Wookies: Navigating Good and Evil*. Growners Grove, M.: IVP Books p. 174 – 186.;

Пирхонен (2007). Pyrhönen, Heta “Imagining the Impossible: the Erotic Poetics of Angela Carter’s *Bluebeard Stories*”. *Textual Practice* 21(1).

Фрус, Уилнамс (2010). Frus, Phyllis, Christy Williams. *Beyond Adaptation & Essays on Radical transformations of original Works*. Jefferson: McFarland and Company, Inc.,

Хафенден (1985). Haffenden, John *Novelists in Interview*. New York: Methuen & Co

Анатол, G. (2003). *Reading Harry Potter: Critical Essays*. Praeger Publishers, Westport

<http://www.decentfilms.com/articles/magic.html>;

Реагин, N. (2011). *Harry Potter and History*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, <http://books.google.com>.

DEATH AND VIOLENCE IN THE REVISIONS OF FAIRY TALES BY ANGELA CARTER

Iliyana Benina

Abstrakt

The present work explores a vast array of aspects of the themes of death and violence in the most popular revisions of fairy tales by the English writer Angela Carter. Their moral and philosophical functions have been specially highlighted and a comparison with traditional fairy tales has been conducted.

KEY WORDS: death, violence, subject-object relationships, gender equality, female activity, feminism.

АКАДЕМИК АЛЕКСАНДЪР ИВАНОВИЧ СУБЕТО – МИСЛИТЕЛ НА ХХ–ХХІ ВЕК (Ноосферизъм. Метакласификация. Квалиметрия: Вторично документално макроописание)

Проф. д.п.н. Александра Куманова

*Размерите на пространството
са обусловени от нашето съзнание.
Хун Цзичен¹*

Видният съвременен руски философ – енциклопедист А. И. Субето² е президент на Ноосферната обществена академия на науките, заслужил деятел на науката на Руската федерация (РФ), лауреат на наградата на Правителството на РФ по образование и лауреат на международния конкурс на ЮНЕСКО за 2011 г., доктор на философските науки, доктор на икономическите науки, кандидат на техническите науки, професор, Гранд-доктор по социална философия на Международния университет по фундаментално обучение (МУФО) на Оксфордската мрежа на университетите, академик на Петровската академия на науките, Академията по проблемите на качеството, Международната академия по информатизация при ООН, Международната академия по акмеология, Санкт-Петербургската академия по история на науката и техниката, Универсалната академия на науките, изящните изкуства и културата, Академията по социални технологии и местно управление, Международната академия на науките Екология и Безопасност на жизнената дейност на човека и природата...

Целта на настоящото изложение е да се запознае българската академическа общност с живота, дейността и основните научни приноси на А. И. Субето.

І. Биографични черти³

А. И. Субето се ражда на 28 януари 1937 г. в село Тярлево, което се намира между Павловск и Пушкин в Ленинградска област, днес отнасяна към град Санкт Петербург в Русия. През 1942 г.

загубва баща си – преподавател във Военноморското училище и опълченец в блокадния Ленинград (майка му заедно с трите деца в семейството е евакуирана в Чувашия). Началното и основното си образование (от 1-ви до 8-ми клас: 1945–1952 г.) завършва в Новгород-Северски, Черниговска област. През 1952 г. семейството му се премества в Полтава, където през 1954 г. А. И. Субето завършва мъжка гимназия.

През същата година той постъпва да следва във военноморския сектор на аеродрумно-строителния факултет на Ленинградската военно-въздушна инженерна академия (ВВИА) „А. Ф. Можайски”. През 1959 г. завършва академията, принадлежаща вече към Ракетните войски със стратегическо предназначение, и от същата година до 1969 г. участва в строителството на космодрума „Плесецк”⁴. През 1968 г. той постъпва в адюнктурата⁵ на ВВИА „А. Ф. Можайски”, имайки към този момент звание майор, и я завършва през януари 1972 г. От 1969 до 1974 г. следва Курсовете за повишаване на математическата квалификация при Ленинградския държавен университет (полага повече от 30 изпита по висша математика, математическа логика, математическа физика и теория на вероятностите), което му обезпечава високо равнище в изследванията по квалиметрия и статистическите методи на управление. През ноември 1973 г. защитава кандидатска дисертация по технически науки на тема „*Усъвършенстване на управлението чрез качеството на строителните обекти на Министерството на отбраната*”.

От 1972 до 1992 г. А. И. Субето заема във Военния инженерен институт „А. Ф. Можайски” (от средата на 80-те години на XX в. – Военен космически институт „А. Ф. Можайски”) длъжностите на научен сътрудник, старши научен сътрудник, началник на отдел като постоянно изследва проблемите на качеството на обектите на Министерството на отбраната в широк контекст: от задачи на контрола на качеството и изпитанията на наземни ракетно-космически комплекси, през организация на системата за управление на качеството във военните промишлените предприятия, до теоретични проблеми на квалиметрията, системогенетиката, теорията на класификациите, теорията на качеството, квалитологията, общата теория на ефективността. Всички тези проблеми ученият класифицира в единство, полагайки основите на методологията на мета-класификацията. През 1990 г. защитава докторска дисертация по икономически науки на тема „*Теоретико-методологични основи на изследването на проблемите на качеството на сложна продукция*”.

През 80-те години на XX в. А. И. Субето возглавява Комисията по квалиметрия на Ленинград

(днес: Санкт Петербург); бил е член на Координационния научно-технически съвет на Министерството на отбраната; от 1989 до 1993 г. е член на Научно-техническия съвет на Държавния⁶ стандарт; от 1985 до 1992 г. ръководи постоянно действащия семинар по теория на класификациите при Ботаническият музей на Ботаническият институт на Академията на науките на СССР⁷.

От 1989 г. и до днес А. И. Субето работи в Изследователския център по управление на качеството (Москва), който впоследствие се преименува в Изследователски център по проблемите на качеството на подготовката на специалисти при Министерството на образованието; днес: Институт по качество на висшето образование при Московския институт за стоманата и сплавите. В настоящия момент той е водещ научен сътрудник в това учреждение и заема длъжността заместник на завеждащия катедрата по управление на качеството на образованието.

През 1992 г. А. И. Субето се пенсионира в редовете на Въоръжените сили на СССР със звание полковник на космически войски, служейки в армията 38 години – период, през който е награден с 12 медала.

А. И. Субето е във вихъра на организацията на науката на съвременна Русия от 1990 г., приемайки участие в движението „отдолу” по създаването на АН РСФСР⁸. През 1990 г. се създава Ленинградският филиал⁹ на АН РСФСР, който съществува до 1992 г. (ученият влиза в Президиума и оглавява секцията по образование).

През декември 1991 г. А. И. Субето активно участва в приемането на решението по молба на учените (във връзка с това, че АН СССР става АН РСФСР) да се създаде Петровската академия на науките и изкуствата (ПАНИ, 1992-), на която е учредител (сред 12 академици-учредители). От 1992 до 2006 г. изпълнява длъжността академик-секретар на Филиала по образование на тази академия, а от 1995 до 2006 г. е вицепрезидент на академията; днес – член на Президиума ѝ.

През 1991 г. А. И. Субето съвместно с акад. Л. А. Майборода разработва концепцията на селските университети, плод на която става Селският държавен университет „Кирил и Методий” (избран е за проректор по науката на този университет; от 1991 до 1996 г. ръководи катедрата

по човекознание и квалиметрия на селското стопанство; от 1999 до 2011 г. (когато, за съжаление, уникалното учебно заведение е ликвидирано) е проректор по външните връзки.

Едновременно от 1993 г. А. И. Субето приема активно участие в създаването на Академията по проблемите на качеството (АПК). От 1994 г. той е академик на тази академия и едновременно вицепрезидент на Санктпетербургския филиал на АПК.

През 1995 г. А. И. Субето защитава докторска дисертация по философски науки на тема „Общественният интелект: социогенетични механизми на развитието и оцеляването”.

От 1992 до 2000 г. А. И. Субето работи по съвместителство като професор в катедрата по педагогическо майсторство на Санктпетербургския университет по педагогическо майсторство. От 1997 до 1999 г. той е професор в катедрата по философия и социология на Санктпетербургския държавен морски технически университет (чете курса „Основи на социогенетиката”. От 1998 до 2005 г. работи като директор на Центъра по мониторинг на качеството на научните изследвания, а също като професор в катедрата по философия, а после – в катедрата по икономически теории на Костромския държавен университет (КДУ) „Н. А. Некрасов”. След 2006 г. и досега, А. И. Субето е старши научен сътрудник на Лабораторията по качество на този университет.

През 2001–2002 г. А. И. Субето работи като професор в катедрата по социология на Руския държавен педагогически университет „А. И. Херцен” (чете курс „Основи на геополитиката и развитието на Русия в ХХI в.”). От 2005 г. и понастоящем работи като професор по съвместителство във Вологодския държавен педагогически университет (ВДПУ), осъществявайки преподавателската на професорско-преподавателския състав на този университет в областта на управление на качеството на висшето образование. През 2009 г. му е присвоено званието Почетен професор на ВДПУ. От 2006 г. и понастоящем работи като професор по съвместителство в педагогическия факултет на Новгородския държавен университет „Ярослав Мъдри” във Велики Новгород.

През 1995 г. А. И. Субето е отличен със сребърните медали „Н. Д. Кондратиев¹⁰” и „П. Л. Ка-

пица¹¹” за комплекс от научни работи по теория на циклите, системогенетика, социогенетика и теория на обществения интелект. През 2002 г. за монографията си „Философия и методология на образованието” е награден с премията „Л. И. Умански¹²” и медала „Лауреат на премията „Л. И. Умански” на КДУ „Н. А. Некрасов”... Сред многостранното обществени награди, дипломи и сертификати, почетни и паметни награди¹³ през 2008 г. му е присвоено почетното звание „Заслужил деятел на науката на РФ”.

През 2009 г. А. И. Субето организира Ноосферната обществена академия на науките, на която е президент до настоящия момент.

Под научното ръководство (и като консултант) на А. И. Субето са подготвени 14 доктори на науките¹⁴ (8 от тях – по технически науки, 2 – по социологически науки, 1 – по педагогически науки, 1 – по икономически науки, 2 – по философски науки) и 30 кандидати на науките¹⁵.

А. И. Субето е лидер на редица научни школи (по квалитология и квалиметрия; по системогенетика; по теория на обществения интелект; по неклассическа социология и социогенетика; по системология на образованието; по ноосферизъм; по философия и история на Русия). По негова инициатива през 1992 г. на база на Изследователския център по проблемите на качеството на подготовката е създаден ежегоден симпозиум „Квалиметрия на човека и образованието. Методология и практика”, на който той е председател (заедно с директора на Изследователския център акад. Н. А. Селезньов). До настоящия момент са проведени 12 симпозиума и са публикувани 50 сборника с негови материали. Симпозиумът прераства в център по формиране на руска научна школа по квалиметрия на човека и образованието.

II. Библиографски профил

Към 2 април 2012 г. числото на публикуваните от А. И. Субето научни работи надхвърля 1000.¹⁶ Над 280 от тези публикации са книги – монографии и брошури. Сред научните монографии на учения следва да се изтъкнат специално¹⁷: „Методы оценки качества проектов и работ” (1982), „Квалиметрия” (1979; ново изд. 1986; 2 изд. 2002), „Квалиметрия в машиностроении и приборостроении” (соавт. Ю. М. Андрианов; 1990), „Введение в квалиметрию высшей школы”

(в 4 кн.; 1991), „От квалиметрии человека – к квалиметрии образования” (1993), „Творчество, жизнь, здоровье и гармония. Этюды креативной онтологии” (1992), „Гуманизация российского общества” (1992), „Общая концепция и структура опережающего стандарта качества высшего образования и ее применение применительно к крестьянскому высшему образованию” (соавт. Л. А. Майборода; 1994), „Системологические основы образовательных систем” (в 2 кн.; 1994), „Системогенетика и теория циклов” (в 2 кн.; 1994), „Социогенетика: системогенетика, общественный интеллект, образовательная генетика и мировое развитие” (1994), „Проблемы фундаментализации и источников формирования содержания высшего образования” (соавт. В. В. Чекмарев, Е. И. Зимин; 1996), „Бессознательное. Архаика. Вера” (1997), „Введение в Неклассическое человековедение” (2000), „Россия и человечество на „перевале” Истории в преддверии третьего тысячелетия” (1999), „Онтология и феноменология педагогического мастерства” (1999), „Введение в нормологию и стандартологию образования” (2000), „Основы Неклассической социологии” (соавт. С. И. Григорьев; 2000), „Качество непрерывного образования в Российской Федерации” (2000), „Квалитология образования” (2000), „Ноосферизм. Т. I. Введение в ноосферизм” (2001), „Философия и методология образования” (соавт. С. К. Булдаков; 2002), „Приоритеты и философия целеполагания фундаментальной науки в XXI веке” (2003), „Разум и Анти-Разум” (2003), „Качество жизни: грани проблемы” (2004), „Введение в философию качества: синтетический квалиметризм и Неклассичность” (2004), „Теория фундаментальных противоречий человека” (2004), „Основания социального менеджмента качества образования” (2004), „Квалиметрическое обеспечение управленческих процессов” (соавт. Ю. К. Чернова, М. В. Горшенина; 2004), „Оценочные средства и технологии аттестации качества подготовки специалистов в вузах: методология, методика, практика” (2006), „Эпоха Великого Эволюционного Перелома” (2007), „Образовательное общество как стратегия развития образования в XXI веке” (соавт. Г. М. Иманов; 2008), „Эпоха Русского Возрождения. Т. I. Титаны Русского Возрождения” (2008), „Теоретическая экономия в начале XXI века – к новым

основаниям синтеза экономической науки в системе Ноосферизма” (2009), „Наука и общество в начале XXI века: ноосферные основания единства” (2009), „Теория фундаментализации образования и универсальные компетенции: ноосферная парадигма универсализма” (2010), „Ноосферный прорыв в будущее России в XXI веке” (2010), „Исповедь последнего человека (предупреждение из Будущего)” (2011), „Слово” (2012), „Ноосферная научная школа в России: итоги и перспективы” (2012)...

Под ръководството на А. И. Субето и с активното му участие са издадени капиталните колективни монографии: „Вернадскианская”¹⁸ революция в системе научного мировоззрения – поиск ноосферной модели будущего человечества в XXI веке” (2003), „Социогенетические основания трансформации общества” (2004), „Управление качеством высшего образования: теория, методология, организация, практика” (в 3 т.; 2005), „Ноосферизм: арктический взгляд на устойчивое развитие России и человечества в XXI веке” (3 т. в 6 кн.; 2007, 2009, 2011), „Ноосферное образование в евразийском пространстве” (3 т. в 6 кн.; 2009, 2010, 2011). От 2006 г. се публикува 13 томно събрание на съчинения „Ноосферизм”. От 2006 до 2012 г. са издадени 10 тома във вид на 15 книги.

Личността и творчеството на А. И. Субето се разглеждат в многобройни енциклопедични издания: „Инженеры Санкт-Петербурга” (1997), „Качество” (2001), „Философы России XIX–XX столетий” (2000), „Лучшие люди России: Энциклопедия” (2004; вип. 6), „Кто есть кто” в экономике природопользования” (2009), „Кто есть кто: Русское издание” (2009), „Европейская Академия Естественных наук” (2009), „WHO IS WHO в России: Биографическая энциклопедия” (2010; 4 изд.).

Особено следва да се изтъкне автобиобиблиографският¹⁹ принос на А. И. Субето – той дава вторичнодокументална систематика на своите собствени научни работи.²⁰ Тази задача е доста сложна – като се има предвид и огромното творчеството на автора и неговото многообразие. Вплъщението на тази задача на практика е плод на високо научно съзнание за значението на автобиобиблиографията за научното общество. Авторът и тук проявява оригиналност, която, съе-

динена с присъщия му енциклопедизъм, дава безпрецедентен образец на автобиобиблиографския жанр.

Автобиобиблиографията на А. И. Субето е структурирана в две огледални части:

– *библиография на публикуваните работи*, подредени по години на издаване (1970–2012), снабдена със специално разработена библиография на книгите (монографии и брошури), подредени по азбучен ред (във всеки раздел на основния корпус има еднотипни вътрешни рубрики: Книги; Статии, тезиси, доклади; Ръкописни научни работи, в които материалът е номериран самостоятелно, започвайки винаги от 1);

– *тематична библиография*, в която с мощен метакласификационен подход са изведени 52 семантични комплекса (Ноосферизъм; Квалиметрия; Човекознание; Креатология; Руски космизъм; Философия на образованието; Некласическа психология; Руски език...), във всеки от които материалът е групиран еднообразно (книги и дисертации, подредени азбучно и статии, поднесени в хронологичен вид).

Като цяло изданието „*Библиографическая систематика работ (1970–2012). Биография и избранные работы*” (2012), посветено на 75-годишнината на учения – поради начина на номериране на материала (вж: по-горе) – се отказва от характерните за персоналните библиографски форми показалци, за да даде в различни разрези пълнотекстова вторичнодокументална база на творчеството на А. И. Субето за период, който е по-голям от четири десетилетия. Вероятно, в едно бъдещо издание (което е желателно да се появи във връзка с предстоящите годишнини на автора!) – при общо номериране на материала (от 1 до безкрайност) бихме могли да видим ключове – показалци към автобиобиблиографията, в които да се наблюдават с прост поглед: институциите, издавали съответните трудове; названията на издателствата; имената на съавторите на А. И. Субето; имената на научните редактори на тази продукция; имената на рецензентите ѝ и т.н., и т.н.

С библиографската систематика на научните работи на А. И. Субето пред нас се открива един несъмнен оригинален принос в автобиографията на уникалния философ-енциклопедист, изследовател в единство на квалиметрията, метакласификациите и ноосферизма, който ще бъде изуча-

ван не само от гледна точка на сферите на основните интереси на учения, но и от библиографознанието.

III. Най-нови изследвания

Следва да обърнем внимателен поглед към Част III на труда на А. И. Субето „*Библиографическая систематика работ (1970–2012). Биография и избранные работы*” (2012), чиито структурни части са цитирани по-горе в настоящото изложение и в неговите бел. 3, 13, 16, 21 и 23.

Нека се съсредоточим първо върху втория компонент на тази част – избраните работи на автора²¹.

В своята библиографска систематика А. И. Субето отделя специално място на избраните си работи. Той включва 19 свои произведения, които обхващат 153 стр. (от общо 607-те стр. на „*Библиографическая систематика работ (1970–2012). Биография и избранные работы*” (2012).

Сред включените от А. И. Субето избрани работи следва да се отбележат ключовите по ноосферизъм, вбиращи в себе си и метакласификационните, и квалиметричните нива на обобщение на учения: „*Ноосферизм как новая научно-мировоззренческая система и стратегия синтеза научных знаний в XXI веке*” (с. 433–439), „*Русский космизм в логике становления Ноосферизма в XXI веке*” (с. 439–455), „*Системогенетическая парадигма организации академического знания и системного проектирования*” (с. 455–458), „*Ноосферная научная школа в России: итоги и перспективы*” (с. 459–511), „*Казначеевская*²² *парадигма ноосферного человековедения*” (с. 512–523), „*Глобальное здоровье человечества как норма его будущего социоприродного развития в форме ноосферной планетарной гармонии*” (с. 526–528), „*Гармоничная цивилизация как гармоничная ноосфера*” (с. 529–530), „*Парадигмальные основы становления психологии компетентности*” (с. 549–556), „*Устремленность образования в XXI веке к становлению ноосферного человека и ноосферной формы универсализма*” (с. 564–572), „*Креативная онтология*” (с. 583–586)...

На второ място следва да се изтъкне, че към Част IV²³ на труда на А. И. Субето „*Библиографическая систематика работ (1970–2012). Биография и избранные работы*” (2012) авторът събира около 40 оценки и поздравления на свои

колеги, подчертавайки с този акт колективния характер на науката като социокултурен феномен, в който е потопен изследователят.

На *трето* място в това изложение следва да се изтъкнат най-новите научни монографии на А. И. Субето, появили се на бял свят през април 2012 – декември 2013 г.: „Начала теории социального менеджмента качества. Ноосферно-социальная парадигма” (2012), „Ноосферное смысловедение” (2012), „Планетарная кооперация этносов – основа гармоничного развития человечества в XXI веке” (2012), „Вернадская революция как научно-методологическая основа формирования ноосферного общества” (2013), „Ноосферно-научные и духовно-нравственные основания выживания человечества в XXI веке” (2013), „Слово о русском народе и русском человеке” (2013), „Человек, наука и экономика в эпоху Великого Эволюционного Перелома: Ноосферный императив” (2013)... Тук специално трябва да се изтъкнат и колективните монографии и сборници, появили се под научната редакция на А. И. Субето: „Вернадскианская революция в научно-образовательном пространстве России” (2013), „В. И. Вернадский и ноосферная парадигма развития общества, науки, культуры, образования и экономики в XXI веке” (в 3 т.; 2013), „Ноосферизм и ноосферология в спасении жизни человечества и природы” (2013)...

В заключение на настоящия обзор е удачно да се приведат някои ключови мисли на академик Александър Иванович Субето от една от последните му монографии – „Ноосферное смысловедение” (2012):

– „Думата „смисъл” е достатъчно древна руска²⁴ дума. Тя включва в себе си и „разбиране”, и „знание”. „Аз [о. – Бел.: А. К.] смислям” – означава едновременно и разбиране, и знание на този предмет, за който говоря. „Смисъл” се състои от корена „мисъл” и представката „с” [и представката „о” – Бел.: А. К.]. „Мисъл”, „мисля” – това е нещо („образ”, словесен израз), което предава някакво съдържание, знание, и едновременно произвежда това съдържание, знание. А „смисъл” – това е „с мисъл”, по аналогия да си припомним думите „знание” и „съзнание”²⁵. Съзнанието – това е „знание” на това, което то „знае”, т.е. отразено (от *reflexio* /лат./) знание. Така и „смисъл” – мисъл за мисълта, т.е. знание за това, което озна-

чава мисълта (този израз, образ, които тя предава) (с. 14);

– „Да се осъзнае смисълът – значи да се разбере. А разбирането е основа на общуването не само между хората, но и между човечеството и Света²⁶” (с. 15);

– „Ноосферното смислосъзнание – това вече не е просто смислосъзнание, а ноосферно, т.е. разширило хоризонта на виждане на смислите на битието на човека до равнище на проблемите на единството на Човека и Природата, под които се крият такива макросистеми, в които е потопено битието на човечеството като Биосфера на Земята, планетата Земя, Слънчевата система, Галактиката, Вселената или Универсума” (с. 16);

– „смисълът на живота на човека е в творчеството на човека, в неговото съзидание, а не в потреблението. Това посочват достиженията на всички науки” (с. 28);

– „Разумът преди всичко е интелект, но интелект в неговия висш стадий на развитие, надарен с мъдрост, регулиращ се от критериите на Истината, Доброто и Красотата” (с. 34);

– „Съзнанието на човека в продължение на цялата история на неговото формиране се издига на равнището на космичното, космопланетарно, ноосферното съзнание на човека (с. 139)...

1 януари 2014 г., Санкт-Петербург – София

Бележки и цитирана литература

¹ Хун Цзичен. Вкус корней : Собр. второе. // *Афоризмы старого Китая* / Пер. с кит. яз. В. В. Малявина. – 2 изд., испр. – Москва, 1991, с. 65.

² Рус.: А. И. Субетто.

Ученият е консултант на УниБИТ по редица от разработваните във вуза научноизследователски направления. Той системно подарява трудовете си на Библиотечно-информационния център на УниБИТ, между които са и дарените от него издания, станали основа за структурирането на третия раздел на тази публикация.

³ За съдържателна основа на този и следващия раздел на настоящата публикация е използвана Научната автобиография на А. И. Субето от 2 април 2012 г., публикувана от него като Част III на изд.: **Субетто, А. И.** Научная автобиография и ... : Ч. III. // *Субетто, А. И.* Библиографическая систематика работ (1970–2012). Биография и избранные работы : Юбил. изд.,

посв. 75-лет. авт. / Ноосферная обществ. акад. наук и др. ; Науч. ред. А. А. Горбунов. – Санкт-Петербург, 2012, с. 426432. – *Вж:* бел. 21.

⁴ Руски космодрум, разположен в Архангелска област на 800 км северно от Москва и южно от Архангелск.

⁵ Адюнкт (*лат.*: adjunctus – присъединен) – 1) в революционна Русия, както и в някои други страни – лице, заемащо младша научна длъжност в научно учреждение (помощник на професора); 2) лице, подготвящо се за преподавателска дейност във военна академия, докторант на военното учебно заведение.

⁶ *Рус.*: Госстандарт.

⁷ *Рус.*: АН СССР.

⁸ РСФСР – Руска съветска федеративна социалистическа република.

⁹ *Рус.*: отделение – Ленинградское отделение (ЛЮ).

¹⁰ Николай Дмитриевич Кондратиев (4.03.1892 – 17.09.1938) – руски икономист, основоположник на теорията за икономическите цикли, известни като „Циклите на Кондратиев”.

¹¹ Пьотър Леонидович Капица (9.7.1894 – 8.4.1984) – руски физик, академик, откривател – паралелно с Дж. Ф. Алън и А. Д. Мизенер през 1937 г. – на свръхфлуидността (свойството на вискозитета на течностите да става много нисък при ниски температури) и лауреат на Нобелова награда за физика (1978).

¹² Лев Илич Умански (29.10.1921 – 13.7.1983) – руски психолог, специалист в областта на социалната и педагогическата психология.

¹³ *Вж:* **Субетто**, А. И. Научная автобиография и ... : Ч. III. // **Субетто**, А. И. Библиографическая систематика работ (1970–2012). Биография и избранные работы : Юбил. изд., посв. 75-лет. авт. / Ноосферная обществ. акад. наук и др. ; Науч. ред. А. А. Горбунов. – Санкт-Петербург, 2012, с. 430. – *Вж:* бел. 21.

¹⁴ Т.нар. „голям доктор”.

¹⁵ Т.нар. „малък доктор”.

¹⁶ *Вж:* **Субетто**, А. И. Библиография опубликованных работ, упорядоченная по годам издания (1970–2012) : Ч. I ; Тематическая библиография : Ч. II. // **Субетто**, А. И. Библиографическая систематика работ (1970–2012). Биография и избранные работы : Юбил. изд., посв. 75-лет. авт. / Ноосферная обществ. акад. наук и др. ; Науч. ред. А. А. Горбунов. – Санкт-Петербург, 2012, с. 7–117 ; 118–425.

¹⁷ Някои от тези монографии са публикувани в интернет, поради което заглавията им се предават на езика на оригинала (на руски) (този подход е използван и при описанието на работите на А. И. Субето в третия раздел на настоящата публикация).

¹⁸ Владимир Иванович Вернадски (28.2.1863 – (18630312)6.1.1945) – руски учен естествоизпитател, мислител и обществен деец от края на XIX в. и първата

половина на XX в. Създател на научни школи. Един от представителите на руския космизъм; създател на науката биогеохимия. Дейността му оказва огромно влияние върху развитието на науките за Земята. В кръга на интересите му влизат много науки: геология, почвознание, кристалография, минералогия, геохимия, радиогеология, биология, палеонтология, биогеохимия, метеоритика, философия и история. Занимава се с организаторска научна и обществена дейност.

Автор е на учението за биосферата и ноосферата. Биосферата обхваща цялата повърхност на Земята, покривайки я със слоя на живото вещество.

Ноосфера (*гр.*: nōos, nous – разум + *гр.*: sphairā; *лат.*: sphæra; *фр.*, *англ.*: sphere – кълбо, земното кълбо, небесата ... ; област ...) – обвиващата земното кълбо идеална „мислеща” обвивка, чието формиране е свързано с развитието на човешкото съзнание; сфера на взаимодействие на природата и обществото, в пределите на която разумната човешка дейност става най-главен и определящ фактор на развитието. За нейното обозначаване се употребяват сходни термини с различни отенъци: техносфера, антропосфера, социосфера, инфосфера, семиосфера.

¹⁹ Първият историк на Англия – монахът от манастира в северната част на страната в Яроу – Беда Достопочтени (Bede /Beda, Baeda/ Venerabilis /672 или 673 – ок. 735 г./), който написва „Църковна история на английския народ”, е автор и на един от първите автобиобиблиографски списъци, достигнал до нас – „Бележки за самия себе си и своите книги” (ако не взимаме под внимание биобиблиографските трудове на медика и философа Клавдий Гален /Claudius Galenus, 129 или 131 г. – ок. 200 или ок. 210 г./ „За реда на собствените книги” и „За собствените книги” /П в./).

Автобиобиблиографският жанр присъства впоследствие в историята на библиографията чак до наши дни и представлява компонент на творческата лаборатория на авторите – на техните различни, в това число и библиографски, трудове. Жанрът е съществен уникален вторичнодокументален източник за изследване на архивни и други документи за дейността и личността на учените. Но за съжаление автобиобиблиографските списъци никога не навлизат в широката информационна практика на обществото, както изтъква с огорчение, в частност, и историкът на библиографията К. Р. Симон в своя капитален за вечни времена труд „История на чуждестранната библиография” (1963; 2010), запазвайки своя личен (за автора) непубличен характер, който става известен само на тесен кръг от професионалната общественост (изследователи).

Вж. библиографските характеристики на цитираните в настоящата бел. източници в изд.: **Куманова**,

А. Ризома на инфосферата : Морфология на библиографията : Генезис на световната универсална библиография : Теория на библиогр. форма : Учебник по общо библиографознание / Предг., рец. С. Денчев ; Обща ред., дейкисис Н. Василев. – София : За буквите – О писменехъ, 2012. – 1-442, I-CCCLII, 443–534 с. : 350 ил., 59 сх., 22 репрод. – (Факлоносци ; IV). – Списък на цит. лит.: 1440 ном. назв. – Табл. на термините и понятията, използвани от евро-американските специалисти през XVIII–XXI в. за диференциация на библиогр. явления, имащи отношение към формата на библиогр. информация: 1180 назв. на 20 ез. – Именен показалец ; Географски показалец ; Показалец на заглавията ; Списък на съкращенията. – Юбил. изд., посветено на 250-годишнината от написването на „История славяноболгарская ...” от Св. о. Паисий Хилендарски. – Публ. и в: <<http://www.local.svubit.org/2009/03/08/openda>> – до 30.09.2010; от 30.09.2010: <http://www.sno.unibit.bg>. Публ. и във вид на ел. кн. в изд. „За буквите – О писменехъ” (2012): <<http://www.sno.unibit.bg>>.

²⁰ Срв.: аналитично цитираното в бел. 3, 13 и 16 погоре автобиобиблиографско издание на учения „Библиографическая систематика работ (1970–2012). Биография и избранные работы” (2012).

²¹ Вж.: Субетто, А. И. ... Избранные работы : Ч. III. // Субетто, А. И. Библиографическая систематика работ (1970–2012). Биография и избранные работы : Юбил. изд., посв. 75-лет. авт. / Ноосферная обществ. акад. наук и др. ; Науч. ред. А. А. Горбунов. – Санкт-Петербург, 2012, с. 433–586. – Вж.: бел. 3, 13 и 16.

²² Влаил Петрович Казначеев (род. 17.7.1924) – руски учен в областта на медицината, биофизиката, екологията, социологията, педагогиката; доктор на медицинските науки, академик на Руската Академия на медицинските науки, професор. Автор на основополагащи трудове по космопланетарно човекознание. Автор на стихотворните сборници: „Что истина?” (1994) и „Надежда” (1999).

²³ Вж.: Субетто, А. И. Оценки, поздравления : Ч. IV. // Субетто, А. И. Библиографическая систематика работ (1970–2012). Биография и избранные работы : Юбил. изд., посв. 75-лет. авт. / Ноосферная обществ. акад. наук и др.; Науч. ред. А. А. Горбунов. – Санкт-Петербург, 2012, с. 587–606.

²⁴ Славянска дума!

²⁵ Срв.: епиграфа към настоящия текст.

²⁶ Тук и навсякъде в настоящия текст понятията се изписват под формата, получила място в творчеството на А. И. Субето.

**ACADEMICIAN ALEXANDAR IVANOVICH SUBETTO –
A PHILOSOPHER OF XX–XXI CENTURIES
(Noospherism. Meta-classification. Qualimetry: Secondary documentary macro
description)**

Prof. Dr. Sci. Alexandra Kumanova

Abstrakt

In the three parts of the overview – I. Biographical sketches; II. Bibliographical profile; III. Recent researches (to 1 January 2014).

It is carried out a macro secondary documentary survey of more than 1000 publications of the philosopher-encyclopedist from which 280 are monographs from 1970 to 2013. Are emphasized the main trends in his work – noospherism, metaclassification, qualimetry.

Are pointed out the essential ideas of the scientist in his monograph *Noosfernoe smyslovedenie* (2012).

Key words: academician Alexandar Ivanovich Subetto – biographical sketches – bibliographical profile – recent researches (2012–2013) – noospherism – metaclassification – qualimetry

ЕПИСКОП НЕСТОР ОСТАНА ЗАВИНАГИ В РУСЕ

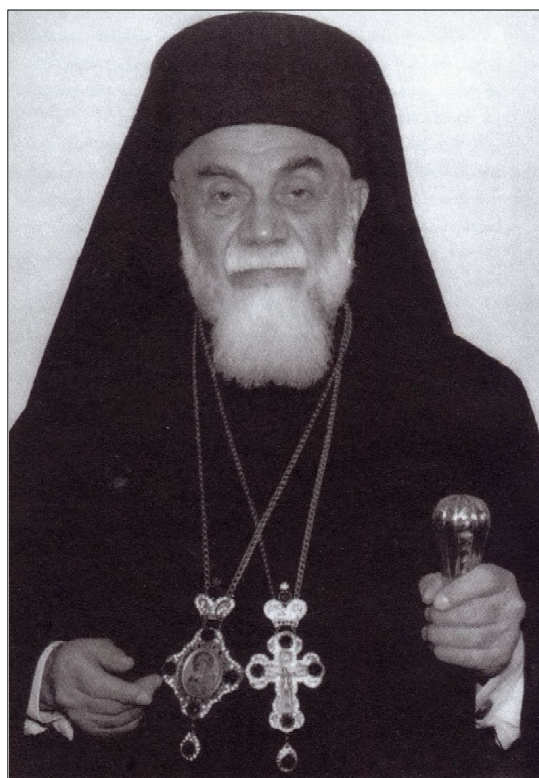
Тодор БИЛЧЕВ

гл. експерт в Държавен архив – Русе

Навярно малцина вече помнят името Нестор Смоленски. И още повече в Русе. Именно затова сега искам да ви припомня какво бях написал за него аз преди цели 14 г., когато поводът беше близък до сегашния. „Епископ Нестор Смоленски (с мирско име Никола Стефанов Кръстев) – написах тогава – определи Русе за пристанище на своя витален духовен свят. Всъщност духом дядо Нестор никога не е напускал аристократичния Русе, а сега окончателно стана русенец. Преди седмица той осъществи отдавнашното си желание да предаде в Държавен архив – Русе, талантливо създадените, грижливо съхранени и пренесени от него през времето документи и материали, съпътствали нелекия му житейски път.”

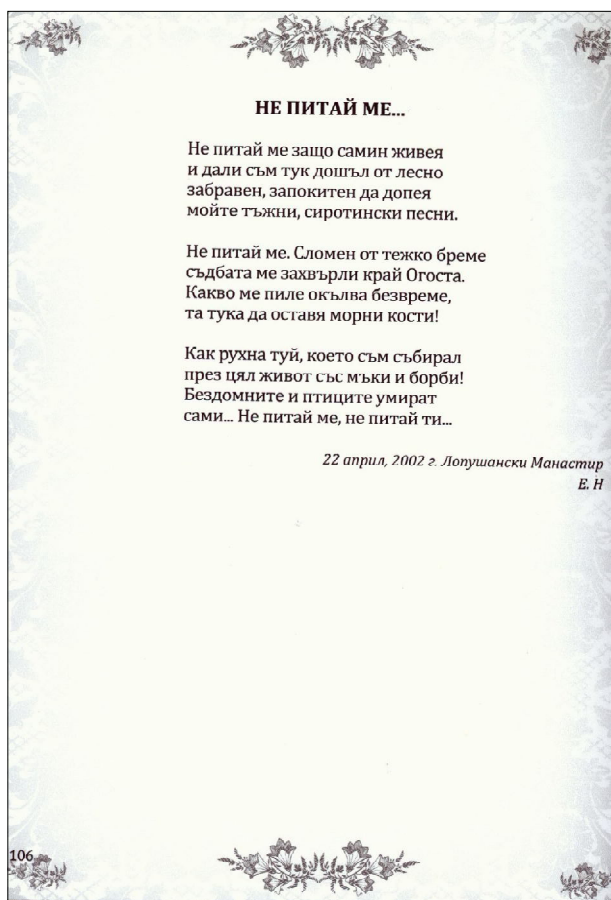
Това направи той и сега, 14 години след първото му идване в Архива, но този път вече посмъртно, защото нелекият му житейски път успокоително вече приключи точно на 14.03. 2013 г., а една година след това, на 16.06.2014 г., аз изпълних съкровено то му желание, като донесох от Лопушанския манастир и последните негови духовни творения, които още на 10 май 2009 г. той ми бе завещал със заветните слова: „С молба да се предадат в Държавен архив гр. Русе при другия мой личен архив там. Мой скъпи приятелю г-н Билчев, приберете и тия мои последни тъжни песни. Благодарност и в тоя и в отвъдния свят. Вашият 1 еп. Нестор.”

Наистина той беше и си остана най-първият не само мой, но и изобщо сред българските епископи, за когото и сам именитият френски литературен критик и писател Жан Жак Митеран доста изразително убедително изрече на 14

29 май 1925 – 14 март 2013

юни 2002 г. в Лопушанския манастир: „Във Ваше лице видях един от върховете на поезията от края на XX в. и началото на нашето столетие.” А аз отварям посмъртното издание на епископ Нестор, озаглавено с единственото обединяващо слово „Стихотворения”, където чета: „Много пъти тук бях на умиране/ със протегнати за помощ ръце/ и усещах как сърцето ми спираше,/ мойто слабо, – мойто силно сърце./ Колко много поemi и повести,/ ненаписани тук преживях!/ Посред мъки и палеци горести,/ колко низост човешка видях!.../ – 13 април 2008 г. Лопушански манастир.” И още:

„Заврял глава у жаркото огнище/ на спомени
неизпепелени/ аз сам си заповядам: не раз-
нищвай/ нишките на дните преживени./ И не
мисли за твоята Голгота;/ като Христос раз-
пънат бе и ти, –/ злодейци ти прекъснаха жи-
вота.../ За стотен път си заповядам – спи!/
– 26 ян. 2006 г. Лопушански манастир.” И най-
накрая: „Не питай ме защо самин живея/ и

дали съм тук дошъл от лесно./ Забравен, за-
покитен да допея/ моите тъжни, сиротински
песни./ Не питай ме. Сломан от тежко бреме/
съдбата ме захвърли край Огоста./ Какво ме
пиле окъква безвреме,/ та тука да оставя
морни кости!// Как рухна туй, което съм съ-
бирал/ през цял живот със мъки и борби!// Без-
домните и птиците умират/ сами... Не питай
ме, не питай ти.../ – 22 апр. 2002 г. Лопушан-
ски манастир”. В ръкописния вариант послед-
ният стих е /ненужни, непотърсени, сами.../,
който на мене лично повече ми харесва, както
и посвещението в началото на любимата му
икономка и болногледачка Еленка Константи-
нова, чрез която стана и предаването на тази
втора част на епископ Несторовия толкова тъ-
жен архив.

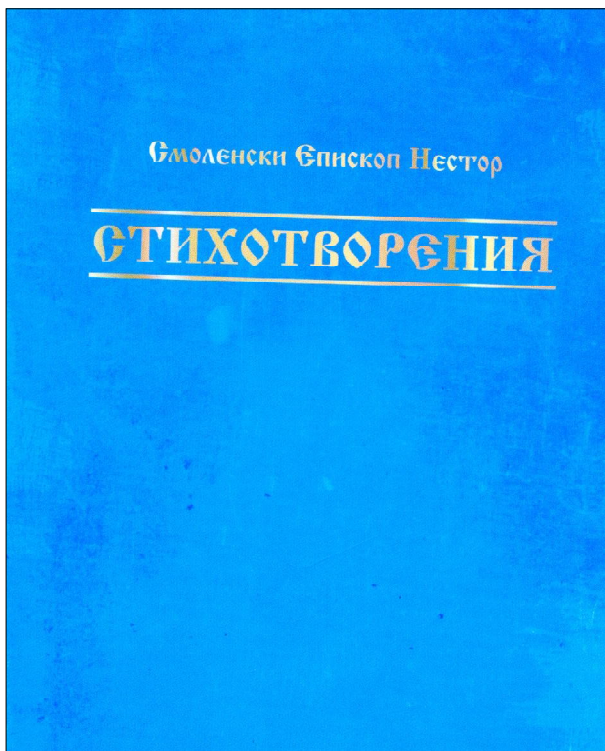
А началото било тъй обещаващо. В единия
от предадените му четири обемисти бележника
с всекидневните записки на епископа срещу
датата „31 март 2004 г. – сряда. Лопушански
монастир” четем: „Дойдох в манастира на
23.II.2001 г. Любезно ме приеха игуменът арх.
Емилиан и наемателят на манастирския хо-
тел и ресторант г-н Сашо Миланов. Заредиха
се спокойни и радостни дни.” В резултат на тях
той успява да създаде, съхрани и днес да полу-
чим при нас в Държавен архив – Русе, неговите
четири дневника за периода 2003–2009 г.,
интересния му бележник, написан и озаглавен
от икономката му Еленка Константинова като
„Дарствени надписи върху книги в личната биб-

С молба да се преда-
дат в Държавен архив гр. Русе
при групия мой личен архив там.
Мой скъпи приятелю г-н Бицкев,
приберете и тези мои последни тъжни
песни. С благодарност и в тоя и в
отвърнит свят.

Вашият / еп. Нестор

10 май 2009 г. Лопушански манастир

лиотека на еп. Нестор Смоленски и някои щрихи от писма до него”, сред които открояваме: „Един пролетен ден на 1948 г. Змей Горянин ме срещна на площад „Св. Неделя”, София, прегърна ме и по повод отпечатаното ми стихотворение „Майка” в сп. „Християнка” каза: „Не знаеш какво си написал! Бог те е целунал по челото – цяло ведро дар те е дарил!”. И още: „През 1948 г. о. Нестор получава голямата литературна награда „Елена Дживизова” от 20 000 лв. за стихотворението „Реквием”, посветено на трагично загиналия Неврокопски митрополит Борис, а през 2004 г. жури на Софийската фондация „Свети Евтимий патриарх Търновски” му присъжда престижната надконкурсна награда за поема, посветена на същия патриарх.”

Тази поема и документацията за кандидатстването и получаването ѝ също са вече при нас, в русенския архив. А в отправения бърз вече поглед върху другите ни дарения няма как да не забележим многобройните научнопопулярни и чисто научни статии на епископ Нестор, публикувани в различни вестници и престижни списания, както и множество техни

ръкописни варианти. „Сънувам Долна баня” е почти биографично-носталгичното му стихотворение за родното място, а „Бездомници”, „Майка”, „Съдби човешки” и др. са ръкописите на стиховете на еп. Нестор, писани в Русе, Рилския и Лопушанския манастири и другаде през времето 1941 – 2010 г. Особен интерес представляват и обемистите му преписки с най-обикновени и много известни личности от обществения, духовен и културен живот като митрополитите Дометиан Видински и Неофит Русенски (сегашен патриарх Български), професорите Аксиния Джурова, Румяна Павлова и Невена Дончева, руският емигрант Николай Лоза Младши и др. Не би трябвало в заключение да пропуснем и изключително ценните „Описание славянскихъ рукописей.”, издадени в Москва съответно през 1855, 1859 и 1865 г., които дядо Нестор съвестно е съхранил и принесъл до нас, за да ги има и след него дори.

„Може би по-добре е така:/ да избягаши от разприте люти,/ като друмник да тръгнеш в света/ и починеш в Христовите скути/”. Цитирам тези редове от известното дядо Несторово стихотворение за големия шуменски свещеник поп Дошо, за когото и аз някога издадох книга, озаглавена „Божий друмник”, тъй като виждам в тях почти повторение на същия жизнен Несторов път. Само където той не успя да избяга от „разприте люти”, но, надявам се, блажен полегна „в Христовите скути”. Защото и от некролога на Светия Синод, издаден в деня на блажената му кончина четем: „Доайен по възраст и хиротония сред епископите на БПЦ. Последните години от живота си архиереят пребиваваше на покой в Лопушанския манастир, Видинска епархия, където още приживе бе пожелал да бъде и погребан. „Блажени са мъртвите, които умират в Господа отсега... нека починат от трудностите си: делата им вървят заедно с тях.” „Бог да го прости” – завършили синодалните. А аз отварям отново неговия дневник и на датата 31.01.2004 г. чета: „Смъртта не е край. Идва краят на тялото, но не и краят на душата.”

Да, така е, дядо Несторе! И твоята след
всичко това остава завинаги в Русе! Дано
най-подир виталният ти дух бъде спокоен
и задоволен!...

Но понеже приживе бях му обещал,
сега завършвам това си слово за него със
стихотворението:

ЕПИСКОП НЕСТОР СМОЛЕНСКИ

Роден от смъртни и проходил със смъртта –
за тебе тайни скрити нямаше в света.
На който ти показва светлите чада –
княгиня Олга, Евтимия, Йоанна.

Неповторимо в дивни песни ги възпя
и пред Божеството викна им „Осанна!“.
Макар че тебе те разпънаха на кръст –
ти не остана само шепа кална пръст,

от която ни създадоха недавна.
Твоята участ беше зла, но много славна.
Че от пръстта, с която беше сътворен
Божествена искра пламтеше всеки ден!

Край тебе кой не мина, той те не руга
и не покри със злоба страдната душа!
За туй, че бе светило в мрачни времена –
да те гаси поиска Вечната тъма!

Но Бога ти, че хвалеше Го от дете
и Го възпя, притихнал, в Божи нозе,
със обич Той целуна светлото чело
и дар дари те със препълнено ведро!

А ти не спираше – все възхваляваше
туй, що от Него в тебе заблестяваше!
Поетичен връх французин те нарече,
а ти завинаги на Бога се обрече!

До дъното изпил горчивата си чаша,
ти вече нямаше от кого да се плашиш!
И като светец, отречен от людетe –
на Христос полегна тихо във нозете...

Тодор БИЛЧЕВ

*Бог да те прости и възнагради,
уважаеми Дядо Несторе!*

BISHOP NESTOR STAY FOREVER IN RUSE

Todor Bilchev
Chief Expert, State Archive Ruse

Abstrakt

This article contains information about the life and work of the Bulgarian Orthodox Bishop Nestor Smolenski (Nikola Krastev Stefanov). Reported data submitted by Bishop Nestor documents and materials for the collection of the State Archives – Ruse. Cited a statement by the French literary critic and writer Jean Jacques Mitterrand on 14 June 2002 in Bulgarian monastery Lopushanski for poetic works of Bishop Nestor Smolenski: “In your face I saw one of the vertices of the poetry of the late twentieth century and the beginning of our century. “

„СТРАНИЦИ ОТ ИСТОРИЯТА НА КНИГАТА” БЕ ПРЕДСТАВЕНА ВЪВ ВЕЛИКО ТЪРНОВО

На 11 ноември 2014 г. в трети корпус на Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий”, факултет „Математика и информатика”, проф. Лъчезар Георгиев представи пред публика от студенти, преподаватели и журналисти своята монография „Страници от историята на книгата. Книгоиздаване и печатни комуникации на Балканите и в Европа” (2014), издание на Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий”. Премиерата и книгата бе отразена от областния всекидневник „Янтра Днес” и от регионалната телевизия „Видеосат”.

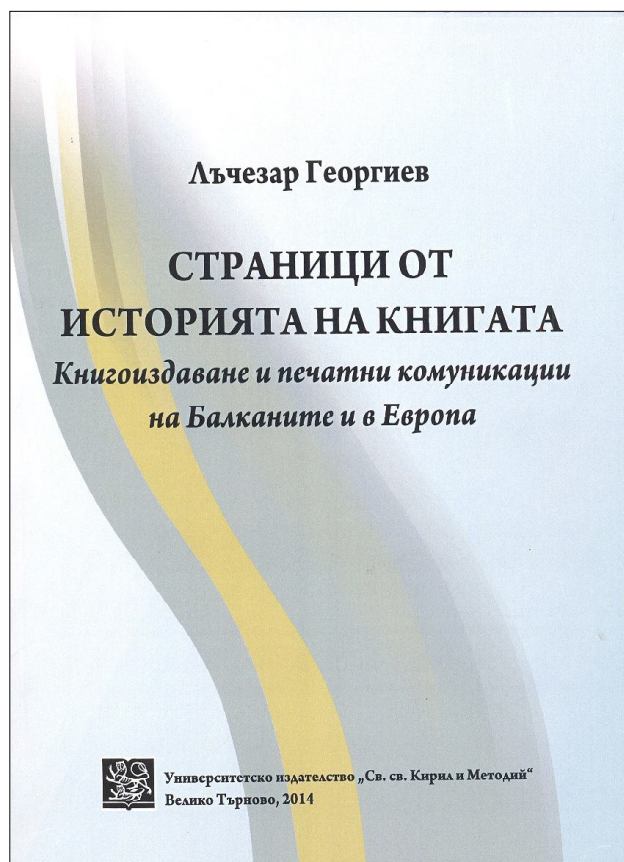
Срещата се водеше от доц. Ал. Ковачев – ръководител на катедра „Книгоиздаване и БИД” при ВТУ.

Проф. Лъчезар Георгиев посочи, че няколкото глави в раздела „Ретроспективен преглед на печатните комуникации и книгата 1806–1944” включват изследвания за книгоиздаването, издателската и печатарската дейност у нас през първата половина на XIX век и до 1878 г. Проследени са издателските прояви и развитието на печатните комуникации на територията на Османската империя; българското книгопечатане в чужбина през този период; приносите на поизвестни издатели, печатари, книгоразпространители. Направен е обзорен преглед на книгата и издателското дело след Освобождението до 1944 г., като се визират бележити издатели – Драган Манчов, Илия Р. Блъсков, Христо Г. Данов, а в изнесената

кореспонденция се включват авторитетни учени и писатели като Васил Друмев (митрополит Климент Браницки) и проф. Иван Шишманов. Разгледана е дейността на печатници-издателства в извънстолични средища – Велико Търново, Свищов, Русев, Пловдив, Кюстендил, Дупница, Шумен, Севлиево, Варна, Бургас и пр.

Самостоятелна глава отделя място за емблематиката на българската ръкописна книга и нейните проекции в предосвободенски издания, като са дадени примери и илюстрации от разглеждания доосвободенски период, характеризиращи пътя на родното ни книгоиздаване. Разгледани са сдружаванията и съвместните дейности на дълголетни издателски фамилии между двете световни войни. Изтъква се приносът на книгоиздателство „Хемус”, но същевременно се проследява успешната дейност на книгоиздателствата „Стоян Атанасов”, „Т. Ф. Чипев”, „Казанлъшка долина”, „Христо Г. Данов”, „М. Г. Смрикаров”, „Древна България”, „Ал. Паскалев”, „Жеко Маринов”, „Иван Куюмджиев”, „Добромир Чилингиров” и др. Прави се аналитичен преглед и на по-значителни акционерни и командитни дружества и кооперативни сдружения за издателска дейност.

Книгата включва още раздела „ПЪТУВАНИЯ С КНИГАТА”, който излиза извън рамките на обичайния научен стил и отразява пътувания на автора към книжовността из Балканите и в Европа, с идеята да

се проучат книгата и печатните комуникации в големи центрове на книжовната култура. Читателят пътешества заедно с писателя по пътя му към духовността, издателската и печатарската дейност на места, които са интригуващи и не напълно познати на българския читател. С примерите за висок професионализъм в печатните комуникации и в производството на книгата Л. Георгиев въвежда в интересен и вълнуващ свят, за да види как се ражда книгата. Репортажните и на места пътеписни нюанси са по-скоро за колорит и нямат за цел да изместват водещата за автора тема – книжовността в три крупни центъра на Православието и книгопечатането.

Третият раздел „КНИЖОВЕН ЛИСАБОН“ тематично продължава търсенията на Л. Георгиев в изследването на португалски писатели, издатели и книги, като тук се прави аналитичен преглед на португалската тема в творчеството на наши автори, а също

и на съвременни португалски писатели, преведени у нас. „Писах този раздел, оформен като самостоятелна студия, в период, който бе поставена под печат книгата ми „На брега на Лисабон“ – изтъкна проф. Лъчезар Георгиев. – Докато тя вече беше под печат, наложи се да допълня и да представя с достатъчно изчислен научен стил тук тази студия (в края на резюмета на португалски и английски език), в която част от текстовете са включени в „На брега на Лисабон“, но сега вече и допълнени с повече аналитични прегледи върху творчеството и композиционните особености в белетристичните творби на майсторите на прозата – португалските писатели Еса де Кейрош и Жуау Агиар – вече познати и в България с доста значителна по обем продукция (предимно романи). Получи се самостоятелна структура и затова реших тя да бъде своеобразен финал за „Страници от историята на книгата“.

Книгата е илюстрирана богато със снимки и факсимилета на документален материал. Включени са резюмета и биографични данни за автора на английски и руски, а в последния раздел и на португалски език.

На 17 ноември 2014 г. проф. Лъчезар Георгиев представи в сутрешното предаване за култура на телевизия „Видеосат“ (водено от журналиста Мирослав Дечев) по-обстойно „Страници от историята на книгата“, говори и за художествено-документалната си книга „На брега на Лисабон“ (С., 2014). Проф. Л. Георгиев припомни за великотърновските зрители на „Видеосат“, че през есента на 2014 г. се отбелязват 20 години от учредяването на списание „Издател“ и разказа за първите му стъпки, за трудностите и сполуките през двете десетилетия интензивен творчески път на изданието.

ВТОРИ ТОМ ВОЕННА ПРОЗА „ХРАБРОСТТА И МЪКАТА НА БЪЛГАРИЯ”

адв. Минко Георгиев

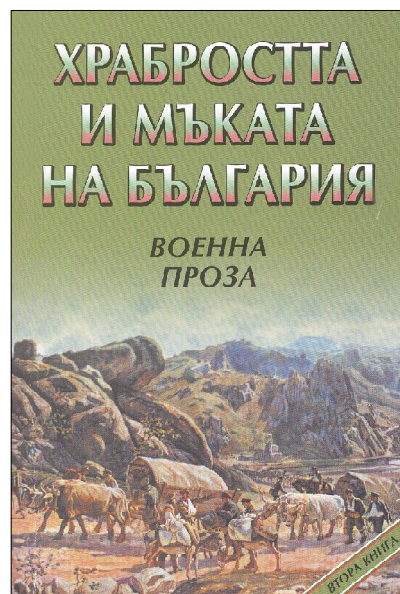
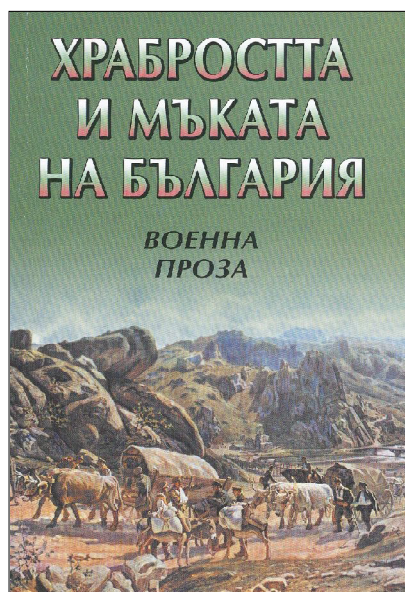
Във вълнуваща обстановка пред многобройна публика на 29 октомври 2014 г. в Централния военен клуб в София бе представен вторият том (книга втора) на антологията „Храбростта и мъката на България. Военна проза”¹. Съставител и автор на предговора и бележките за авторите е Георги Йорданов Георгиев, утвърден наш издател, писател и член на СБП и СБЖ. В емоционалния и вълнуващ предговор към изданието „Воинът в бой и в мир” Георги Й. Георгиев отбелязва интересна информация във връзка с издаването на поредицата: „През 2011 и 2012 г. тритомникът „Храбростта и мъката на България” претърпя две издания. В трите книги бе представена антологично поезията, военната проза и баталното изкуство. Авторы бяха предимно творци, които участваха във войните. Художественото богатство, сътворено през годините, наложи да се издаде книга втора на поетичната антология през 2013 г. Неин съставител и редактор отново е Драгомир Шопов. И тази книга излезе по решение на Централния управителен съвет на Съюза на ветераните от войните на България. В изпълнение на това решение се заех със съставянето на книга втора на военната проза. Подвигът, героизмът и мъката на поколения българи, воювали за отечеството, са показани през очите на над осемдесет автори... В част втора на книга втора са представени над петдесет произведения на белетристи – разкази повести и романи. В тях оживяват образите на войници, на офицери и сержанти, обрekli се професионално на своя дълг...”². Изреждайки десетки имена на талантиви белетристи, Г. Й. Георгиев допълва, че е правил подбора за втората книга на антологията след днешен прочит на всяко произведение, независимо от съдбата на автора му, а критерий за неговото пристрастие единствено е било художественото равнище на творбата. „В дей-

вителност всичките осемдесет и две публикувани произведения рисуват синтезирано, плътно, разноцветно, нюансирано вътрешния вътрешния мир и нравственост на българските синове и дъщери, подготвяли се да служат с оръжие в ръка на България. Убеден съм, че и тази книга е част от художествената история на народа и на неговата армия”³ – споделя в цитирания предговор г-н Г. Й. Георгиев.

Редно е да се отбележи и фактът, че вторият том от „Военна проза” на тритомника „Храбростта и мъката на България” се издава по решение на Централния съвет на Съюза на ветераните от войните на България. Поредицата е под общата редакция на проф. д.и.н. полк. о.р. Марин Калонкин. Книгата е осъществена от столичното издателство „Пропелер” – София. Съставител и редактор е Георги Й. Георгиев, а художник Димитър Донев. В първата си част книгата включва творби от майстори на прозата, сред които Йордан Йовков, Кръстьо Белев, Стоян Бойчев, Димитър Вълев, Емил Манов, Пелин Велков, Генчо Стоев, Никола Статков, Николай Траянов и др. Във втората част са представени със самостоятелни разкази или откъси от по-големи произведения писателите Георги Алексиев, Драгомир Асенов, Росен Босев, Лъчезар Георгиев, Емил Елмазов, Васко Жеков, Слав Хр. Караславов, Васил Попов, Никола Радев, Йордан Радичков, Серафим Северняк, Янко Станоев, Климент Цачев, Дончо Цончев, Стефан Чирпанлиев и още мнозина майстори на съвременната белетристика.

Във втората част на антологията е включен откъс от повестта на главния редактор на списание „Издател” проф. д-р Лъчезар Георгиев „Санта Инес”, излязла през 1990 г. във Военно издателство – София⁴.

По време на премиерата в столичния Централен военен клуб на авторите във втория том

на антологията бяха връчени екземпляри с надпис: „С фронтова благодарност. Председател на ЦС на СВВБ доц. д-р Иван Сечанов”. Приветствие към съставителя и издателите на поредицата бе поднесено от председателя на Съюза на българските писатели г-н Боян Ангелов.

В заключение ще посоча, че антологията „Храбростта и мъката на България” е един феноменален издателски факт и принос към военната художествена литература у нас. Подбраните творби – разкази, новели, откъси от повести и романи, събират най-доброто от родната ни белетристика.

Нека припомним, че през 2010 г. издателство „Пропелер” издаде първия том от поредицата военна проза „Храбростта и мъката на България”, също съставен, с предговор и бележки от Георги Й. Георгиев⁵. Още тук, на контратитула, е отбелязано: „Тритомникът „Храбростта и мъката на България” (поезия, проза, живопис) се издава по решение на Централния управителен съвет на Съюза на ветераните от войните на България”⁶. И в първата част на тази първа книга от поредицата са включени писатели, вече признати за класици в литературата ни – Иван Вазов, Михалаки Георгиев, Елин Пелин и Йордан Йовков, Антон Страшимиров, Михаил Кремен, Константин Петканов, Людмил Стоянов, Георги Райчев, но и военни писатели със силно художествено присъствие като Владимир Мусаков, Илия Волен, Добри Немиров, Теньо Тончев, Илия Иванов-Черен и др. Втората част предста-

вя военна проза с произведения от съвременни белетристи – Рашко Сугарев, Павел Вежинов, Йордан Вълчев, Станислав Сивриев, Иван Мартинов, Ивайло Петров, Иван Аржентински, Иван Руж, Петър Славински, Драган Тенев и пр. „Най-характерната черта на българската проза за войните е нейният хуманизъм. Тя е пропита от него” – отбелязва в предговора си съставителят и редакторът Георги Й. Георгиев⁷.

БЕЛЕЖКИ

¹ Храбростта и мъката на България (Военна проза). Втора книга. Състав. и авт. на предг. и бел. Г. Й. Георгиев. – София: Проспелер, 2014. – 512 с.

² Георгиев, Г. Й. Воинът в бой и в мир. // Цит. съч. Храбростта и мъката на България (Военна проза). Втора книга. С., 2014, с. 5–6.

³ Георгиев, Г. Й. Воинът в бой и в мир. // Цит. съч. Храбростта и мъката на България (Военна проза). Втора книга. С., 2014, с. 7.

⁴ Георгиев, Лъчезар. Санта Инес (откъс). // В: Цит. съч. Храбростта и мъката на България (Военна проза). Втора книга. С., 2014, с. 198–203. Публикуван по: Георгиев, Лъчезар. Санта Инес. Повест. – София: Военно издателство, 1990. – 120 с.

⁵ Храбростта и мъката на България (Военна проза) [Първа книга]. Състав. и авт. на предг. и бел. Г. Й. Георгиев. – София: Проспелер, 2010. – 384 с.

⁶ Цит. съч., с. 2.

⁷ Георгиев, Г. Българинът на война. // Цит. съч. Храбростта и мъката на България (Военна проза) [Първа книга], с. 6.

САМУИЛ СТРЕЗОВ. СПОМЕН ЗА ЕДНО ПЕРО

Георги Н. Николов

Припомняйки си Самуил Стрезов, един от сериозните представители на галерията писатели-емигранти, безотговорно загърбени от съвременната ни литературна история, трябва да тръгнем по много запрашени следи... В хода на годините животът и художественото му наследство губят своите ясни очертания. Мнозина не са чували за него. Но литературната дейност на Стрезов и днес осъществява връзка между българския читател и латиноамериканската култура. Поднася ни редица сведения, факти, исторически анализи на художествения генезис в Аржентина, Испания, Португалия. Показателно е, че още през 30-те години на миналия век те стават достояние на нашия читател, препечатани в българската художествена периодика. В този смисъл творчеството на Самуил Стрезов има своето заявено и извоювано художествено поле, което би трябвало да се познава.

Данни за житейския път на автора черпим от разнообразни източници – спомените на Борис Шивачев и Радослав Тричков (сп. “Септември”, 1984, № 8, с. 127–165), автобиографичната книга на Тодор Ценков “С перо и слово в Аржентина”, монографичния роман на самия Стрезов “Анга” и т.н. Той е роден в София през 1901 г. в семейството на македонски преселници. Но както много от тях, и младият Самуил е принуден рано да напусне страната, за да дири прехрана отвъд океана. Привлича го идеята за Южна Америка – този “рай” за бедняците, чиито предимства мълвата преувеличава непрестанно. Струва ми се, че още един подтик въздейства силно върху него. “В Европа има нещо гнило” – отбелязва Борис Шивачев в “Изповедта на един страдалец”. Това са лешовете от световната война, които вонят. Това са несправедливите договори и страшната мизерия, които душат... Авторът, героят от “Анга”, мечтае за простор, за чист въздух и свобода. Но накъде?

Независимо от основната причина, около 1920 г. Самуил Стрезов е вече в Аржентина. Работник в петролните извори на Комодоро Ривадавия, прислужник, оркижеро (жетвар), а най-често недохранен скитник, това са перспективите, предложени му от новия континент. Съдбата на Стрезов повтаря жизнената орис на Шивачев в Аржентина, на Стефан Кинчев в Бразилия, на Петър Моллов в Уругвай – и на кого ли още не?...

“Крачим автоматически из стърнищата на аржентинското поле, а духът ни се носи далече, под кристалното небе на нашата малка страна – спомня си Тричков. – Там сега е зима. Къщите са похлупени от белоснежна пелена и под краката на хората скърца студът. По улиците сноват

коледа, пеят песни и вестят щастие по домовете. Весело е в родните къщи... Над нас слънцето силно пече, гъста мараня трепти над стърнищата, цари страшна задуха. Календарът и тук показва януари 1922 година, но не е Коледа. Тук е само неделя, лятото е в разгара си. Нивите са узрели и житните класове трябва да се превърнат в истинско злато. Най-късно след 20 дни това жито ще почива в грамадните складове и ще бъде предмет на безсънни нощи за борсовите спекуланти... Главите ни тежат, кръстът боли, пръстите болят, но трябва да се работи. Нам са нужни пари, за да можем да се върнем под бащина стряха. Работим от тъмно до тъмно.”

Трудното “запознаване” на Стрезов с аржентинската обществена картина има и своята добра страна. Под влияние и под примера на Борис Шивачев започва усилена самоподготовка – това му дава възможност да оцелее като личност и да противоборства на проблемите. Изучава испански език, прави първите си стъпки в журналистиката и на писателското поприще. В битката за оцеляване с много воля оформя своите естетически и, естествено, граждански позиции. Търси сред българските колонисти сродни по дух и творческа нагласа люде, за да пристъпят към издаване на собствена (българска) преса и художествени произведения. И все по-често споделя с белия лист натрупаните с годините впечатления, познания, осъзнати истини. Стреми се да изрази своя копнеж по България, който го съпровожда неотменно... Авторът сътрудничи на аржентинските вестници и списания. Свои творби публикува и във вестник “Български глас” (по-късно “Родна реч”) и списание “Българска мисъл”, издавани в Буенос Айрес. У нас печата в “Слово”, “Вардар”, “Заря”, “Развигор”; в списанията “Демократическа младеж”, “Новис”, “Трезва младеж”, “Български турист”. Занимава се и с преводи на испански език. Така представя пред латиноамериканската публика наши автори – “Константинов Алеко – до инесперадо” и пр. Може да се каже, че Стрезов е всъщност естетически продължител на традициите, очертани от Шивачев в нашата литература, и един от ранните сериозни испанисти на България.

Издиреното досега художествено наследство, макар неголямо по обем, подчертава задълбочените интереси на писателя. То се състои от завършени белетристични творби и от фрагмен-

ти, от пътеписи и кратки литературно-исторически изследвания. Журналистическата дейност на Самуил Стрезов, поради своя оперативен характер, днес има предимно познавателно значение.

Много от работите му са създадени направо на испански. Това доказва владеещото на езиковия нюанс и позволява творбите да достигат най-бързо до читателската аудитория.

На испански език е сътворен и романът “Анга”, издаден в Буенос Айрес през 1929 г. – първата крупна творба на Стрезов на литературното поле. Той е художествен израз на изживените от него катаклизми, случки, обстоятелства, допълнени със спомените за родния край; за лишеното от корен скитничество и за бедността. По редовете е проследена нишката на един причудливо лъкатушещ живот – авторовия...

Книгата е изградена от две взаимно допълващи се части: “Европа” и “Америка”, всяка от които може да се разглежда и самостоятелно. Основата на първата част и идеен подтик за написване на мащабно белетристично произведение е историческа: Илинденско-Преображенското въстание. Както Стоян Христов с “Една българка” и Стефан Кинчев – “Странната идея на един момък”, авторът се връща към първопричините, отклонили съдбата на много хора в неочаквано русло. От позицията на времето осмисля и чертае мащабна панорама на общия подем, организационната подготовка, битките. Стрезов не е пряк участник във въстанието, нито дори негов очевидец, ала трусовете на македонската орис са трайно запечатани в цялата му идейно-естетическа нагласа. Още повече че животът на близки нему хора и собствената му съдба са следствие от Илинден и той съвсем разбираемо се връща към историческия първоизвор:

“Далечни спомени се пробуждат в моята памет. Бях малък, но знаех за всички приготовления около народното въстание... Цялото село беше обзето от необикновена възбуда. Ние тичахме и викахме до пресипване. Мъжете изваждаха своите старовремски пушки и ножове, тъй дълго крити и пазени, почистваха ги и приготвяха патрони. Жените месеха хляб и шиеха въстанически дрехи.

Борците бяха обикновени хора, но в своя идеал не се страхуваха от нищо. Бяха винаги готови да действат, без да ценят своя живот, нито пък този

на другите. Дисциплината беше желязна, страшна. Революционният комитет издаваше заповеди и този, който не ги изпълняваше, биваше осъждан на смърт.

Но всред безбройните подвизи ясно се чувстваше освободителното движение, вдъхновявано от светлите борци, чийто идеали се издигаха над бурята. Те всички загинаха в борбата, като оставиха светла диря след себе си.”

Въздействащи са описанията на саморазправа с мирното население от потерите, опожарените къщи, преселническите тълпи. Пътят на бежанците през европейския континент е сюжетната връзка между тематиката в двете части. Като нов Ахасфер и героят на Стрезов – едновременно архетип и събирателен – ще преброди Патагония, полярните морета, лесовите на Чако и Парана. Но в диплите на екзотиката, в безкрайно редките мигове на ефимерно щастие, персонажът-българин остава дърво без корен. Снагата му не се кърши от бурите на житейската участ, ала съзнанието няма покой. Нито креолът Феликс, нито обичащата го Анга могат да заменят родния край, потънал в омарата на океана. По редовете на романа Стрезов достига до изповедност, но слива с тълпата авторовото “аз”. Стреми се да очертае нейния събирателен психологически портрет. “На фона е масата – пише вестник “Литературен глас” в бр. 44/1929 г. – хиляди, милиони човешки същества, които страдат. Които се огъват под бремето на една безмилостна експлоатация. Авторът на “Анга” обича унижените и експлоатираните. Той сам е унижен и експлоатиран...”

Романът трябва да бъде осмислян и от друга страна. В него писателят допълва, след Страшимир Кринчев и Борис Шивачев, образа на работника-скитник като обект на художествено изображение. У нас типажът-скитник не е непознат и дотогава, но предимно в романтичен вариант – в идилията на Петко Юрданов Тодоров. Разчупвайки рамките на малка България, творците ни вече се запознават със социалната поляризация в завършен, кристализиран стадий. Вниманието си към нея отправя сега и Стрезов, във втората част “Америка”, като внася в разказа своя галерия от архетипове:

“Пътувахме около петнадесет “лястовички”. Това беше печална и живописна група от настоящи и бивши хора. Бяхме прокълсани и брадясали, с чували на гърба, праметнати във вид на раница.

А отгоре на това, обкичени с един куп тенекенца, гърнета и всевъзможни кухненски потреби.

Докато тренът беше в движение, мнозина говореха. Някой свиреше на устна хармоника. А друг един, свит в ъгъла и може би вдъхновен от ситния дъжд, който ръмеше от сутринта, пишеше стихове. По-нататък един дребен човек, който се отличаваше с дълга коса, мечтателни очи и благородно лице, излагаше необходимостта от организация на работниците. Само по този начин те ще се освободят завинаги от своето недостойно положение на експлоатиран...”

Тези герои са щрихираны грубо, с известна ирония от писателя. Но зад привидната “снимка” от живота им се крие дълбокото разбиране на тяхната душевност, стремежи и мечти. Хората, скитници по неволя, съхраняват все така непокътнати националните черти, отличаващи ги от общата маса. Дори и при обстоятелства, от които зависи животът му, героят-българин в “Анга” запазва способността си да разбира и да се възхищава от природата, така близка до умореното му съзнание: “След толкова дълго време, прекарано из безплодните хълмове на Комодоро Ривадавия, след пустинните пампаси, запечатани в моята памет, беше истинско щастие да виждам големи дървета, зелени ниви и ливади, и една блестяща река, кръстосана с канали, която лъкатушеше в долината. Спомням си много добре радостта, която изпитвах, вървейки край зелените изкуствени ливади; като вдишвах жадно аромата на току-що накосеното сено. Беше ме обзело някакво буйно желание да се хвърля върху тревата и даже... да почна да я хапя.”

Още с отпечатването си романът (Буенос Айрес, изд. “Самет”, 1929 г.) привлича вниманието на литературните среди в Аржентина, а критиката му отделя особено място. “Суплементо де ла Протеста” сравнява Стрезов по “своя романтизъм” с Панаит Истрати, а по дълбокото хуманно чувство – с Рафаел Барет. Списание “Кларидад” определя “Анга” за една от най-значимите книги, излезли през годината. “Дело на издателството “Самет” – добавя списание “Ла Насион”, – тя (книгата – б.а., Г. Н.), упражнява значително влияние върху четеца. През очите ни минават просто, но прекрасно написани страници, пълни с поезия... Стрезов притежава лирически замах, без реторика.” Подобни са отзивите на “Ла Критика”, “Носотрос” и пр. Те определят произве-

дението като един от първите и благородни опити при този вид повествование, които кулминират с Горки и продължават в книгите на Панаит Истрати.

“Анга” е първата и най-зряла творба в целия му литературен път. Тя завладява с непресторената си искреност и стремеж към човешко съпричастие. Именно този роман олицетворява разказния дял в художественото наследство на Стрезов. В него е залегнало специфичното и важното от другите, обемно по-малки произведения – разкази, фрагменти, скици. Сред тях е и едноименната на “Анга” миниатюра, която според мен е умален първообраз на идеята за втората част – “Америка”. Книгата притежава и някои черти на пътеписа, отделни особености от публицистичните жанрове. Най-често ги срещаме при описанието на изминатия от героите път; след придобитата в ретроспективния анализ есеистичност и т.н. За жалост, у нас “Анга” е позната само по откъслечни фрагменти, публикувани в различни периодични издания.

Канавата, върху която се гради цялостната сюжетна постройка, е нравствената чистота и твърдост на българина. Именно те превеждат Самуил Стрезов през житейските превратности и го представят днес като талантлив и духовно богат творец.

Пътеписното наследство – пътни бележки, “От Атлантическия до Тихия океан”, “Из планините на Аржентина”, е предназначено почти изцяло за българския читател. Те са публикувани както в Аржентина, така и у нас, по страниците на сп. “Български турист” от края на четиридесетте години.

Свикнали сме да олицетворяваме пътеписа с художественото пресъздаване на впечатления от географски, исторически, природни и пр. забележителности. Но времето внася свои допълнения в този жанр. Откриваме ги, макар все още неизбистрени до край, и в пътеписите на Стрезов. Впечатленията, залегнали по редовете им, в известна част също са осмислени от позицията на скитника. Авторът не само подробно запознава читателите с аржентинската действителност, но и предупреждава скрито, че екзотиката ѝ е само измама за бедняка: “Туризмът в Аржентина е съвършено различен от тоя, който сме свикнали да правим в България. Пешеходството е крайно странно за жителите на обширната страна и не-

веднъж тукашните селяни, “гаучос”, са смятали за чудаци нашите емигранти, които все пак понякога пътуват – по липса на средства – десетки, стотици километри пеша. Туземецът се е движил и се движи почти изключително на кон и затова в литературата на страната конят е одухотворен почти наравно с човека. Все пак, в новата епоха, с индустриализирането на републиката, тази вековна традиция се вече нарушава. Това се забелязва особено във време на икономическа криза, когато мнозина работници сноват пеша по безкрайните полета, за да търсят прехраната си, каквато тогава не намират в населените пунктове.”

Избродил цяла Аржентина, Самуил Стрезов поставя в центъра на своите пътеписи държавното и икономическото устройство на страната. Подробно разказва за спецификата на областите и градовете, посетени от него: Кордоба, Сан Луис, Росарио, Мендоса... Нерядко пътешественикът се връща към страници от местната история и колониалното владичество, борбата на местното население за национална независимост. Стрезов в дълбочина владее фактите от историята и съвременната му действителност и ни ги поднася в единно, стегнато повествование. То също, както и разказното творчество на автора, е изпъстрено с описания на природни картини; наситено е с чувство на възхита и преклонение пред суровата мощ на природата: “Движим се по широк, не много равен път, покрит с педя прах и пясък. Лицата и дрехите ни са почернели. Отвред около нас не виждаме повече от 200–300 метра. Слънчевите лъчи палят и горещият вятър брули лицата ни. На места пътят е препречен с движещи се дюни; тук вятърът свири тревожно, свирепо. Отдавна не сме виждали жива душа по безкрайните, посивели от пепел, печални поля. Съвършено изсъхналите посеви едва се познават. Виждат се мумифицирани трупове на добитък, измрял от глад и жажда... Изпитваме силно нервно напрежение, устните ни са засъхнали, сърцата пропити с незнайна горест.”

Нерядко описваните природни забележителности Самуил Стрезов сравнява с картини от България – “нашата Рила”, “Верилата планина”, “равното Софийско поле”. Дълбокото носталгично чувство от “Анга” се пренася и в пътеписното му наследство. Аналогията на географските местности в Аржентина и България не е случайно. В

странстванията си – *“От Атлантическия до Тихия океан”*, *“Из планините на Аржентина”* и други, авторът се среща и пътува изключително с българи, преселници като него самия. И отново се връща към причините, прокудили го от родния край. С вътрешно вълнение, описвайки красотите на Андите, разказва за статуята на Исус на границата на Чили и Аржентина, издигната от “два братски народа като вечен залог за мирно съжителстване.”

Пътеписите на Стрезов надрастват монологичното начало, често срещано в този род творби. Наситен с фактология, вплетен в емоционалната окраска на душевното преживяване, разказът прави читателите съпричастни. Те изброждат заедно с автора посетените места и рамо до рамо правят анализ на аржентинската действителност от тридесетте години: красива в географските дадености и мащеха с дълбоките проблеми по адаптацията на емигрантската маса. Нарушено е триединството природа – личност – общество. Времето, този могъщ съдник, ще покаже пътищата за желаните обществени промени, които вече зреят в недра на държавната човешка пирамида.

Значителен дял от творчеството на Стрезов се групира в литературно-исторически изследвания върху развоя и тенденциите в латиноамериканската литература; статии-размисли над творбите и жизнения път на отделни творци. “Преглед на аржентинската литература”, “Луиз Ваз де Камоенс”, “Из испанската литература – Густаво Адолф Бекер” и други, продължават делото на Шивачев в тази област. Те са създавани в различни периоди от живота на автора като годишни обзорни статии, творчески юбилеи, литературни портрети.

Литературоведческата дейност на Самуил Стрезов разкрива мащабно познаване на историческата епоха, върху фона на която той разглежда даден автор. Проследява творческото му развитие в последователно единство с обществените и нравствените норми на времето, което го създава. “Камоенс олицетвори в своето произведение (*“Лузиадите”* – б.м., Г. Н.), целия характер на възраждането. Той... е освободен от теологическия символизъм, с който в средните векове се искаше да се съчетае природата с някакъв си “божествен плам”. Неговият гений освети култа към науката, към историческата и литературна

критика, към археологията. Епопеята му, историята на португалския народ, продължава да свети като пътеводен фар във всички кътчета на земята. “Лузиадите” за португалците имат значението на Паисиевата история за нас.”

В тези произведения авторът изказва и мнението си за същността на изкуството като достояние на широките обществени маси. Той изисква достъпност и класова основа в развитието на неговите жанрове. Подчертава необходимостта всеки творец да олицетворява епохата, в която работи, без да търси самоизолация от проблемите на деня. Макар косвено и от разстояние, Стрезов се бори против символистичните тенденции в литературния процес; обръща поглед към народностното му начало в космополитен, общочовешки план: “Бекер е бляскава звезда в небето на поезията. Издигнат над догмите, той не е от поетите, за които изкуството стига само за себе си. И за това именно с течение на годините не губи силата си. Движи го сила на мощно вдъхновение, съчетана с широк артистичен усет. И това във време, когато испанската мисъл, повече от днес (1925 г. – б.м., Г. Н.), спеше в летаргията, където я потопиха йезуитските кладии...”

Литературните портрети на Стрезов не губят значението си и в наше време. Писани с вещина и задълбочен интерес, те са и размисли върху съдбата на твореца сред кипежа от исторически събития. Съвременният читател черпи от редовете им познания, адресирани до поколенията във времето.

И все пак, логично е да се запитаме отново – какво е мястото на Самуил Стрезов в българската литература? Струва ми се, че отдавна е назряла необходимостта от цялостно изследване на приноса, който имат нашите автори, живели и творили зад граница в споменатия период от време. Нужен е подбор на най-значимите ни емигрантски автори заедно с произведенията, които ги представят. Има място за Стефан Кинчев, Тръпчо Дорев, Самуил Стрезов, Тодор Ценков и за още доста имена в нашата литературна енциклопедия... Нека с тези финални думи почетем перото на Самуил Стрезов, неспокойния му дух и художествено майсторство – защото те прибавиха частица към известността на България в далечния латиноамерикански свят. И не само те...

СРЕЩА С ПРЕВОДАЧА И ПИСАТЕЛЯ РУМЕН СТОЯНОВ В СТАРАТА СТОЛИЦА

д-р Стела Валериева

На 16 октомври 2014 г. в във Военния клуб – Велико Търново, се проведе творческа среща с родения във великотърновското село Драганово писател Румен Стоянов, утвърден майстор на превода от испански и португалски, като бе представена книгата му „Чака ме светът. Никола Вапцаров в испано- и португалоезичните страни“. Главният редактор на сп. „Издател“ проф. Лъчезар Георгиев зададе въпроси на изтъкнатия наш преводач относно мнението му за ускореното развитие у нас на преводната издателска дейност от португалски автори и популяризирането на видни португалски писатели през последните две десетилетия – Жузе Сарاماгу, Еса де Кейрош, Марио де Карвальо, Жуау Агиар, Мария Тереза Майа Гонзалеш, Жозе Родригеш душ Сантуш. Г-н Румен Стоянов изрази обстойно мнението си за последователната и целенасочена издателска политика, която провеждат португалските институции с подкрепата на лисабонски фондации, благодарение на което българският читател вече е запознат с видни представители на португалската художествена литература. За съжаление, отбеляза г-н Стоянов, българската държава все още не стимулира издаването на български художествени книги в чужбина, давайки пример и със съседна Република Македония, където има истинска експанзия на македонската книга в Европа, нерядко за сметка на българската. Връщайки се на темата, свързана с напис-

ването на своята книга за Вапцаров в испано- и португалоезичните страни, г-н Р. Стоянов подчерта, че е имал за цел да покаже широко място и присъствието на големия наш поет в огромните езикови общности на испаногворещите и португалоезичните държави, работил е упорито, с търпение и е превеждал десетки публикации, срещал се е и лично с техните автори, установявал е присъствието на творби от Н. Вапцаров в неизвестни у нас чужди издания. Заедно с това, книгата си писателят създава в отговор и на македонската политика и опитите да се спекулира с нашия език, с нашите творци и българската история. Публиката чу и укорителни думи към българските институции, допускащи подмяната на родната история, език и култура. На автора бяха зададени още редица въпроси, на които г-н Стоянов любезно отговори и даде знак, че цени родния си край и старата столица, където има незабравими спомени. Той разказа за работата си като преподавател по испанска и португалска литература в Софийския университет „Св. Кл. Охридски“, за дипломатическите си мисии зад граница, припомни за дипломатическата работа си в Куба и в българското посолство в Бразилия, за написването на някои от поетичните и публицистичните си книги; припомни за родното си село Драганово.

В края на срещата г-н Румен Стоянов получи много цветя, предгръдки и поздравления от близки и приятели. Проф. Лъчезар Георгиев му подари новата си авторска книга „На брега на Лисабон“ (София: АН-ДИ, 2014. – 240 с.; с ил.), в която на с. 125–126 накратко е анализирал приноса на „Чака ме светът“ и нейния автор; включена е и сканирана корица на изданието от 2009 г., направени са уточняващи позовавания.

Снимки Тодор Тодоров

ЗА ЕДНО ПО-СМИСЛЕНО НАСТОЯЩЕ

доц. д-р Любомира Парижкова

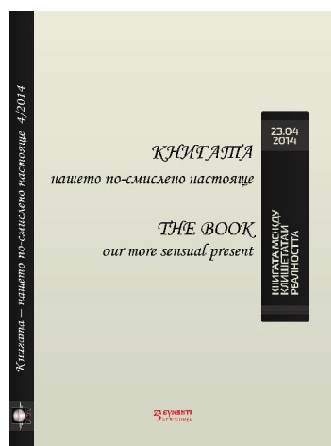
Сборникът „Книгата – нашето по-смислено настояще“ със съставител и редактор доц. д-р Любомира Парижкова излиза за четвърта поредна година и включва доклади от научния форум с международно участие на Университета по библиотекознание и информационни технологии по повод Международния ден на книгата и авторското право – 23 април. Честването на Международния ден на книгата и авторското право в УниБИТ е в контекста на разработване на политика за четенето, издигането престижа на книгата и стимулиране младите хора да открият удоволствието от четенето. Ежегодно събитията, които се провеждат в университета, биват отбелязвани на официалната страница на ЮНЕСКО по повод честванията на 23 април по света.

Научната конференция се реализира чрез проект с вътрешно финансиране (Наредба № 9 на Министерството на образованието и науката) с ръководител ректорът на УниБИТ проф. д.ик.н. Стоян Денчев. Сборникът отразява проведените инициативи и доклади, свързани с проекта „Книгата – нашето по-смислено настояще“.

Сборникът представя различни позиции на водещи учени и изследователи от областта на история и философия на книгата, на журналисти, на книгоиздатели и блогъри, както и на студенти, докторанти и млади учени. Водещата тема тази година е „Книгата – между клишетата и реалността“. Това бе и темата за вече традиционните конкурси за студентски есета и плакати.

В предговора съставителят доц. Парижкова проследява хронологията на събитията от честването в двата дни (23-24 април 2014 г.) на Международния ден на книгата и авторското право. Любопитно е да се научи за инициативата „Пусни книга на свобода“, в която студенти, преподаватели и гости донесоха книги за букросинг зоната на УниБИТ. За четвърта поредна година се връчват наградите за принос в развитието на духовността и стимулиране на четенето – Номо Legens (четящият човек). Атрактивно е и мероприятиято „Четене от утрин до мрак“, проведено през нощта в библиотеката на университета, където студенти и преподаватели четеха свои произведения. Освен с три изложби студентите бяха привлечени за участие и в работилничката за изработване на дрешки за книги.

Сред авторите в сборника „Книгата – нашето по-смислено настояще“ е проф. Алберт Бенбасат от Фа-

култета по журналистика и масова комуникация на СУ „Св. Кл. Охридски“, който разкрива историческите и съвременните аспекти на писателя като бизнесмен. Редакторът от издателство „Сиела“ и основател на блога „Книголандия“ Христо Блажев запознава читателите с трудностите и предизвикателствата на това да

бъдеш част от книгоиздателския бизнес. Изпълнителният директор на БГ книга и член на управителния съвет на Асоциация „Българска книга“ Диана Бойчева представя клишетата по отношение на електронните книги. Изключително интересна е статията на американския автор – завеждащият информационния център на библиотеката към университета в Мисисипи Кевин Херера, който описва електронните интерактивни книги – нещо непознато в България. Традиционно вече за сборника е и участието на блогъра Григор Гачев, който си задава въпроси за книгата – между научната фантастика и реалността. Няколко статии са посветени на литературни и читателски клубове в България, както и на търсенето на нови форми в стимулиране на четенето сред младото поколение (включително статията на Агата Невядомска от Лодзкия университет (Полша). Доц. Йорданка Захаријева от УниБИТ анализира взаимовръзката между езика, грамотността и четенето, като разглежда Проекта на Национална стратегия за насърчаване и повишаване на грамотността (2014–2020). Американката Минка Стоянова изследва и представя отворената култура. Освен това са разгледани и актуални проблеми на авторското право, като един от авторите е докторът по научна информация актрисата Десислава Бакърджиева, която през призмата на авторското право пише за клишетата в кинореалността. Публикувани са и няколко чисто теоретични статии, представящи есето; явлението сюрреализъм и неговите основни понятия.

Публикациите на студентите и докторантите заемат достойно място в сборника в секцията „През погледа на търсещите“. Така студентите получават възможност за първи път да видят отпечатани свои изследвания.

Сборникът е предназначен за изследователи в областта на книгознанието и авторското право, стратегии на културата и политиките за стимулиране на четенето, за студенти и за всички, които обичат книгата.

НЕЛИ КОСТОВА ПРЕДСТАВЯ В МОНОГРАФИЯ БИБЛИОТЕКАТА КАТО КУЛТУРЕН ФЕНОМЕН

д-р Стела Георгиева

Доц. д-р Нели Костова, преподавател в УниБИТ, работи усърдно и задълбочено в сферата на библиотечната и библиографската проблематика. През 2010 г. тя подготви в самостоятелна книга изследването си „Библиотеки и цензура“, чиято цел е запознаване с мисията на библиотеката, същността и историята на цензурата, представяйки същевременно видни автори и текстове, които биват подлагани на контрол в няколко епохи¹. По същото време излезе и едно нейно впечатляващо изследване за библиографията в структурата на науката².

Неотдавна по библиотечните рафтове е и новата книга от доц. Нели Костова – монографията „Там, дето знаньето живей“³. Книгата е определена от авторката като „документално изследване“, тъй като в самата структура се съдържат редица документални източници, включително и архивни материали, а също и солидна библиография, върху която са направени десетки добросъвестни позовавания и оценки. Едно от достоинства на монографията е личната позиция на доц. Н. Костова по редица професионални проблеми, свързани с изучаването на феномена библиотека. Представените възгледи на видни автори, свързани с проблематика на изследването, са поднесени с оглед на тяхната хронология. Същевременно Н. Костова поднася едно умело композирана научна монография, структурирана в увод, осем глави, заключителна част, библиографски списък от публикации на кирилица (книги, статии, електронни ресурси) и на латиница (книги, електронни ресурси), архивни материали от Български исторически архив на Народна библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ и Централен исторически архив. Впечатлява и числото на източниците – в библиографския списък са посочени 588 библиографски единици. На

финала на книгата е приложен и именен показалец за бърза и лесна ориентация на читателя сред множеството имена, от личности в различни епохи до съвременни учени.

Наред с богатата фактология, идваща от древността и стигаща до съвременните проекции на феномена „библиотека“, доц. Нели Костова прави обобщаващи изводи и оценки. Така например авторката изтъква аргументирано чрез предхождащи го примери становище, което отстоява и по-нататък в изложението: *Още през Древността се формира специфичен феномен, който през следващите векове се оформя и превръща в устойчиво повтаряща се и повсеместно възпроизводима форма на организация на част от социалнозначимата информация, наречен по-късно библиотека*⁴. По-нататък авторката подчертава, че първите библиотеки възникват в резултат от потребността да бъде съхранено фиксираното върху материален носител знание, добито в процеса на познание на физическия свят, да се

осигури неговото ЕДИНСТВО и многократно използване, с цел приложение или възпроизводство⁵. Даден е пример с огромната, разположена в 62 стаи библиотеката на асирийския цар Ашурбанипал (*Сарданапал* – ст. гръцки), събрала над 25 000 глинени плочки от различните отрасли на съществуващото в далечната епоха знание⁶. Разказвайки увлекателно за най-голямата библиотека на Древността, Н. Костова размишлява и върху особеностите на държавната политика, допълвайки, че в Асирия образованието се поставя на солидна основа, непрекъснато се контролира и насърчава, научните знания са на висота и подпомагат формирането на библиотеката, а създаването на библиотечен каталог обособява библиотечната библиография⁷.

Изобретяването на книгопечатането според Н. Костова демократизира достъпа до книгата, както и самата култура, отделяйки окончателно *функцията на книгопроизводството от функциите събиране и съхранение на книги*⁸. Продължавайки разсъжденията си, авторката изтъква важен факт: печатницата, издателството, библиотеката и архивът, въпреки своята родственоост, от този момент се обособяват в самостоятелни учреждения⁹. Стигайки до епохата на Просвещението, Н. Костова заключава, че се създава библиотека, *освободена от музейните представи за организация на работата ѝ, библиотека, ориентирана вече не към обслужване на работещите в нея учени, а на науката с всичките ѝ отрасли и направления*¹⁰. Същевременно в книгата са разгледани концепциите на Габриел Ноде, Готфрид Вилхелм Лайбниц, Йохан Волфганг Гьоте за

устройството и развитието на библиотеката; проследяват се изграждането на националната библиотека, новите функции на публичните библиотеки. Наред с това авторката се потапя в проблематика и представя в детайли функциите на съвременната библиотека.

С научна вещина и професионализъм, доц. Нели Костова поднася актуално и полезно за всеки специалист в сферата на библиотечното дело и книгата изследване. Нещо повече, монографията „Там, дето знаньето живей” е необходима книга за разширяване на общо културните познания не само на студенти, но и на един по-широк кръг читатели с интереси към книжовността.

БЕЛЕЖКИ

¹ Костова, Нели. Библиотеки и цензура. – София: За буквите – О писменехъ, 2010. – 220 с.

² Костова, Нели. Библиографията в структурата на науката. – София: За буквите – О писменехъ, 2010. – 196 с.

³ Костова, Нели. Там, дето знаньето живей. Библиотеката като културен феномен. Документално изследване. – София: За буквите – О писменехъ, 2013. – 286 с.

⁴ Костова, Н. Цит. съч. Там, дето знаньето живей, с. 86–87.

⁵ Костова, Н. Цит. съч. Там, дето знаньето живей, с. 94.

⁶ Костова, Н. Пак там, с. 94.

⁷ Костова, Н. Пак там, с. 100–101.

⁸ Костова, Н. Пак там, с. 127.

⁹ Костова, Н. Пак там, с. 127.

¹⁰ Костова, Н. Пак там, с. 131.

NELLY KOSTOVA PRESENTED IN A MONOGRAPH LIBRARY AS A CULTURAL PHENOMENON

Abstract

In section *Reviews* Stella Georgieva, PhD, presented the monograph “Where knowledge lives. The library as a cultural phenomenon.” Analyzed the themes and ideas of the book and its author.

Keywords: library, book, bibliography, archives, typography, printing, publishing, library catalog, National Library, a public library.

ЕТИЧНИ НОРМИ И ИЗИСКВАНИЯ КЪМ СЪТРУДНИЦИТЕ НА СПИСАНИЕ „ИЗДАТЕЛ“

1. Редакцията не публикува материали, които целят уронване престижа на други автори, сътрудници или частни лица, както и на институции.
2. Приема статии в обем 8–10 страници, с големина 14 pt (30 реда на страница; 60 знака за ред), с резюме 5–8 реда на английски език и ключови думи (също на английски).
3. Илюстрациите се приемат на jpeg формат (не повече от 3 бр. за един авторов текст).
4. Научните съобщения, рецензиите и отзивите се приемат в обем до 5 страници (14 pt, при същия стандарт).
5. Хонорари не се изплащат.
6. Авторите получават авторски екземпляр от съответната публикация.
7. Последните годишници се представят в електронен вид на PDF формат на сайта на УниБИТ.

Списание „Издател“ излиза като дългосрочен творчески и научноизследователски проект на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, ръководен от проф. д-р Лъчезар Георгиев. Проектът се подкрепя от УниБИТ, под патронажа на неговия ректор проф. д.ик.н. Стоян Денчев.

Корица на брой 1
на сп. „Издател“,
излязъл през октомври
1994 г.
Основател
Лъчезар Г. Георгиев

ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

**Университетско издателство
„Св. св. Кирил и Методий“ – В. Търново, 2014
Печатница „СИРА“ – В. Търново, 2014**

Съставител и редактор на броя
проф. д-р Лъчезар Георгиев

**Формат 60x84/8 Печатни коли 8
ISSN 1310 – 4624**

Годишен абонамент или заявка за сп. „Издател“ може да направите на адреса на редакцията:

5000 Велико Търново, ул. „Теодосий Търновски“ № 2, Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“
тел.: 062/ 618 295; 63 11 76; E-mail malina_pd@abv.bg

DEAR READER,

You can subscribe to the „Publisher“ magazine for the year 2015 by sending the subscription fee by mail-order to the following address:

**5000 Veliko Turnovo, 2 Theodosi Turnovsky Str.
„Cyril and Methodius“ University, Prof. Dr. Luchezar Georgiev Georgiev
E-mail: Lu4ezargeorgiev@abv.bg**

На лицевата страна на корицата – поглед към старинната част на Велико Търново